

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Sabina Zajec

**Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju
socialnega varstva**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: SABINA ZAJEC

Naslov magistrske naloge: DELO S POVZROČITELJI NASILJA V DRUŽINI NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA

Leto: 2016

Št. strani: 64

št. slik :0

št. preglednic: 0

št. grafov: 0

št. prilog: 2

Mentorica: izr. prof. dr.. Vesna Leskošek

POVZETEK:

Naloga se osredotoča na delo strokovnih delavcev iz področja socialna varstva s povzročitelji nasilja v družini. O tem, kaj povzroča nasilje v družini obstaja precej literature, prav tako o delu z žrtvami nasilja v družini. Precej manj pa je znanega na temo dela s povzročitelji nasilja v družini. Tako sem opravila raziskavo, v katere sem vključila državne institucije in nevladne organizacije, ki so na področju socialnega varstva v Sloveniji ključne pri delu s povzročitelji nasilja v družini. Poudarek je bil na tem, kako se dela s povzročitelji nasilja v družini (če sploh), kje so pomanjkljivosti pri tovrstnem delu in na predlogih za izboljšanje.

Ključne besede: nasilje v družini, povzročitelj, socialno varstvo, delo s povzročitelji nasilja v družini

ABSTRACT:

The thesis focuses on the work of practitioners in social welfare services who are working with perpetrators of domestic violence. There is a considerable amount of literature about the causes of violence and also on how to work with victims of domestic violence. Nonetheless there is little known on the topic of working with perpetrators of domestic violence. As a result, I have conducted a research in which I have included government institutions and nongovernmental organizations in social welfare in Slovenia, which are crucial in working with perpetrators of domestic violence. The emphasis was on how working with perpetrators of domestic violence is conducted (if it even is), what are the weaknesses in this field of work and also on proposals for improvement.

Key words: domestic violence, perpetrator, social welfare, working with perpetrators of domestic violence

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Sabina Zajec

**Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju
socialnega varstva**

Magistrsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Študijski program: Socialno delo z družino

Ljubljana, 2016

PREDGOVOR

Med magistrskim študijem sem pridobila precej novih izkušenj in spoznanj, še posebej pri predmetu Praktikum, kjer sem sodelovala z družino, v kateri se je dogajalo nasilje. To je bila prva osebna izkušnja, v kateri sem delala iz pozicije socialne delavke in moram priznati, da sem bila na koncu zmedena, radovedna, razočarana nad seboj, ponosna nase, jezna – skratka doživljala sem spekter čustev in občutij. V tem letu sem prav tako začela s prostovoljstvom na Društvu za nenasilno komunikacijo, kjer se je prostovoljstvo začelo z uvodnimi predavanji na temo nasilja, nato pa še bolj specifično na temo nasilja v družini. Kombinacija obeh izkušenj mi je dala misliti, kako se dela oz. kako naj bi se delalo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva. Tekom iskanja literature sem opazila, da se tematika konkretnega dela s povzročitelji nasilja v družini, ne pojavlja pogosto; večinoma so to poročila organizacij ali izsledki drugih raziskav, za področje Slovenije pa je obseg tovrstne literature še manjši. Glede na to, da se število prijav nasilja v družini povečuje, je velika možnost, da se bomo strokovni delavci in delavke na področju socialnega varstva s to problematiko srečevali in je koristno (če ne nujno) izvedeti, kakšni so dosednji dosežki na tem področju in kaj bi potrebovali za čim boljše nadaljevanje dela. Namen magistrskega dela je raziskati, kako državne institucije in nevladne organizacije na področju socialnega varstva delajo s povzročitelji nasilja, kateri faktorji vplivajo na potek dela, kaj deluje oziroma ne deluje in zakaj ter kako bi lahko to izboljšali. Pri pisanju magistrskega dela so mi pomagale določene osebe, katerim se za to zahvaljujem.

Zahvalila bi se mentorici, izr. prof.dr. Vesni Leskošek, ki mi je že drugič stala ob strani pri pisanju zaključnega dela. Hvala za vse napotke, potrpežljivost in spodbudo.

Posebna zahvala gre vsem sodelujočim, ki so prispevali k empiričnem delu: Društvo za nenasilno komunikacijo, Zavod za prestajanja kazni zapor Dob pri Mirni, CSD Gornja Radgona, CSD Koper, CSD Novo Mesto, CSD Pesnica, Društvo SOS telefon za ženske in otroke, Društvo "Življenje brez nasilja" Novo Mesto, Zavod EMMA in Ženska svetovalnica.

Na koncu se zahvaljujem še družini in prijateljem, ki so me med pisanjem magistrskega dela ves čas spodbujali.

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Družina.....	1
1.2. Nasilje	1
1.2.1. Oblike nasilja.....	2
1.3. Nasilje v družini.....	3
1.3.1. Vzroki za nasilje v družini	4
1.3.2. Oblike nasilja v družini	6
1.4. Smernice za delo s povzročitelji nasilja v družini	10
1.5. Delo s povzročitelji nasilja v družini na centrih za socialno delo.....	11
1.6. Programi na področju dela s povzročitelji nasilja v družini	13
1.6.1. Slovenija.....	13
1.6.2. Evropa	16
1.6.3. Avstralija	17
1.6.4. Združene države Amerike	20
1.7. Evalvacija programov	22
2. PROBLEM	26
3. METODOLOGIJA	27
3.1. Vrsta raziskave.....	27
3.2. Merski instrumenti in viri podatkov	27
3.3. Populacija in vzorčenje	27
3.4. Zbiranje podatkov	27
3.5. Obdelava in analiza podatkov	28
4. REZULTATI	30
4.1. Programi.....	30
4.1.1. Cilji programov	30
4.1.2. Uspešnost programov	31
4.1.2.1. Vpliv motivacije posameznika na uspešnost programa.....	32
4.2. Način dela s povzročiteljem nasilja v družini	33
4.2.1. Delo s povzročiteljem in z žrtvijo nasilja v družini	35
4.4. Sodelovanje z drugimi organi, institucijami	37
4.5. Ovire in pomanjkljivosti pri delu s povzročitelji nasilja v družini	38
4.5.1. Predlogi za izboljšave dela s povzročitelji nasilja v družini	42

5. RAZPRAVA	44
5.1. Omejitve raziskave	56
6. SKLEPI	57
7. PREDLOGI	58
8. LITERATURA.....	61
9. POVZETEK	66
10. PRILOGE	68
10.1. Postopki analize podatkov	68

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Družina

V zahodnih državah od 20. stoletja prevladuje nuklearna družina: starša (moški in ženska) in njun otrok/otroci. Zaradi spreminjanja družbe (npr. staranje prebivalstva, poznejši prehod v starševstvo) in rušenja tradicionalnih norm, ki so bile še nekaj desetletij trdneje zasidrane (npr. v sedanjosti so značilni večja sprejemljivost razveze, istospolna partnerstva itd.), pa opazamo, da obstaja precej več družinskih oblik. Filipčič (2002: 17) tako našteva še enoroditeljsko družino, zvezo istospolnih partnerjev, razširjeno družino (v gospodinjstvu živijo poleg partnerjev in njunih otrok še drugi sorodniki), reorganizirano družino (nastanek dveh gospodinjstev po razpadu partnerske zveze, v katerih živita nova partnerja roditeljev), par in samsko družino oz. gospodinjstvo. Čeprav se pluralizacija družinskih oblik priznava in vidi, še to ne pomeni, da so vse omenjene družinske oblike v pravu definirane kot družine. Ravno tu lahko nastanejo zanje težave (npr. pri uveljavljanju kakšnih pravic). Tako so se prizadevanja za oblikovanje takšne definicije družine, ki bi zajela vse družinske oblike, pokazala kot izjemno težavna (ibid.: 27).

Element, ki povezuje vse zgoraj navedene oblike družinskega življenja, je močna čustvena vez med družinskimi člani. Prav tako je za družino značilna visoka stopnja intimnosti in zasebnosti, ki družino loči od vseh drugih socialnih skupin (Filipčič, 2002: 39). Značilnost družine je tudi številčnost pravil, ki jih morajo člani družine spoštovati. Tako se od članov pričakuje upoštevanje pravil, prilagajanje drug drugemu in sklepanje kompromisov, kar lahko privede do omejitve pravic in osebnih želja posameznega družinskega člana (ibid.: 35). Poleg tega člani družine preživijo veliko časa skupaj v medsebojni interakciji. Kombinacija vsega lahko privede do konfliktov ali v nekaterih primerih do nasilja.

1.2. Nasilje

Bezenšek Lalič (2009: 11) pravi, da je nasilje kršenje človekovih pravic, katerega glavna značilnost je zloraba moči v odnosih, ki ne temeljijo na enakosti. Nanj moramo gledati kot na ves čas prisotno stanje in ne le kot na družbeni problem.

Obran (2014: 23) pravi, da se moramo kot družba zavedati, da za nasilje ni opravičila, da je za nasilje odgovoren in kriv le povzročitelj nasilja, ki se je sam odločil za dejanje nasilja, ter da je nasilje družbeni problem, ki ga preprečujemo z jasnim postavljanjem meja povzročitelju nasilja in ničelno toleranco. Obran dodaja, da nasilja ne smemo minimizirati, kot da je to le konflikt ali nesoglasje med povzročiteljem in žrtvijo nasilja.

1.2.1. Oblike nasilja

Nasilje obstaja v več oblikah, ki se včasih med seboj prepletajo. Tako lahko pri enem primeru nasilja v družini prepoznamo prisotnih več oblik samega nasilja, namen vseh pa je dokazovati, pridobiti ali povečati svojo moč nad žrtvijo (Plaz, 2010: 76). Vrste nasilja so (Plaz, 2010: 74–78):

- najbolj razširjena oblika nasilja je *psihično nasilje*, ki zajema grožnjo s pretepanjem in druge grožnje, posmehovanje žrtvi (glede njenega videza, inteligentnosti ipd.), izoliranje od družine ali/in prijateljev, jemanje oz. prikrajšanje glede denarja, uničevanja stvari, ki žrtvi veliko pomenijo itd. Povzročitelj psihičnega nasilja sčasoma pri žrtvi doseže, da se ukloni njegovi volji in da je pod njegovim nadzorom;
- pod *fizično nasilje* uvrščamo že grožnjo, podkrepljeno z dvignjeno roko (saj pričakujemo in se bojimo udarca – fizičnega dejanja). Pod to obliko nasilja pa spada še klofutanje, brcanje, udarjanje, pretepanje z različnimi predmeti, davljenje, metanje predmetov v osebo, lasanje in umor. Fizično nasilje večkrat nastopi kot stopnjevanje psihičnega nasilja. Prvo fizično nasilno dejanje je presenečenje tako za povzročitelja kot za žrtev, vendar po tem tendenca fizičnega nasilja narašča;
- *spolno nasilje* je vsak poseg v spolno integriteto posameznika, s katerim se slednji ne strinja. V to skupino uvrščamo neprimerne komentarje in poglede, nagovarjanje, spolno nadlegovanje, spolno zlorabo slabotnih oseb ali otrok, incest, posilstvo idr.;
- pod *ekonomsko nasilje* spadajo primeri, ko se neupravičeno nadzoruje ali omejuje osebo pri razpolaganju s svojimi dohodki ali upravljanju s svojim premoženjem ter finančnim stanjem. Tovrstno nasilje je značilno predvsem pri starejših osebah (ko jih ekonomsko izkoriščajo njihovi otroci, skrbniki) in med partnerjema (eden od partnerjev popolnoma oz. kolikor lahko nadzoruje in omejuje finance drugega);
- o *zanemarjanju* govorimo, ko oseba opušča dolžnosti in obveznosti za družinskega člana, oskrbovanca, varovanca, ki jo potrebuje zaradi določenih okoliščin (npr. bolezen, starost, razvojne okoliščine, invalidnost ipd.). Dejanja zanemarjenja obsegajo pomanjkanje ali

opustitev nege in skrbi, grobo ravnanje, nesposobnost zagotoviti življenjsko nujne potrebe, neprimerno varovanje pred škodljivimi stvarmi, omejevanje pravic itd.

1.3. Nasilje v družini

191. člen novega Kazenskega zakonika pod nasilje v družini uvršča dejanja, kadar kdo v družinski skupnosti »z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj« (Selinšek, 2010: 13). Zakon o preprečevanju nasilja ne upošteva kot družinskih članov le osnovne družinske življenjske celice (starši in otroci), temveč zajame še krvne sorodnike v ravni in stranski vrsti do vštetega tretjega kolena, bivše zakonske in zunajzakonske partnerje, partnerje in bivše partnerje v registrirani istospolni partnerski skupnosti, osebe, ki imajo skupnega otroka, sorodnike po svaštvu do vštetega drugega kolena, rejnike in rejence, posvojitelje in posvojence, skrbnike in varovance ter osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu (Murgel, 2010: 116).

V Sloveniji je nasilje v družini postalo samostojno kaznivo dejanje z uveljavitvijo novega Kazenskega zakonika in se kot takšno tudi inkriminira (Selinšek, 2010: 7), s čimer je zakonodajalec kot objekt varstva postavil družino (ibid.: 17). Slovenija je s pripravo Zakona o preprečevanju nasilja v družini leta 2007 priznala resnost nasilja v družini kot družbenega problema, za reševanje katerega bi bilo treba nujno spremeniti prasko dela (npr. oblikovanje posebnih policijskih enot, ki bi se ukvarjale s tem področjem) in sprejeti ustrezne zakonske določbe (Selič, 2010: 39).

Nekateri menijo, da je nasilja v družini vse več, vendar večina strokovnjakov s tega področja nasprotuje tej trditvi in pravi, da je nasilje v družini bilo prisotno že od nekdaj. Tako Bezenšek Lalič (2009: 11) opisuje nasilje v družini kot star pojav, ki obstaja, odkar obstaja družina, k njegovemu prepoznavanju pa so pripomogla poročila o zlorabljenih otrocih v zgodnjih 60. letih in raziskave nasilja v partnerskih odnosih v 70. letih 20. stoletja.

Glede na raziskave lahko nasilje v družini prizadene kogar koli, najbolj občutljive skupine ljudi pa so ženske, otroci in starejše osebe (Mušič, 2010: 45). Gregorc Puš (2010: 77) opozarja, da se večja število incidentov, ko otrok izvaja nasilje nad enim ali obema staršema. Na razširjenost in prisotnost nasilja v družini kažejo podatki ene od raziskav, ki jih je v knjigi Odzivanje socialnih delavcev in delavk na nasilje v družini objavila Bezenšek Lalič (2009: 62). Od 1006 vprašanih jih je kar 73 % anketiranih doživelo nasilje v otroštvu, 38,6 % anketiranih pa je nasilje doživelo v odrasli dobi. Selič (2010: 37) je s sodelavci na Katedri za družinsko medicino leta izvedla raziskavo, katere rezultati so pokazali, da so ženske 4,8-krat bolj izpostavljene neki vrsta nasilja kot moški. Ženske so največkrat deležne fizičnega, psihičnega ali obeh vrsta nasilja s partnerjeve strani, medtem ko so moški s partnerkine strani največkrat deležni psihičnega nasilja.

Kljub tej in podobnim raziskavam, ki se ukvarjajo z raziskovanjem nasilja v družini, je težko reči ali oceniti, koliko je dejanskega nasilja v družini, saj se slednje zaradi različnih razlogov ne naznani. Pogosti razlogi so strah žrtev, da jim drugi ne bodo verjeli, da bo povzročitelj o tem izvedel in jih še bolj poškodoval, da so same krive za doživeto nasilje in so si ga zaslužile ipd. Pogosti razlogi, zakaj povzročitelji nadaljujejo z nasiljem, pa so prepričanost v manjvrednost žrtev, prepričanost, da niso storili nič narobe, občutek sprostitev in zadovoljstva ob povzročanju nasilja itd. (Bezenšek Lalič, 2009: 20). Selič (2010: 32) meni, da povzročitelji nasilja svoja dejanja opravičujejo z zanikanjem, s prenosom krivde na žrtev in z razvrednotenjem le-te. Obenem se žrtve nasilja poslužujejo racionalizacije dejanj povzročitelja nasilja in krivdo sprejmejo. Zasebnost in zaprtost družinskega življenja v Sloveniji otežujeta, da bi celo bližnja okolica vedela za nasilje v družini (ibid.: 40).

1.3.1. Vzroki za nasilje v družini

Pri vprašanju, zakaj pride do nasilja v družini, je bilo tekom let ustvarjenih več teorij. Selič (2010: 32) o nasilju v družini pravi, da je povezano z več dejavniki. To so socialni, osebni, kulturni, družbeni in situacijski dejavniki. Bezenšek Lalič (2009: 12–13) zagovarja stališče, da nastanek nasilja v družini pogojuje in omogoča zapletena dinamika medsebojnih dejavnikov na treh ravneh: na individualni ravni (osebne lastnosti, vrednote, prepričanja ipd.), družinski ravni (vzorci, dinamika in vloge, ki nastanejo med člani družine) in sociokulturni ravni (odnos družbe do nasilja, družbene vrednote, stereotipi o

družinskem življenju itd.). Filipčič (2002: 45) pravi, da kljub soglasju strokovnjakov o potrebi po posebni teoriji o nasilju v družini slednja do danes še ni bila oblikovana. V svoji knjigi *Nasilje v družini* predstavi najbolj razširjene kriminološke teorije o nasilju v družini:

- *individualistične teorije* pojasnjujejo nasilje v družini z lastnostmi posameznikov – tako z biološkimi kot pridobljenimi –, sem pa spada tudi teorija o alkoholu kot vzroku nasilja v družini, saj naj bi alkohol sprostil zavore in spremenil presojo. Nekateri kritiki te teorije (kot sta Mac Andrew in Edgerton) trdijo, da je alkohol le primeren izgovor in prenos odgovornosti za ravnanje povzročitelja nasilja (Filipčič, 2002: 48);

- *teorija socialnega učenja* pravi, da se nasilja naučimo v družini sami »preko mehanizma modelov, po katerem ena oseba prevzame vedenje druge, ki jo občuduje, spoštuje ali doživlja kot avtoriteto«. V odraslosti ta naučen mehanizem delovanja postane posameznikov način za reševanje sporov in tako nastane medgeneracijski prenos nasilja (tako v vlogi povzročitelja družine kot v vlogi žrtve nasilja) (Filipčič, 2002: 54). Kljub številnim potrditvam v empiričnih raziskavah kriminologi opozarjajo, da to ne pomeni, da bo vsak posameznik, ki je v otroštvu doživel nasilje, v odraslosti zagotovo tudi sam uporabljal nasilje kot mehanizem delovanja. Velja dodati, da povzročitelji nasilja prihajajo tudi iz družin, kjer ni bilo nasilja (ibid: 56);

- *teorija izmenjave* ponuja razlago nasilja v družini, kjer je rezultat tehtanja stroškov in koristi, ki jih prinese nasilje nad družinskim članom, kar pomeni, da stroški nasilnega vedenja ne smejo preseči ugodnosti, ki jih nasilno vedenje povzroči. Nekateri avtorji teorijo poenostavijo z mislijo: povzročitelj nasilja izvaja nasilje nad člani družine, ker to lahko (npr. fizično močnejšim moškim se ni treba bati, da jim bo fizično šibkejša žena vrnila udarec; enako razmišljanje velja v odnosu starš – otrok) (Filipčič, 2002: 65–66);

- *teorija konflikta* nasilje v družini pojasnjuje s pritiskom ekonomskega preživljanja družine, neenakostjo na delovnem mestu in socialnim stresom, zaradi katerega pride do napetosti v družinskem okolju, ki se nazadnje konča z nasiljem nad oz. med družinskimi člani (Filipčič, 2002: 78);

- *teorija virov* razlaga nasilje v družini s številom virov posameznega družinskega člana; kadar oseba nima zadostnih virov, bo skušala to nadomestiti z drugimi viri. V družini je takšen vir lahko nasilje, s katerim oseba skuša obdržati svoj položaj in moč nad ostalimi družinskimi člani (Filipčič, 2002: 79);

- *feministične teorije* so se osredotočile predvsem na nasilje moškega nad žensko v partnerski zvezi in ga pojasnjevale s spolnimi vlogami ter socialno strukturo moške dominacije in kontrole nad ženskami – tudi v družinskem okolju z rabo nasilja. Čeprav raziskave niso uspele potrditi njihove razlage družinskega nasilja, so feministične teorije pomembne zaradi njihovega pomena vrednotenja žensk z izkušnjo nasilja (slednje niso žrtve nasilja, temveč posameznice, ki so preživele grozno izkušnjo z veliko notranje moči) (Filipčič, 2002: 83–84).

1.3.2. Oblike nasilja v družini

Nasilje v partnerskih odnosih

Zgodovinsko gledano nasilje med partnerjema ni nov pojav. Kar se je spremenilo, je odnos družbe do nasilja med partnerjema, saj se je začelo obravnavati kot problem, ki presega sfero družine, vanj pa mora poseči država z ukrepi in institucijami (Filipčič, 2002: 87). Povzročitelji nasilja v partnerskih odnosih so tako moški kot ženske, je pa res, da so v večini primerov (več kot 90 %) žrtve partnerskega nasilja ženske (Mušič 2010: 54).

Nasilje nad ženskami

Za ženske in otroke je družina potencialno najnevarnejši kraj, najnevarnejša oseba pa je za žensko partner. Vsaka peta ženska v Sloveniji naj bi bila po ocenah žrtev svojega partnerja (Selič, 2010: 33).

Nasilje nad ženskami v družini se najpogosteje dogaja v odnosu med (bivšima) partnerjema in je primarno zaznamovano z močjo in nadzorom moškega nad žensko (Bezenšek Lalič, 2009: 15). Filipčič (2002: 97) omenja kot enega izmed razlogov, zakaj ženska ostaja z nasilnim partnerjem, t. i. Stockholmski sindrom, pri katerem se med povzročiteljem nasilja in njegovo žrtvijo razvije močna čustvena navezanost – »travmatična vez«, zaradi katere žrtev nasilja, ki ima negativno samopodobo in razpolaga z malo moči, čuti potrebo po razmerju z osebo, ki razpolaga z več moči (Filipčič, 2002: 97).

Drugi pomembni dejavniki, ki vplivajo na to, da ženska ostane s partnerjem, so njena socialna mreža (ali ima prostor, kamor se lahko zateče), ekonomska sposobnost oz. odvisnost, pritiski družbe (družina mora ostati skupaj) in strah pred odzivom povzročitelja nasilja na prenehanje odnosa (ravno v obdobju prenehanja odnosa in odhoda partnerice je največ težjih poškodb in umorov) (ibid: 98).

Za nasilje v partnerstvih je značilna dinamika – t. i. krog nasilja, ki se začne z obdobjem naraščanja napetosti, v katerem partnerka (zaman) skuša zmanjšati napetost partnerja tako, da mu ne daje razloga za nasilni izbruh. Drugo obdobje je zaznamovano z izbruhom, ko postane napetost prevelika in preraste v nasilje nad partnerko. Temu obdobju oz. dogodku sledi posledica; v tem obdobju največkrat nastopi obžalovanje moškega in obljubljanje, da se bo poboljšal. Nekateri temu obdobju pravijo tudi obdobje »medenih tednov«, saj se partner do partnerke vede zelo ljubeče in prijazno. Čez nekaj časa začne napetost v odnosu zopet naraščati in tako je krog sklenjen (Van der Ent *et al.*, 2001: 30–31). Rezultati nekaterih raziskav so pokazali, da je povprečna doba trajanja nasilja, preden ženska razmerje dokončno zapusti, sedem let (Filipčič, 2002: 95).

Po raziskavah sodeč je pri nasilju v družini nad ženskami največ prisotnega psihičnega in fizičnega nasilja, medtem ko je spolno nasilje še vedno tabu tema, kadar govorimo o njem v okviru partnerskih zvez, posebej zakonskih zvez, čeprav je Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) leta 2013 v raziskavi nasilja nad ženskami ugotovila, da je 35,6 % žensk na svetu doživelo spolno partnersko nasilje (Horvat, 2014: 66). Verjetno bo tekom let tudi ta tema začela bolj stopati v ospredje in bo prijavljenih več primerov, je pa za to potrebno tudi obveščanje javnosti, torej da strokovnjaki pogosteje govorijo tudi o tej obliki nasilja.

Nasilje nad moškimi

Prijave, v katerih moški doživljajo nasilje v družini, so zelo redke, iz česar bi lahko zaključili, da so moški redko žrtve v partnerskih odnosih, vendar je treba zastaviti vprašanje, ali je to res ali pa sploh ne vemo, kaj prestajajo partnerji za domačimi zidovi (Mušič, 2010: 57). Razloga za majhno število prijav nasilja nad moškimi sta prepričanje v družbi, da moški »že ne mora biti« žrtev nasilja svoje partnerke, in posledična nejevera v izjavo moškega (ibid.).

Menim, da je problem v naših stereotipnih predstavah o moških in ženskah ter vlogah, ki jih zavzamemo v družbi in partnerskih odnosih. Moški naj bi bili fizično močnejši spol, »alfa samci«, glava in avtoriteta družine – torej v dominantni vlogi, ženske pa naj bi bile fizično šibkejši spol, katerega primarna naloga je skrb za družino in gospodinjstvo ter so v bolj podrejenem položaju. Takšna poenostavljena delitev je posledica zgodovinskega položaja obeh spolov in utrjevanja teh vzorcev, vendar je resničnost drugačna in bolj kompleksna. Zato razumem moške, ki se bojijo in ne podajo prijave nasilja v partnerskem odnosu, in sicer ne le zaradi možne nejevere v njihovo zgodbo, temveč tudi zaradi stigmatizacije in zasmehovanja, ki bi ju lahko bili deležni s strani družine, prijateljev in znancev (npr. »kakšen moški pa je to«).

Kar se tiče oblik nasilja, je najpogostejša oblika nasilja nad moškimi psihično nasilje (žaljenje, zasmehovanje, poniževanje). Prisotni so tudi fizično nasilje (klofutanje, praskanje, metanje predmetov), socialna izolacija in nadzor (preprečevanje druženja s sorodniki in prijatelji, nadzor nad pošto, telefonskimi klici itd.) (Mušič, 2010: 60–61).

Pri iskanju literature na področju nasilja nad moškimi v družini sem opazila, da je to dokaj zanemarjena in neodkrita tema. Menim, da bi bilo potrebnega veliko dela pri tej specifični temi: zmanjšati stigmo nasilja nad moškimi s strani partnerk, izvesti več javnih akcij in izobraževanj na to temo, verjeti moškemu, ki se odloči prijaviti nasilje, ipd.

Nasilje nad otroki

Otroci uživajo posebno varstvo in pravice, še posebej v primeru nasilja v družini. Tako se v nasilje nad otrokom ne šteje le fizično, psihično, čustveno, spolno in ekonomsko nasilje, ampak tudi zanemarjanje in sama prisotnost otroka pri izvajanju nasilja enega družinskega člana nad drugim ali če živi v okolju, kjer se nasilje izvaja (Frangež, 2010: 96). Zadnja oblika se upošteva kot nasilje, saj ima dolgoročne psihične posledice za otroka: od pojava nasilnega vedenja in socialnih ter čustvenih težav do nastanka težav v duševnem zdravju (samodestruktivno vedenje, depresija itd.) (Bezenšek Lalič, 2009: 30). Skrb vzbujajoč je tudi t. i. prenos nasilja iz generacije v generacijo. Posledice izpostavljenosti nasilju v otroštvu so učenje nasilnega vedenja, zmanjšanje občutljivosti za nasilje, razvoj mišljenja, da se z nasiljem kaznuje in izraža moč ter da je oboje sprejemljivo, prav tako pa vpliva na

predstavo o spolnih in družbenih vlogah (če je bil oče tisti, ki je povzročal nasilje, mati pa je bila žrtev nasilja, se lahko razvije predstava o manjvrednosti žensk oz. večvrednosti moških in da si ženske zaslužijo kazen) (ibid: 26).

Raziskava, ki jo je Pavlović leta 1995 izvedel pri primerih slabega ravnanja z otroki, je pokazala, da je bilo telesnega in spolnega nasilja izvedenega nad 60 % otrok, sodelujočih v raziskavi. Pri ostalih sta se pojavljala psihično in čustveno nasilje ter zanemarjanje (Filipčič, 2002: 148). Največkrat so otroci žrtve spolnih napadov v okolju, ki naj bi jim zagotavljal največjo varnost – v družinskem okolju (Frangež, 2010: 99). Povzročitelji spolnega nasilja nad otrokom so tako moški kot ženske. Zlorabijo situacijo in premoč nad otrokom za lastne spolne užitke. Razkrivanje spolnih zlorab je oteženo, saj povzročitelji otrokom zlorabo opravičujejo, racionalizirajo ali prevalijo krivdo na otroke (ibid.: 101).

Nasilje nad starejšimi

V zadnjih letih se z večjo pozornostjo spremlja nasilje nad starejšimi kot obliko nasilja v družini, saj se v sodnih praksah večja število primerov, ko otrok izvaja nasilje nad enim oz. obema staršema (Mušič, 2010: 49). Glede na to, da je za sodobno družbo (tudi za Slovenijo) značilna porast starejšega prebivalstva, domnevam, da bo razvidnega vse več nasilja nad starejšimi in da bo temu področju treba nameniti posebno skrb ter pozornost.

Tudi pri nasilju nad starejšimi se pojavljajo vse oblike nasilja v družini. Pogoste so finančne manipulacije sorodnikov (jemanje prihrankov, prodaja premoženja starejše osebe ipd.) (Mušič, 2010: 49). K telesnemu nasilju nad starejšimi se šteje tudi nasilno hranjenje in neupravičeno dajanje ali odvzemanje zdravil (temu se reče tudi medicinska zloraba). K psihičnemu nasilju prištevamo ravnanje s starejšo osebo kot z otrokom in preprečevanje opravljanja vsakodnevnih dejavnosti, pod zanemarjanje pa sodi kakršno koli neizpolnjevanje ali zavračanje dolžnosti, ki jih ima skrbnik (po navadi otrok) do starejše osebe (Filipčič, 2010: 241). V večini primerov so povzročitelji nasilja nad starejšimi ženske. Ena razlaga tega je, da so ženske tiste, ki večinoma skrbijo za starejše (Mušič, 2010: 49).

Nasilje med sorojenci

V zadnjih letih se je začelo bolj raziskovati tudi nasilje med otroki v družini, torej med sorojenci. Tudi ta vrsta nasilja se pojavlja v več oblikah: telesnem, psihičnem in tudi spolnem nasilju (Filipčič, 2002: 225). Filipčič (ibid: 227) nadaljuje, da je ob prisotnosti nasilja med partnerjema in še posebej ob prisotnosti slabega ravnanja staršev z otroki stopnja nasilja med sorojenci višja, vendar ta upada s starostjo otrok.

1.4. Smernice za delo s povzročitelji nasilja v družini

Svetičič s sodelavkami (2010: 45) predlaga oz. navaja naslednje smernice, ki se jih moramo držati pri delu s povzročitelji nasilja v družini. Nekatere smernice so že cilj obstoječih programov na tem področju tako v Sloveniji kot drugod po svetu. To so soočenje povzročitelja nasilja z njegovim ravnanjem in vedenjem ter z njegovo odgovornostjo zanj, soočenje z nastalimi posledicami in seznanitev z možno izbiro ter oblikami pomoči, katerih namen je sprememba ravnanja in vedenja, predvsem pa prepričanj. Podlaga načel je ničelna toleranca do nasilja, izhajanje iz storjenega povzročiteljevega dejanja in ravnanja ter izogibanje manipulativnemu vedenju povzročitelja nasilja. Prav tako ne smemo pozabiti na ravnotežje moči, kar pomeni, da je odgovornost za odnos na strani močnejšega, v pogovor s povzročiteljem nasilja pa moramo nujno vključiti temi dostojanstva in spoštovanja (ibid.).

Organizacija UN Women (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women) podaja še nekaj smernic, ki so jih opazili pri delu s povzročitelji nasilja v družini in pri evalvaciji programov s tega področja. Čeprav se dela s povzročitelji nasilja, se ne sme pozabiti na žrtve in na njihovo varnost, zaradi česar so jih izvajalci programov dolžni obveščati o napredku povzročitelja nasilja. Programi morajo biti prilagojeni glede na individualne potrebe povzročitelja nasilja, upoštevati pa se morajo še drugi dejavniki, ki vplivajo na način dela (iz kakšnega okolja prihajajo povzročitelji nasilja, ali se dela z njimi v zaporih, etnična pripadnost ipd.). Poleg tega je nujno, da se nudita čustvena podpora in strokovna supervizija izvajalcem programa oz. tistim, ki sodelujejo in so v stiku s povzročitelji nasilja v družini (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation).

Zaviršek (1997: 342) opozarja socialne delavke in delavce, čemu morajo posvečati pozornost, ko delajo s povzročitelji nasilja. Socialni delavci in delavke morajo prepoznati,

ko povzročitelji nasilja krivdo za svoje dejanje zvalijo na (prekomerno) uživanje alkohola, problematično družino, nesrečno otroštvo ipd., saj se s tem izogibajo prevzemanju odgovornosti. Zaviršek (ibid.) pravi, da se je mogoče pogovarjati o spominih iz preteklosti (predvsem iz otroštva) in občutkih v zvezi z njimi, ne da bi to hkrati pomenilo racionalizacijo za uporabo nasilja. Zaviršek nadaljuje, da se povzročitelji nasilja ne smejo videti kot žrtve in da je naloga socialnih delavk in delavcev, da povzročitelje nasilja nenehno soočajo z njihovim vedenjem ter jim sporočajo, katera dejanja so dovoljena in katera ne. Pomemben del, ki ga morajo socialni delavci in delavke s povzročitelji nasilja v družini opraviti, je priprava načrta za varnost za situacije, ko oseba začuti, da postaja nasilna. Načrt naj bi zajemal, kaj storiti z nakopičeno energijo, koga poklicati, pravilo, da ne sme udariti družinskih članov, lahko pa razbija predmete itd. (ibid.).

1.5. Delo s povzročitelji nasilja v družini na centrih za socialno delo

Delo centrov za socialno delo je v primeru nasilja v družini naporno in razvejano, saj se morajo posvetiti vsem žrtvam nasilja (še posebej otrokom) in povzročitelju nasilja. Sodelovati morajo še z drugimi organi, se povezati z nevladnimi organizacijami in pripraviti načrt pomoči žrtvi. Ob tem je najbolj težavno pomanjkanje različnih terapij in programov za povzročitelje nasilja (Murgel, 2010: 115).

Raziskava Bezenšek Lalič (2009: 127) poda zanimiv podatek glede obsega dela z družinskimi člani pri primerih nasilja v družini. Rezultati njene raziskave, v kateri je raziskovala odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini, so med drugim pokazali, da samo delo s povzročiteljem pri socialnih delavcih in delavkah, udeleženih v raziskavi, ni v tolikšnem fokusu kot delo z drugimi družinskimi člani, predvsem z žrtvami nasilja. Tako jih od vseh centrov za socialno delo, vključenih v raziskavo Bezenšek Lalič (2009: 64), le 62 % pokliče na razgovor povzročitelja nasilja, preostali centri za socialno delo pa storijo redko oz. je to odvisno od posameznega primera. Podatek se mi zdi zanimiv glede na to, da lahko zasledimo v istem vprašalniku močno željo anketiranih po obveznem svetovanju za povzročitelje nasilja, obenem pa v 38 % vključenih centrov za socialno delo težavo predstavlja že sam klic in povabilo povzročitelja nasilja na razgovor. Osebnostno se mi zdi zelo pomembno, da se dela tudi z osebami, ki so nasilje povzročile, saj lahko slednje najdejo nove žrtve, nad katerimi izvajajo nasilje, s čimer se krog izvajanja nasilja in nastajanja novih žrtev nasilja le večja.

Sodelujoči socialni delavci in delavke v raziskavi (Bezenšek Lalič, 2009: 160) kot rešitev za to najpogosteje izražajo uvedbo novega zakona, ki bi povzročitelje nasilja učinkovito preganjal in ki bi vseboval strožje kazni. Prav tako so anketirani izrazili željo po uvedbi obveznega svetovanja in psihoterapije za povzročitelje nasilja. S tem se strinjam, vendar menim, da je ključnega pomena, da se ne prelaga vsa odgovornost le na zakonodajo in da do takrat (in tudi kasneje) prevzamejo pri delu s povzročitelji nasilja več vajeti v svoje roke socialni delavci in delavke same.

Spodbuden je podatek v prej omenjeni raziskavi (Bezenšek Lalič, 2009: 128), da se več kot polovici anketiranih zdi pomembno delati z vsemi družinskimi člani hkrati. Stvar, ki me zanima in skrbi, je, kaj točno pomeni »hkrati« v tem primeru: ali to pomeni nuditi pomoč vsem družinskim članom, vpletenim v situacijo, ali to pomeni, da se dela z žrtvami nasilja in s povzročiteljem na skupnih srečanjih. Na to vprašanje je odgovoril drug del iste raziskave. Rezultati so pokazali, da ločene razgovore opravlja 43 % centrov za socialno delo, vključenih v raziskavo, 26 % jih opravlja skupne razgovore, 25 % centrov pravi, da je vprašanje načina razgovora odvisen od primera, v 6 % pa se za skupni razgovor dogovorijo z žrtvijo (ibid., 2009: 64-65).

Zame je prisotnost povzročitelja nasilja zaskrbljujoča (še posebej če govorimo o začetnih srečanjih), saj lahko povzročitelj nasilja še vedno vpliva na žrtev nasilja (npr. slednja ne upa vsega povedati, zanika stvari, ki so se zgodile, ne postavi se zase, občutek tesnobe ipd.). To ni v pomoč nobenemu izmed prisotnih: socialni delavec ali delavka ne izve vseh dejstev, žrtev nasilja se še naprej počuti nemočno, povzročitelj nasilja pa nadaljuje s svojimi vzorci in skuša situaciji vladati, namesto da bi prevzel odgovornost za svoja dejanja.

Tudi Murgel (2010: 122) zagovarja ločene pogovore med povzročiteljem in žrtvijo nasilja. Največkrat ta pogovor opravijo regijski koordinatorji za preprečevanje nasilja v družini. Tako kot pri žrtvi se tudi s povzročiteljem nasilja opravi storitev prva socialna pomoč, kjer se mu nudi pomoč pri prepoznavanju težav in stisk ter iskanju in ocenjevanju možnih rešitev. Predstavijo se mu mreža izvajalcev in programi, ki mu lahko nudijo pomoč, ter programi vključitev v socialnovarstvene storitve (ibid). Milek Ogrinc (2014: 179) pravi, da

se v primeru povzročiteljeve odločitve za vključitev v enega od ponujenih programov pomoči spremljajo spremembe vedenja, učinki programa na povzročitelja in njegova pripravljenost za sodelovanje. Žal se po opravljeni prvi socialni pomoči in prvem pogovoru pokaže realnost pomanjkanja programov v Sloveniji za povzročitelje nasilja, ki bi slednjim omogočali strokovno pomoč. Ena redkih oz. edina nevladna organizacija, ki izvaja programe za povzročitelje nasilja v družini, je Društvo za nenasilno komunikacijo (Murgel, 2010: 123).

1.6. Programi na področju dela s povzročitelji nasilja v družini

1.6.1. Slovenija

Z razvojem feminističnega gibanja so v Sloveniji začele nastajati vedno nove organizacije, kot so Društvo SOS telefon za ženske in otroke, Ženska svetovalnica, Zavod Emma, Beli obroč Slovenije in Društvo za nenasilno komunikacijo. Nastajali so tudi varne hiše in materinski domovi. Naštete organizacije in društva se ukvarjajo s področjem nasilja v družini. To tematiko poudarjajo v javnosti in jo skušajo čim bolj informirati (Leskošek, 2014: 36).

Nevladne organizacije, ki delujejo na področju nasilja v družini, po večini štejejo za svoje naloge preprečevanje nasilja, pomoč žrtvam nasilja v obliki nudenja psihosocialne pomoči, pomoč pri pravnih zadevah in umiku na varno. Ukvarjajo se z organiziranjem in izvajanjem preventivnih aktivnosti za informiranje ter izobraževanje javnosti. Poleg tega so sodelavke državnih institucij pri primerih nasilja v družini. Pomembno vlogo imajo tudi pri oblikovanju programov pomoči in zakonodaje na področju nasilja v družini (Horvat, Matko 2014: 248).

Ko pogledamo, komu je namenjeno delovanje omenjenih nevladnih organizacij, naletimo na zanimivo informacijo, ki sem jo omenila že pri pregledu dela centrov za socialno delo in njihovega sodelovanja z organizacijami. Horvat (2014: 264–279) je v knjigi Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja zbrala seznam organizacij, ki nudijo psihosocialno pomoč žrtvam in povzročiteljem nasilja. Od vseh nevladnih organizacij je Društvo za nenasilno komunikacijo edina nevladna organizacija, ki med svoje dejavnosti uvršča tudi pomoč osebam, ki povzročajo nasilje. Ostale organizacije se osredotočajo na pomoč žrtvam nasilja, medtem ko programa za pomoč povzročiteljem nasilja ne omenjajo.

Menim, da je odlično, da imamo na področju Slovenije razvito mrežo nevladnih organizacij, ki ponujajo pomoč žrtvam nasilja, saj le-te pomoč še kako potrebujejo – tako ekonomsko in psihosocialno pomoč kot pomoč v obliki dajanja potrebnih informacij. Kljub temu me preseneča dejstvo, da se več organizacij ne ukvarja še z delom s povzročitelji nasilja, saj so prav oni tisti, ki so nasilje uporabili, in tisti, ki morajo s tem vedenjem prenehati. Sicer za to nekaj časa lahko poskrbijo določeni pravni ukrepi in sodne odločbe (prepoved približevanja, zaporna kazen ipd.), vendar menim, da je nujno tudi z njimi opraviti svetovanja in psihosocialna terapevtska srečanja, s katerimi bi povzročitelji prepoznali, kaj so njihova ravnanja povzročila in da je treba svoje vzorce ter načine delovanja spremeniti, da bi preprečili ponovitev tovrstnih incidentov.

Zato sem podrobneje pogledala delovanje Društva za nenasilno komunikacijo (v nadaljevanju DNK), še posebej njihov način dela z osebami, ki so povzročale oz. povzročajo nasilje, da bi videla, kakšen je njihov pristop k delu z njimi. Delo z osebami, ki povzročajo nasilje, delijo na tri programe, in sicer na Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami, na Svetovalno delo z osebami, ki povzročajo nasilje, in na vodeno skupino za mlade fante, ki se vedejo nasilno, poimenovano Zmorem drugače (Društvo za nenasilno komunikacijo: Dejavnosti). Slednje se ne navezuje le na nasilje v družini, a se mi zdi pomemben program, ne le zaradi dela z mladostniki, ki se v danem obdobju svojega življenja vedejo nasilno, ampak tudi kot preventiva pred nadaljevanjem nasilja v odraslem življenju, ki bi se lahko zasidralo v družinskem okolju.

Namen programa Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje, je, da bi omenjeni moški analizirali svoje mišljenje in vedenje, sprejeli odgovornost za svoja dejanja ter se seznanili z načeli zagotavljanja enakopravnosti med obema spoloma (Društvo za nenasilno komunikacijo: Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami). Program poteka v obliki 12 predavanj in treningov, skozi katere uporabniki dobijo jasna sporočila, kakšno vedenje bi bilo primerno, teme predavanj pa se nanašajo na nasilje nad ženskami, dinamiko nasilnega načina vedenja, dovoljene in prepovedane načine izražanja čustev, prevzemanje odgovornosti za nasilje, reševanje konfliktov idr. (ibid.).

Tretji izmed programov, ki ga ponuja DNK, je Svetovalno delo z osebami, ki povzročajo nasilje. V ta program se vključujejo uporabniki prostovoljno, a v zadnjem času DNK opaza, da povzročitelje nasilja v ta program napotijo druge organizacije in centri za socialno delo (Društvo za nenasilno komunikacijo 2015: Svetovalno delo z osebami, ki povzročajo nasilje). Program po navadi zavzema 20 srečanj, ki povprečno trajajo uro in pol enkrat tedensko, nameni svetovanja pa so razpoznavanje prepričanj in namenov, zaradi katerih povzročajo nasilje, analiza potreb, ki jih oseba z nasiljem zadovoljuje, ter hkratno iskanje alternativ, s katerimi je oseba omenjene potrebe sposobna zadovoljiti na način, ki ne vključuje nasilja, in učenje enakomerne delitve moči v odnosu (ibid.).

Menim, da je delo DNK kakovostno, saj zajema širok spekter dejavnosti na področju nasilja v družini. Glede na to, da nimamo v slovenskem prostoru podobne organizacije, ki bi se ukvarjala s tem področjem in s katero bi si lahko izmenjala informacije, torej refleksije o načinu dela in njegovi učinkovitosti, menim, da so ustvarili program, ki dobro zajame problematiko.

Zanimivo bi bilo izvedeti, kako zaposleni v DNK, ki delajo s povzročitelji nasilja, ocenjujejo svoj program (prednosti, slabosti) in kakšna je njihova uspešnost dela oz. kako jo ocenjujejo. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je v sodelovanju z nevladnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s področjem nasilja, izdalo brošuro »Slišite? Prijavite nasilje nad ženskami. 113«, v kateri so zapisana aktualna, pogosta vprašanja, ki jih imajo žrtve nasilja, in odgovore na vprašanja. Eno od teh vprašanj se navezuje na učinkovitost svetovanja povzročiteljem nasilja. Izkazalo se je, da je svetovanje najbolj uspešno takrat, kadar so povzročitelji nasilja notranje motivirani, torej se zavedajo svojega problema in se želijo sami spremeniti, ne pa da so v to prisiljeni. Organizacije opozarjajo, da imajo zaradi pomanjkanja notranje motivacije za spremembo pri povzročiteljih nasilja programi največkrat nizko uspešnost (»Slišite? Prijavite nasilje nad ženskami. 113«).

Ker v Sloveniji torej ni toliko programov, ki nudijo pomoč oz. svetovanje povzročiteljem nasilja, sem pogledala, kako se s to problematiko soočajo po svetu. Nekaj več podatkov sem našla za Evropo, Avstralijo in Združene države Amerike.

1.6.2. Evropa

Nasilje v družini ni pojav, specifičen le za določeno območje ali ljudi, temveč je razširjen po vsem svetu. Tako so v Evropi v časovnem obdobju 2006–2008 izvedli Projekt WWP Daphne II, ki naj bi ponudil smernice za razvoj standardov za delo z nasilnimi moškimi. Vendar v projektu niso opisana podrobna navodila za delo s povzročitelji nasilja, saj naj bi se ti programi razlikovali v posameznih evropskih državah glede na smernice, naslovne skupine, sodne podlage itd. Kot glavna smernica oz. cilj programov dela s povzročitelji nasilja je v poročilu zapisana pomoč povzročiteljem nasilja priti do spoznanja, da je nasilje in uporaba slednjega stvar izbire, za katero so sami odgovorni. K hitrejšemu prevzemanju odgovornosti in lastni motivaciji za spremembo bi po mnenju sodelujočih v Daphne II najbolj pripomoglo natančno raziskovanje različnih vplivov nasilja ter posledic nasilja, ki ga povzročajo povzročitelji nad družinskimi člani (WWP – Delo s storilci nasilnih dejanj v družini v Evropi – Projekt Daphne II 2006–2008: 3).

Opažam, da strokovne službe in nevladne organizacije v Sloveniji kot najpomembnejše pri delu s povzročitelji in žrtvami nasilja navajajo naslednje: od tega, da morajo povzročitelji nasilja prevzeti odgovornost, do zaščite žrtev nasilja (posebej otrok) in izdelave ocene tveganja ipd. Sicer se zavedam vpliva kulturnih in pravosodnih razlik, ki vplivajo na način dela s povzročitelji nasilja v evropskih državah, vendar sem vseeno pričakovala v poročilu bolj natančne smernice in ugotovitve. Imam občutek, da se tako družba kot strokovnjaki zavedamo pomena dela s povzročitelji nasilja v družini, a se nam zatakne, ko pridemo do vprašanja, kako in kaj točno naj delamo s povzročitelji nasilja v družini.

Velika Britanija

V Veliki Britaniji sta univerzi Durham in London Metropolitan izvedli raziskavo, katere izhodiščna hipoteza je, da lahko programi za povzročitelje nasilja v družini (DVPPs) igrajo pomembno vlogo pri prizadevanju izkoreniniti nasilje v družini (Durham Univesity: Durham University News).

Delo v tovrstnih programih poteka v obliki tedenskih skupinskih srečanj, v katerih se pogovarjajo o vedenju posameznega povzročitelja nasilja. Učijo se tehnik obvladovanja agresije in nasilja, podporo pa nudijo še žrtvam nasilja in jih tudi obveščajo o napredku povzročitelja nasilja. Evalvacije, ki so jih izvedli z izvajalci programa, žrtvami in

povzročitelji nasilja pred in po udeležbi slednjih v programu, so pokazale večjo uspešnost programov, kot je bile do zdaj navedena pri drugih programih po svetu: spolno nasilje v družini se je znižalo za 30 %, fizično nasilje se je znižalo z 61 na 2 %, 49 % žrtev nasilja pa se je v odnosu do povzročitelja nasilja počutilo bolj varne po izvedbi programa (Durham Univesity: Durham University News).

Glede na to, da analize kažejo manjšo uspešnost podobnih programov po svetu, sem bila presenečena nad tako pozitivnimi izidi. Ključna cilja tega programa sta pogovor o vedenju povzročitelja nasilja in pomoč pri spremembi njegovega vedenja, kar je tudi izhodišče in hkrati cilj vseh programov na tem področju, ki sem jih raziskala. Zato me zanima, kako se delo v njihovem programu spreminja od ostalih. Žal nisem našla bolj podrobnih podatkov, kako ta srečanja potekajo in kaj točno je tisto, od česar se izvajanje programa tako razlikuje od drugih.

1.6.3. Avstralija

V Zahodni Avstraliji se v zaporih izvaja program zdravljenja za nasilne prestopnike, t. i. The Violent Offenders' Treatment Program. Zаметki programa oz. ideja za izvajanje omenjenega programa sega v 70. leta 20. stoletja, ko so strokovnjaki prišli do zaključka, da programi rehabilitacije za nasilno vedenje, izvajani v avstralskih zaporih, niso učinkoviti, zato so začeli razmišljati o alternativnih modelih (Hall, 1998: 2).

Tako je Andrews s sodelavci razvil RNR model, ki ga sestavljajo trije principi: »risk-need-responsivity«. Lahko ga prevedemo kot model tveganja, potrebe in odzivnosti (Hall, 1998: 4). Andrews razlaga, da je treba največ delati s prestopniki, ki predstavljajo visoko tveganje (ponovnega) nasilnega vedenja, saj je tu največ koristi (ne samo za prestopnika, temveč tudi za družbo). Hall dodaja, da so te koristi mogoče skromne, a vseeno omembe vredne (ibid.: 5).

Gendreau je s sodelavci raziskoval (najpomembnejše) pokazatelje tveganja, ki so jih razdelili na statične in dinamične. Pri statičnih dejavnikih tveganja so pokazatelji tveganja starost povzročitelja, zgodovina povzročiteljevih prestopkov in zločinov, nasilje v družini in družinska struktura. Kar se tiče dinamičnih dejavnikov tveganja, ne smemo zanemariti

pomena antisocialne osebnosti povzročitelja nasilja, družbe, potreb po nasilju, medosebnih konfliktov, družbenih uspehov in zasvojenosti (Hall, 1998: 5).

Pri principu potrebe Andrews pravi, da je treba odkriti razumevanje kriminalitete vsakega povzročitelja nasilja posebej, saj so te potrebe edinstvene in se razlikujejo od osebe do osebe, kar omogoča razvoj programa zdravljenja (npr. spreminjanje antisocialnih veščin in čustev, zmanjšanje odvisnosti od substanc, povečevanje samokontrole ipd.) (Hall, 1998: 6). K potrebam Andrews uvršča še univerzalne potrebe, ki so skupne vsem udeleženiim v programu. To so zdravje, nastanitev, odnosi, mobilnost, rekreacija in zaposlitev (ibid.: 7).

Ko Andrews govori o odzivnosti (Practice in Offender Rehabilitation: 2), se nanaša na zunanje (sam program, osebje, značilnosti nastanitve) in notranje dejavnike (kognitivne sposobnosti, stil učenja, osebnost, spol, moči posameznika, kultura, pripravljenost za spremembo), ki vplivajo na zmožnost osebe, da sodeluje in dobi korist od intervencije.

Bonta je poleg naštetih treh principov prepoznal še dva ključna principa: strokovno diskrecijo (molčečnost) in celovitost programa (Practice in Offender Rehabilitation: 6).

Kasneje se je v Avstraliji razvil še en model, in sicer Good Lives Model (v nadaljevanju GLM), ki ga je razvil Ward s sodelavci. Ta model zagovarja tezo, da se bodo povzročitelji nasilja odvrnili od nasilja, če jim bodo dane možnosti in izkušnje za razvoj znanja ter veščin, ki bodo zadostile njihove potrebe na družbeno sprejemljiv način (Practice in Offender Rehabilitation: 3).

Kritiki očitajo GLM, da se preveč osredotoča na pravice povzročiteljev nasilja, zanemarija pa pravice skupnosti, modelu RNR pa očitajo, da se premalo osredotoča na pravice povzročiteljev nasilja in preveč gleda na pravice skupnosti. Strokovnjaki so v upanju združitve obeh modelov predlagali teorijo terapevtske sodne prakse, ki skuša držati v ravnotežju pravice povzročiteljev nasilja in pravice skupnosti na podlagi človekovih pravic. Ta teorija prepoznava vpliv sodnega sistema pri oblikovanju družbe in zagovarja rabo zakonov ter pravnih postopkov tako v dobro prestopnikov kot skupnosti (Practice in Offender Rehabilitation: 3). Birgden (ibid.) je na podlagi teorije terapevtske sodne prakse načrtala okvir rehabilitacijskega dela v zaporih. Pravi, da je model RNR uporaben za

upoštevanje pravic skupnosti, model GLM pa je uporaben za pravice povzročiteljev nasilja.

Pomanjkljivost vseh modelov je, da je za njihovo optimalno delovanje in učinkovitost potreben motiviran uporabnik, ki si sam želi spremembe, kar pa se v praksi le redkokdaj zgodi (Practice in Offender Rehabilitation: 3).

Glede na dosedanje evalvacije so imeli programi nekaj uspeha, je pa to odvisno od samega področja nasilja. Avstralsko ministrstvo za pravosodje je izdalo poročilo, če in za koliko odstotkov se je število povratnikov (povzročiteljev nasilja) zmanjšalo, zahvaljujoč programom. Rezultati so pokazali, da programi pri delu s povzročitelji nasilja v družini niso bili učinkoviti, saj je glede na raziskave devetih študij uspešnost programov na tem področju znašala 0 % (Practice in Offender Rehabilitation: 10).

Nad poročilom sem bila presenečena, saj se mi zdi, da so v Avstraliji namenili dosti truda za razvoj in izvajanje programov, namenjenih povzročiteljem nasilja, zato sem sklepala, da bo vložen trud viden na končnih rezultatih. Vendar sem zanemarila dejstvo, da programi niso specifično oblikovani le za delo s povzročitelji nasilja v družini. Čeprav GLM, model RNR in teorija terapevtske sodne prakse zagovarjajo oblikovanje programa glede na potrebe in tveganje vsakega uporabnika posebej, se mi zdi, da to ni zadosti. Glede na lastne izkušnje, prebrane raziskave in teorijo menim, da je nasilje v družini področje, pri katerem se morajo pri delu s povzročitelji upoštevati prav življenje v družini, vzorci delovanja osebe v družini, morebitno družinsko ozadje, v katerem se je srečala družina, ipd., saj je prav tu prišlo do težav, zato se mora prav tu delati na spremembah.

Poiskala sem še nekaj poročil, ki se tičejo Violent Offenders Therapeutic Programme (VOTP), da bi preverila, ali se program prilagaja le potrebam vsakega posameznika ali sta program in delo prilagojena tudi glede na različne oblike nasilja. Ware s sodelavci (2011: 4) razmeji načine dela s povzročitelji nasilja glede na same oblike nasilja. Tako posebej omenja nasilje v intimnih partnerskih zvezah. Pravi, da se je za to obliko nasilja oblikoval poseben program, saj s sodelavci menijo, da se moški, ki so nasilni do svojih partnerk, razlikujejo od moških, za katere bi lahko rekli, da so »splošno nasilni«, predvsem na področjih odnosa do žensk in odnosa do spolnih vlog (ibid.). V nadaljevanju Ware ne opisuje, kako so oblikovali programe za povzročitelje nasilja v partnerskih zvezah, niti kaj

so cilji programa in kakšni so načini dela, pri evalvaciji programov pa pravi, da ti programi niso bili učinkoviti oz. da je učinkovitost zelo majhna (ibid.: 8).

1.6.4. Združene države Amerike

Z vprašanjem, kako delati in nuditi pomoč povzročitelju nasilja v družini, se ukvarjajo tudi v Združenih državah Amerike. Kaj naj bi torej delovalo?

Ena izmed smernic, ki jo uporablja The Wyoming Coalition Against Domestic Violence and Sexual Assault (koalicija proti nasilju v družini in spolnim napadom v Wyomingu), so ločeni pogovori s povzročiteljem in žrtvijo nasilja. To se jim zdi ključno, saj bi skupni pogovori pomenili, da je izvajanje nasilja v družini odgovornost tako povzročitelja kot žrtve nasilja, kar pa ni res – povzročitelj mora prevzeti odgovornost (Psychology Degree Guide.org: Articles & Resources).

Prvi program v Združenih državah Amerike, ki je delal s povzročitelji nasilja v družini, je program The Emerge, ki je bil ustanovljen leta 1977. Ukvarja se z individualnim in skupinskim delom s povzročitelji nasilja, preprečevanjem sprejemanja nasilja v partnerskih odnosih, izboljšanjem institucionalnih odzivov na nasilje v družini ter informiranjem javnosti o vzrokih nasilja v družini ter o rešitvah zanj. Pri delu v skupini ima program The Emerge dve fazi. Prva faza zajema 8 srečanj, na katerih vodi skupine predstavitelja osem različnih tem, povezanih z nasiljem v družini. Člani skupine morajo sodelovati in razmišljati, kako jim dane informacije pomagajo. Člani skupine morajo vsak teden poročati, kaj se jim je tekom tedna zgodilo in če je prišlo do zanje težavnega pogovora v družini, poročati pa morajo tudi o svojem najbolj škodljivem in nasilnem vedenju do lastnih družinskih članov. Po končanih osmih srečanjih se evalvirata prisotnost in sodelovanje vsakega člana skupine ter primernost slednjega za nadaljevanje v programu (Emerge, Abuser Education: What Happens in Groups). V drugi fazi programa, ki traja 32 srečanj (torej 32 tednov), je delovanje skupine bolj interaktivno, saj je večji poudarek na diskusiji članov o tem, kaj se dogaja v njihovih družinah oz. partnerstvih. V tej fazi člani skupine individualno izpolnijo vprašalnik o zgodovini njihovih odnosov in njihovih ciljih; s tem se išče vedenjske vzorce, ki jih je mogoče spremeniti, z namenom, da člani skupine postanejo bolj spoštljivi partnerji in starši. Cilji, ki so jih povzročitelji nasilja v vprašalniku navedli, so podlaga pri načrtovanju poti do izboljšanja: vedo, kaj morajo narediti, da se

obdržijo na poti, in na katerih področjih še potrebujejo pomoč, da ustavijo lastno nasilno in škodljivo vedenje. Poleg lastne evalvacije podajo svoje mnenje še preostali člani o tem, na čem bi morala oseba še delati in kaj je že dosegla (ibid.).

V skupnosti Duluth v Minnessoti se s področjem dela s povzročitelji nasilja v družini ukvarjajo že od 80. let prejšnjega stoletja. Razvil se je t. i. model Duluth, katerega namen je raziskovati nove in uspešne načine razmišljanja, kako s skupnim delom skupnosti končati nasilje v družini (Domestic Abuse Intevention Programs: Home of The Duluth Model: What is the Duluth Model? Why it Works). Po modelu Duluth se mora obvezno delati s povzročitelji nasilja, saj so tako žrtve nasilja bolj zaščitene. Evalvacija programa, kjer se dela s povzročitelji nasilja, se je izvedla že v 80. letih. V šest mesecev trajajočem programu so od povzročiteljev nasilja in žrtev nasilja, ki so ostale s povzročitelji nasilja, zbirali podatke o prisotnosti nasilja in morebitnih spremembah. Podatke so zbirali na začetku izvajanja programov, po 12 tednih svetovanja povzročiteljem nasilja (sredina programa), po 12 tednih učenja v skupini (na koncu programa) in 3 mesece po zaključku celotnega programa (Domestic Abuse Intevention Programs: Home of The Duluth Model: Research). Rezultati so pokazali, da se je 60 % žrtev nasilja počutilo bolj varnih, ko se je povzročitelj nasilja udeleževal omenjenega programa, prav tako so žrtve nasilja poročale o redkejšem izvajanju nasilja med samim potekom programa. Med drugim se je pokazal večji napredek med povzročitelji nasilja, ki so se prostovoljno prijavili na program – za razliko od tistih, ki jim je bilo udeležba na programu ukazana s strani sodišča. Pri preverjanju stanja eno leto po zaključku programa je 41 % žrtev nasilja poročalo, da niso bile deležne psihološkega nasilja, 69 % žrtev nasilja pa ni bilo deležnih fizičnega nasilja (ibid.).

V ZDA naj bi raziskave trenutno potrjevale le eno obliko pomoči, in sicer Batterer Interventions Programs (BIPS). To so vrste intervencije za povzročitelje nasilja, ki naslavljajo vse oblike nasilja (fizično, čustveno, spolno itd.). Ta šestmesečni program ne skuša predstaviti fizičnega nasilja kot enega samega, naključnega incidenta, temveč nanj gleda kot seštevek uporabe taktik pridobivanja moči in kontrole nad drugo osebo ter agresivnega vedenja. Izhodiščno razmišljanje izvajalcev programa je, da so povzročitelji sami po sebi prijazni ljudje, ki želijo ljubeča, zdrava življenja, vendar ne znajo doseči teh ciljev, saj so se že od zgodnjih let naučili uporabljati agresivne metode za doseg svojih

ciljev ali kot sredstvo preživetja. Ti vzorci delovanja sčasoma postanejo podzavestne navade. Moore, eden od glavnih izvajalcev programa, meni, da kaznovanje in zaporna kazen ne pripomoreta k spremembi vedenja povzročiteljev nasilja, saj slednji vidijo kazen kot krivico, ki se jim je zgodila, sebe pa spremenijo v žrtev sistema. Obenem njihova prepričanja (uporaba nasilja nad drugimi, zanikanje odgovornosti) ostanejo enaka, zaradi česar je velika verjetnost, da bodo tudi po prestani kazni še vedno videli rabo nasilja nad družinskimi člani kot način potrditve sebe in svojega položaja v družini (Psychology Degree Guide.org: Articles & Resources).

1.7. Evalvacija programov

Organizacija UN Women navaja nekaj izsledkov Gondolfa, ki je raziskoval uspešnost programov za povzročitelje nasilja v družini. Izsledki so naslednji (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation):

- evalvacije programov za povzročitelje nasilja v družini so bile omejene in izvajane predvsem v državah z višjo gospodarsko rastjo;
- učinkovitost tovrstnih programov močno sloni na celotnem sistemu intervencije v primerih nasilja v družini, kar vključuje pravočasne odzive policije in sodišč ter centrov za socialno delo in vire v skupnosti;
- programi v povprečju trajajo tri mesece in ni nujno, da bodo programi, trajajoči dlje kot tri mesece, imeli večji uspeh (povzročitelji nasilja, ki si želijo spremembe, bodo s slednjo začeli že v obdobju treh mesecev);
- programi bodo uspešno nagovorili le nekaj posameznikov; rezultati so pokazali, da so programi malenkostno oz. nekoliko uspešni.

Rothman, Butchart in Cerdá so v sodelovanju s Svetovno zdravstveno organizacijo (WHO) leta 2001 začeli z izvajanjem raziskave, v kateri so se osredotočili na delovanje programov za povzročitelje nasilja v družini. Študija je zajemala 47 programov iz 38 držav po vsem svetu (Rothman *et al.*, 2003: 8). Rezultati so pokazali, da so kot standard in merilo dela postavljeni programi, izhajajoč iz Združenih držav Amerike, Kanade in Evrope, vendar ti programi in določeni načini dela ne pridejo v poštev v drugih deli sveta (Afrika, Latinska Amerika, Azija) zaradi kulturnih in družbenih razlik ter drugačne razpoložljivosti sredstev (ibid.: 23).

Raziskava je pokazala, da strokovni delavci in delavke, ki delajo s povzročitelji nasilja, potrebujejo boljše poznavanje ne le svojega področja dela, temveč tudi drugih področij, povezanih z nasiljem (Rothman *et al.*, 2003: 24). Rothman s sodelavci (ibid.: 28–29) predlaga vsaj povezanost s programi za pomoč žrtvam nasilja, saj skupno delo omogoča bolj celostni pogled na tematiko in razvoj novih načinov dela.

Izvajalci programov in strokovni delavci in delavke, zainteresirani za oblikovanje tovrstnih programov, se soočajo še z relativno majhnim številom informacij, temelječih na znanstveno dokazanih dejstvih, zaradi česar so v dvomih, na čem točno graditi podlago svojega dela (Rothman *et al.*, 2003: 23). Rothman s sodelavci (ibid.) nadaljuje, da trenutno ni nikakršne mednarodne zveze programov, namenjene delu s povzročitelji nasilja, s čimer sta izmenjava informacij ali načrtovanje novih, alternativnih načinov dela otežena oz. skoraj nemogoča. Organizacija UN Women opozarja, da lahko programi, namenjeni delu s povzročitelji nasilja, še bolj ogrozijo žrtve nasilja prav zaradi pomanjkanja izkušenega osebja, specifičnih norm in načinov dela ter sredstev za supervizijo (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation). Skeptiki dvomijo o ustreznosti in koristi dela v skupini s povzročitelji nasilja tudi, ker se slednji lahko »združijo« in najdejo bolj alternativne, manipulativne načine izvajanja nasilja (Durham University: Durham University News).

Izvajanje skupnih srečanj (delavnic, terapij) tako s povzročiteljem nasilja kot z žrtvijo nasilja deli mnenja strokovnjakov. Nekateri menijo, da je nevarno delati z obema naenkrat, saj lahko dobi povzročitelj nasilja občutek, da je sam žrtev, hkrati pa lahko dobi žrtev nasilja občutek, da je (so)odgovorna za povzročiteljevo uporabo nasilja, kar je v nasprotju z največkrat navedenim ciljem programov: povzročitelj mora prevzeti odgovornost za svoje vedenje in ravnanje (Rothman *et al.*, 2003: 25). Poleg tega strokovnjaki opozarjajo, da je problem pri skupnih srečanjih ravnotežje moči, saj žrtev nasilja morebiti ne upa zaupati vsega, ker se počuti ogroženo zaradi prisotnosti povzročitelja nasilja (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation). Spet drugi zagovarjajo skupno svetovanje z žrtvijo in povzročiteljem nasilja ter se pri tem naslanjajo na raziskavo, ki sta jo izvedla Američana Brown in O'Leary leta 1997, katere rezultati so pokazali, da se je kot posledica tovrstnega svetovanja uporaba nasilja poročenih moških znižala med 56 do 90 % (ibid.: 26).

Tako UN Women kot raziskava Rothmana in sodelavcev opozarjata na pomen spremljanja povzročiteljev nasilja po končanju programa. Tako se je pokazalo, da je kljub zmanjšanju ali prenehanju uporabe fizičnega nasilja raven povzročiteljeve uporabe psihičnega nasilja po končanem programu ostala enaka ali se celo povečala (Rothman *et al.*, 2003: 26).

Seveda je potrebna tudi neprestana evalvacija samih programov, namenjenih delu s povzročitelji nasilja. Upoštevajoč, da so zgodovinsko gledano ti programi relativno mladi (prvi so se začeli pojavljati šele v 70. letih 20. stoletja) in da ni nekih specifičnih ter učinkovitih smernic delovanja, nekateri še vedno dvomijo, ali so tovrstni programi res koristni in ali je možnost, da povzročijo še več škode (še posebej, če se program ravna po programu iz druge države in pri tem ne upošteva morebitnih vplivov družbenih ter kulturnih razlik) (Rothman *et al.*, 2003: 26).

Glede na poročila – tako iz Slovenije kot iz tujine – pa je največji dejavnik, ki vpliva na uspešnost programov in obenem največji problem, (ne)motiviranost povzročiteljev nasilja pri sodelovanju v programih. V Avstraliji in Sloveniji, kjer so ljudje v večini primerov napoteni k programom, so slednji imeli nizko uspešnost delovanja, medtem ko so nekateri programi v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike, v katere so se povzročitelji nasilja vključili prostovoljno, imeli večje in vidne uspehe. Če bi želela ugotoviti, ali je ta razlika odvisna le od dejavnika prostovoljne vključitve, bi morala narediti veliko bolj podrobno raziskavo vseh omenjenih programov, je pa res, da izvajalci programov ob evalvaciji le-teh velikokrat poudarijo problem pomanjkanja notranje motivacije povzročitelja nasilja, zaradi česar ne želijo spremeniti svojega vedenja in ne sprejmejo odgovornosti za svoja ravnanja, kar ogroža družinske člane kot žrtve nasilja ter tudi družbo. Menim, da to ostaja ključno vprašanje, kateremu bi morali nameniti več časa in raziskovanja.

Ugotovila sem tudi, da je večina programov namenjena moškim povzročiteljem nasilja v družini, in to predvsem za partnersko nasilje. Statistično gledano je tega nasilja največ in največ povzročiteljev nasilja je moških, vendar sem že prej opisala, da se nasilje v družini izvaja tudi nad moškim partnerjem s strani ženske, nad starejšimi, otroki in tudi sorojenci. Menim, da se način dela s povzročitelji nasilja razlikuje tudi glede na to, kdo izvaja nasilje

in nad kom. Glede na to, da se število družinskih oblik vse bolj veča, se mi zdi edino smiselno, da se začnejo oblikovati novi programi in načini dela še iz te perspektive.

2. PROBLEM

Do pobude za raziskavo je prišlo med študijskim letom 2014/2015. V oktobru 2014 sem postala prostovoljka na Društvu za nenasilno komunikacijo (DNK), kjer sem sicer delala z otrokom, ki je doživel izkušnjo nasilja, vendar smo imeli v uvajalnem delu seminarje na temo nasilja, tudi glede dela s povzročitelji nasilja. V začetku decembra 2014 sem v okviru praktikuma začela delati z družino, v kateri je bil incident nasilja v družini, zaradi katerega je partner v preteklosti obiskoval program na DNK in je prestal tudi zaporno kazen. Kljub temu sem tekom srečanj spoznala, da ta tema še ni zaključena, obenem pa nisem dobila od centra za socialno delo občutka, da se temu temeljito posvečajo. Na enem izmed srečanj se je ta tema bolj odprla in po končanem srečanju sem čutila do uporabnika nek odpor, jezo in tudi nemoč, saj nisem vedela, kako naprej. Vse te izkušnje so me pripeljale do raziskovanja področja dela s povzročitelji nasilja v družini: tako na centrih za socialno delo, nevladnih organizacijah kot tudi v zaporih. Menim, da ni dovolj, da se dela le z žrtvami nasilja v družini (kar je tudi izredno pomembno), temveč se mora delati tudi s povzročitelji nasilja. Če slednji ne prevzamejo odgovornosti, ne spremenijo vedenja ali se ne dela z njimi na alternativnih načinih ravnanja s čustvi in kontrolo, bo večina od njih nadaljevala z dosedanjim vedenjem ter še naprej izvajala nasilje nad družinskimi člani ali pa si bodo poiskali nove žrtve, s čimer se krog nasilja v družini le širi.

Glede na lastne izkušnje in glede na raziskano teorijo sem imela kar nekaj vprašanj, ki sem jih zajela v tri raziskovalna vprašanja:

1. Ali je mogoče v vsakem primeru nasilja v družini delati s povzročiteljem – kakšne so morebitne ovire?
2. Ali poteka sodelovanje med institucijami in nevladnimi organizacijami pri delu s povzročitelji nasilja v družini ter na kakšen način?
3. Kaj potrebujemo v Sloveniji za kvalitetnejšo in uspešnejšo delo s povzročitelji nasilja v družini?

Izhodiščna teza je: *»Predvidevam, da sta glavna vzroka za pomanjkanje programov za povzročitelje nasilja v družini pomanjkanje znanja in strah pred morebitnim nasiljem.«*

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj je sestavljena iz besednih podatkov. Podatki so pridobljeni iz opravljenih intervjujev in vprašalnikov. Raziskava je tudi primerjalna, saj sem med drugim iskala tudi podobnosti in razlike, ki so se pojavile v intervjujih s strokovnimi delavci.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Na začetku raziskave sem želela pridobiti podatke le s pomočjo poglobljenih delno strukturiranih intervjujev. Žal niso imeli vsi sodelujoči časa za intervju, zato sem jim poslala vprašanja po elektronski pošti, odgovore pa so mi poslali nazaj. Ker se intervjuvani in anketirani strokovni delavci in delavke razlikujejo glede načina in ciljev svojega dela, sem naredila štiri osnutke vprašanj oz. vprašalnikov: za strokovne delavce in delavke na centrih za socialno delo, za strokovne delavce v zaporu, za nevladne organizacije, ki delajo z žrtvami nasilja v družini, in za Društvo za nenasilno komunikacijo (delajo tudi s povzročitelji nasilja v družini). Področje dela, način dela in cilji dela so spremenljivke v raziskavi.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacija so nevladne organizacije, ki delajo na področju nasilja v družini (tako z žrtvami kot s povzročitelji nasilja), strokovni delavci, ki delajo s povzročitelji nasilja v zaporu, in centri za socialno delo, ki delajo na področju družine.

Za vključitev nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z žrtvami nasilja, sem se odločila, ker me zanima, kaj je botrovalo tej odločitvi in kaj menijo o delu s povzročitelji nasilja v družini.

Intervjuje sem opravila na Društvu za nenasilno komunikacijo z dvema strokovnima delavcema in v Zavodu za prestajanje kazni (v nadaljevanju ZPKZ) Dob pri Mirni z enim strokovnim delavcem. Vprašalnice so izpolnile naslednje nevladne organizacije: Društvo SOS telefon za ženske in otroke, Društvo »Življenje brez nasilja« Novo mesto, Zavod Emma in Ženska svetovalnica. Centri za socialno delo, ki so odgovorili na vprašalnik, so: CSD Gornja Radgona, CSD Koper, CSD Novo mesto in CSD Pesnica.

3.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v obdobju od decembra 2015 do aprila 2016. Decembra sem poslala preko elektronske pošte prošnjo za sodelovanje pri magistrskem delu nevladnim organizacijam na področju nasilja, petim centrom za socialno delo in ZPKZ Ljubljana.

Društvo za nenasilno komunikacijo (v nadaljevanju DNK) se je povabilu takoj odzvalo in sem že decembra opravila na njihovem sedežu v Ljubljani dva intervjuja.

Od ostalih nevladnih organizacij sem dobila nekaj odgovorov. Večina od njih je odgovorila, da težko izvedejo intervju ob pomanjkanju časa in obilici dela. Ker mi je bil njihov vidik pomemben za nadaljnje raziskovanje, sem jih kontaktirala še enkrat in jih vprašala, ali bi lahko izpolnili vsak vprašalnik, pri čemer prosim za odgovore odprtega tipa (obrazložitve itd.). Dobila sem štiri pozitivne odgovore in vrnjene vprašalnike tekom januarja in februarja 2016.

Od kontaktiranih centrov za socialno delo sem dobila en negativen odgovor, od ostalih štirih CSD pa nisem dobila niti tega. Počakala sem, da so minili božični prazniki, nato pa sem prej omenjene štiri CSD ponovno kontaktirala in jim ponudila možnost vprašalnika. Ker sem se bala, da zopet ne bom dobila povratne informacije, sem prošnjo za sodelovanje poslala še 57 centrom za socialno delo v Sloveniji. Povratno informacijo sem dobila le od štirih; k sreči so sodelovanje potrdili in so vprašalnik izpolnili.

Povratne informacije nisem dobila od ZPKZ Ljubljana, zato sem kontaktirala še ZPKZ Dob pri Mirni, kjer so mi povedali, da potrebujem dovoljenje od Uprave RS za izvrševanje kazenskih sankcij (URSIKS). Na slednjo sem se obrnila s pisno prošnjo in s podpisom mentorice. Ko so od URSIKS odobrili sodelovanje z ZPKZ Dob pri Mirni in ZPKZ Ljubljana, sem oba zavoda še enkrat kontaktirala preko elektronske pošte. Na prošnjo se je odzval ZPKZ Dob pri Mirni, kjer sem 1. 4. 2016 izvedla intervju na njihovi upravni enoti.

Ker so nekateri izrazili veliko skrbi glede zaupnosti in anonimnosti podatkov, smo se dogovorili, da transkripti intervjuja ne bodo vključeni v prilogah, bosta pa v prilogah vključena postopek kodiranja podatkov in model analize podatkov.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatki so bili obdelani in analizirani kvalitativno. Naredila sem transkripte intervjujev in nato slednje skupaj z vprašalniki kodirala. Pred tem sem vseh 11 pridobljenih intervjujev in vprašalnikov ločila na štiri dele upoštevajoč spremenljivko kraja oz. načina dela institucije/organizacije. En del obsega intervjuja iz Društva za nenasilne komunikacije, drug del obsega izpolnjene vprašalnike nevladnih organizacij, tretji del obsega izpolnjene vprašalnike centrov za socialno delo, četrti del pa obsega intervju, pridobljen v ZPKZ Dob pri Mirni. Glede na to, da se omenjene institucije in organizacije razlikujejo v svojem načinu dela, se mi je zdelo najbolj smiselno, da jih med seboj ločim. Ko sem imela narejene vse modele, sem jih med seboj primerjala, s čimer so postale vidne določene razlike in podobnosti v načinu dela, ciljih in razmišljanju intervjuvanih.

Ko sem intervjuje in vprašalnike razdelila na štiri sklope, sem se lotila kodiranja. Izločila sem odseke (stavke), za katere sem menila, da so ključni za raziskavo. Odseke, ki so se navezovali na isto temo oz. področje, sem združila skupaj in jim pripisala pojme (kode). Pojme sem po lastni interpretaciji združila v skupne kategorije. Nato sem postopek obrnila in dobila model za vsakega od prej navedenih štirih sklopov.

Pri komentiranju rezultatov analize raziskave sem skušala obdržati čim večjo objektivnost.

4. REZULTATI

V rezultatih sem se ravnala po modelih, ki sem jih dobila s kodiranjem transkriptov intervjujev in vprašalnikov. Oboji so prikazani v zaključnem delu magistrskega dela v prilogah.

4.1. Programi

Od vseh sodelujočih institucij in nevladnih organizacij ima posebej razvit program za delo s povzročitelji nasilja v družini Društvo za nenasilno komunikacijo. Ti programi potekajo kot skupinsko delo, kot individualno delo in kot kombinacija obojega, povzročitelje nasilja pa se uči socialnih in starševskih veščin. Programa učenja starševskih veščin se udeležujejo tudi ženske, ki ali izvajajo nasilje nad svojimi otroki ali potrebujejo dodatno pomoč pri vzgoji, medtem ko so v programu socialnih veščin samo moški.

Centri za socialno delo (v nadaljevanju CSD) nimajo določenega programa na temo dela s povzročitelji nasilja v družini, ob prijavi nasilja v družini pa steče postopek, ki je predpisan v Zakonu za preprečevanje nasilja v družini (okrajšano ZPND) in v pravilnikih, po katerih delujejo CSD.

Od sodelujočih nevladnih organizacij (v nadaljevanju NVO), ki se ukvarjajo z nudenjem podpore in pomoči žrtvam nasilja v družini, ni delujočih programov za delo s povzročitelji nasilja v družini. Za odsotnost teh programov navajajo naslednje razloge: izključen fokus na delu z žrtvami nasilja (sama zasnovanost programa), pomanjkanje financ in pomanjkanje kadra. Slednja sta se kot razlog večkrat ponavljala pri odgovorih sodelujočih NVO.

ZPKZ Dob pri Mirni v času izvajanja intervjuja ni imel programa za delo s povzročitelji nasilja, je pa program v pripravi že dve leti. Program je nastajal v sodelovanju z DNK in je v zadnjih fazah – čakajo, da se program verificira in na zagotovitev kadra. Do zdaj so z osebami, ki prestajajo zaporno kazo, vključujoč povzročitelje nasilja v družini, izvajali individualne pogovore.

4.1.1. Cilji programov

Kar se tiče ciljev programov oz. uradnih postopkov, imajo vse štiri skupine podobne cilje.

V prvi vrsti se omenja kot cilj varnost žrtve. DNK ima poleg programov za povzročitelje nasilja v družini še programe za žrtve nasilja v družini, kjer jim nudijo podporo in pomoč. Ko steče postopek na CSD zaradi nasilja v družini, se najprej pogovorijo z žrtvijo nasilja in skupaj z njo naredijo varnostni načrt. Poleg tega navajajo kot cilje še odpravo neposredne ogroženosti, skrb za dolgoročno varnost žrtve in krepitev moči žrtve. Sodelujočim NVO je varnost žrtve sploh najbolj pomembna. Njihovi poglobitni cilji so poleg nudenja psihosocialne pomoči in podpore tudi informiranje žrtev nasilja, nudenje varnega zatočišča in pomoč pri tem, da zaživijo življenje brez nasilja.

Glede na to, da se njihovi programi fokusirajo na žrtve nasilja, je to pričakovano, DNK, CSD in ZPKZ Dob pri Mirni pa navajajo cilje, ki so povezani s samim delom s povzročiteljem nasilja v družini.

Osnovni cilj pri delu s povzročitelji nasilja v družini je, da slednji dobijo uvid v svoje težave. DNK in ZPKZ Dob pri Mirni navajata, da šele ko oseba uvidi, da ima problem in sprejme odgovornost za svoje vedenje, ne da bi za slednjega krivila žrtev nasilja ali druge, se lahko začne delo na naslednji stopnji. Ta je prenehanje nasilja oz. da nasilje izgine. V DNK se tega lotevajo z učenjem nenasilne komunikacija in načinov reševanja konfliktov. V CSD je eden od ciljev motiviranje za spremembo nasilnega vedenja, v ZPKZ Dob pri Mirni pa želijo doseči cilj prenehanja nasilja z reševanjem problemov povzročitelja nasilja v družini.

4.1.2. Uspešnost programov

Zanimalo me je, kaj smatrajo kot uspešen program oz. uspešno sodelovanje. Ker sodelujoče NVO (razen DNK) ne delajo s povzročitelji nasilja v družini, so iz te teme izvzete.

DNK, CSD in ZPKZ Dob pri Mirni menijo, da je pokazatelj uspešnosti uvid povzročitelja nasilja v lastno ravnanje – torej prepoznanje in priznanje nasilnega vedenja. Za ZPKZ Dob pri Mirni je to poglobiten pokazatelj uspešnosti dela, sledi pa mu reševanje lastnih težav. Slednje je pokazatelj uspešnosti tudi na CSD, ki k temu dodaja še prenehanje nasilja in

vzpostavitev delovnega odnosa. DNK med pokazatelje uspešnosti dodaja osebni proces posameznika oz. posameznikovo motivacijo za sodelovanje oz. dalj časa trajajočo vključitev v program. DNK meni, da je pokazatelj uspešnosti samo prepoznavanje nasilnega vedenja, poleg tega pa tudi odločitev, da se povzročitelj odloči za drugačno, nenasilno vedenje. To je lahko npr. umik od določene situacije in iskanje podpore ter pomoči na DNK. V primeru, da povzročitelja nasilja v družini na DNK ni redno prihajal na srečanja, ni sodeloval ali še vedno obstaja tveganje za nadaljnje povzročanje nasilja, pošlje DNK poročilo na CSD (lahko tudi na tožilstvo), kjer potem odločijo, ali bodo določenega posameznika še enkrat napotili na DNK.

To so za sodelujoče v raziskavi idealni scenariji, v realnosti pa na uspešnost programov vpliva več dejavnikov.

ZPKZ Dob pri Mirni poudarja vpliv spola strokovnega delavca na povzročitelja nasilja v družini oz. na delo z njim. Moški povzročitelj nasilja v družini večkrat ne sprejema ženske avtoritete. V takšnih primerih po pogovoru in dogovoru s sodelavci primer prevzame moški strokovni delavec. V drugih primerih je situacija ravno nasprotna: da povzročitelj nasilja v družini ne sprejema moške avtoritete. Strokovni delavec na ZPKZ Dob pri Mirni dodaja, da je najpogostejši razlog za slednje, da je povzročitelj nasilja bil sam žrtev nasilja v družini, ko je bil otrok. Najbolj verjetno je, da je njegov oče povzročal nasilje v družini, njegova mama pa je imela vlogo zaupnice. Tako pri strokovnem delu lažje dela z žensko strokovno delavko kot pa z moškim strokovnim delavcem, saj lahko v slednjem vidi podobo očeta, v ženski pa vlogo matere.

Ostali tega dejavnika niso omenili, so pa vsi poudarili dejavnik motivacije povzročitelja nasilja v družini na samo delo in posledično uspešnost sodelovanja.

4.1.2.1. Vpliv motivacije posameznika na uspešnost programa

Že v teoretičnem delu sem navedla, da avtorji in strokovni delavci na področju dela s povzročitelji nasilja v družini poudarjajo kot glavni problem tovrstnega dela notranjo motivacijo povzročitelja nasilja v družini oz. pomanjkanje le-te. Glede na rezultate raziskave se s tem soočajo v veliki meri tudi na DNK, CSD in ZPKZ Dob pri Mirni. Na DNK delajo z zelo majhnim deležem povzročiteljev nasilja v družini, ki so notranje motivirani in tudi sami (po)iščejo pomoč. Večina oseb, s katerimi delajo, je k njim

napotena s strani CSD in tožilstva. Tudi na ZPKZ Dob pri Mirni je strokovni delavec rekel, da ne more točno oceniti, koliko oseb, ki prestajajo zaporno kazen zaradi povzročanja nasilja v družini, je notranje motiviranih, je pa dodal, da je teh zagotovo manj kot 10 %. Na CSD pravijo, da pomanjkanje notranje motivacije povzročiteljev nasilja privede tudi do manj uspešnih vključitev v sam proces in nadaljnje sodelovanje. Dodajajo pa, da je pri motivaciji povzročitelja nasilja v družini pomemben odziv žrtve in javnih služb, kot so policija, CSD, tožilstvo, zdravstvo in društva.

Na DNK ločijo med notranjo in zunanjo motivacijo. Notranja motivacija obsega pripravljenost sprejeti nove vsebine, pogovarjanje o sebi, razmišljanje o povedanem ter dodatno spraševanje, zunanja motivacija pa obsega opozarjanje strokovnega delavca na sprejemanje lastne odgovornosti in spremembe vedenja. Povzročitelj nasilja v družini pri tem uporablja veliko obrambnih mehanizmov (minimaliziranje, zvrčanje krivde na žrtev, racionaliziranje ipd.). Z omenjenim opisom se strinjajo tudi vključeni CSD, kjer menijo, da se notranje motiviran posameznik sam želi spremeniti, medtem ko je pri posamezniku, ki ni notranje motiviran to težje, saj nima uvida v svoje težave, zanje pa so krivi drugi.

CSD pravijo, da je notranja motivacija nekaj, kar se začne razvijati med samim procesom oz. postopkom. Vprašanje je, kako se začne razvijati in ali se jo s čim spodbudi. ZPKZ Dob pri Mirni skuša ta problem reševati tako, da skuša stimulirati notranjo motivacijo z dodajanjem zunanje motivacije v obliki ugodnosti. Z ugodnostmi želijo posamezniku pokazati, da s sodelovanjem lahko samo pridobi, hkrati pa upajo, da ga bo to spodbudilo, da se bo tekom procesa sam želel spremeniti. Vrsta ugodnosti, ki si jih zaporniki najbolj želijo, so zunajzavodske ugodnosti, kot so odpusti. ZPKZ Dob pri Mirni veže to zunajzavodsko ugodnost na udeleževanje programa za povzročitelja nasilja v družini na DNK v Ljubljani. Tako dobi zapornik odpust, hkrati pa se zagotovi delo na njegovem problemu povzročanja nasilja v družini. Druge ugodnosti, ki jih ZPKZ Dob pri Mirni lahko nudi v primeru aktivnega sodelovanja, so še nočitve oz. dodelitev garsonjere s partnerko, ko pride slednja na odobren obisk. ZPKZ Dob pri Mirni navaja kot korist ponujanja tovrstne zunanje motivacije učenje strpnosti povzročitelja nasilja v družini za doseg ugodnosti.

4.2. Način dela s povzročiteljem nasilja v družini

Zgoraj sem omenila že določene načine dela s povzročitelji nasilja v družini (npr. glede dela s pomanjkanjem motivacije). V tem sklopu pa je fokus na samem pristopu do tega dela.

NVO, ki se posvečajo žrtvam nasilja v družini, nimajo s povzročitelji nasilja v družini nobenega stika, razen v primerih, ko spremljajo žrtve nasilja na sodišča. Vendar je tudi to ukrep v korist žrtvi nasilja, niso pa v to vključeni kakšni pogovori s povzročitelji nasilja v družini.

Za DNK sem že omenila, da imajo več vrst programov, ki so namenjeni različnim ciljnim skupinam in populacijam. Kar se tiče samega programa učenja socialnih veščin, ki je namenjen povzročiteljem nasilja v družini, obsega individualno in skupinsko delo. Poudarek je na skupinskem delu. Skupino vodi strokovni delavec, ostali člani pa so povzročitelji nasilja v družini. Skupina se sestaja enkrat tedensko po uro in pol. Vsak teden na skupini poteka predavanje z določeno temo, ki se povezuje z nasilnim vedenjem (npr. čustva, konflikti in njihovo reševanje ipd.). O tej temi se tudi pogovarjajo in delijo lastne izkušnje. Program zajema 24 predavanj, kar pomeni, da celoten program traja 24 tednov. Oseba A, ki je zaposlena kot strokovni delavec na DNK, predvsem zagovarja skupinsko delo iz razloga, *»ker je ta dinamika taka, da vsak pove neko izkušnjo in se najdejo v njej. Recimo, včasih kdo pove, kako je nekaj rešil, in se v tem najdejo in to jim je zelo pomembno. Ker je drugače, če ti kolega pove izkušnjo, ali pa če ti učitelj nekaj trobi«*. Programi v glavnem potekajo na sedežu DNK v Ljubljani in njihovi podružnici v Kopru, poleg tega pa še v sedmih drugih mestih po Sloveniji. Za posameznike, ki si sami želijo oz. za katere se smatra, da je potrebno dodatno delo, so na voljo še individualne obravnave, ki so bolj intenzivne, saj sta v stiku le povzročitelj nasilja v družini in strokovni delavec.

CSD morajo pri delu s povzročitelji nasilja v družini upoštevati predpise in postopke, ki jih določa Zakon za preprečevanje nasilja v družini. Poglavitna skrb je žrtev (varnostni načrt, proces opolnomočenja itd.), vendar je v njihovem interesu tudi delo s povzročiteljem nasilja. Slednjemu tako pošljejo povabilo na prvo socialno pomoč (PSP) za razgovor in možno sklenitev dogovora o sodelovanju. Slaba stran je, da je odločitev za odziv in nadaljevanje sodelovanja prostovoljna odločitev povzročitelja nasilja v družini. V primeru, da se povzročitelj nasilja v družini odzove na vabilo, se ga seznani z uradnim postopkom,

ki se ga CSD morajo držati (kako poteka sodelovanje, določiti pravila in pogoje sodelovanja itd.), in s posledicami nasilnega vedenja. Poleg tega se odkriva vzroke za nasilno ravnanje v pogovoru s povzročiteljem. Da pa povzročitelj nasilja v družini ne vidi pogovora kot napad, se mu mora socialni delavec oz. delavka približati: skuša razbremeniti težo za povzročitelja nasilja in razumeti njegovo stisko, kar opravi s pogovorom, kjer ga vpraša, kako se počuti itd. CSD v tem ne vidijo minimaliziranja ali opravičevanja njegovega vedenja – bolj je namenjeno razumevanju počutja povzročitelja nasilja v družini v dani situaciji. Pogovor naj bi bil motivacijski, da bi imel povzročitelj nasilja čim večjo željo sodelovati v postopku in se tudi spremeniti. V primeru, da pa se povzročitelj nasilja ne odzove oz. zavrne prvotno vabilo na PSP, še vseeno obstajajo nove možnosti sodelovanja in poskusov, kako ga motivirati ali prepričati za sodelovanje, saj pri nasilju v družini po navadi stečejo še drugi, vzporedni postopki, kjer povzročitelj nasilja mora sodelovati in je v stiku s CSD in socialnim delavcem oz. delavko.

ZPKZ Dob pri Mirni do verificiranja programa izvaja individualne pogovore s povzročitelji nasilja v družini. Kot sem že prej omenila, vsebina teh pogovorov ni omejena le na sam problem nasilja v družini, ampak še na druge težave, s katerimi se povzročitelji nasilja v družini soočajo v zaporu. Pri pogovorih o bolj intenzivnem in aktivnem reševanju problemov (v tem primeru povzročanja nasilja v družini) se pri svojem načinu dela opirajo tudi na dodeljevanje zavodskih ugodnosti. Njihovo delo pa ni osredotočeno le na čas, ko povzročitelj nasilja v družini prestaja zaporno kazen, temveč tudi na njegovo življenje po odhodu iz zapora. Zato se z njim pogovarjajo o zadevah, kot so kje bodo živeli, kako bodo živeli, spreminjanje nasilnega vedenja idr. Pri tem se pozanimajo zunaj zavoda (npr. CSD, žrtve nasilja), kakšna je situacija: ali bodo živeli naprej z žrtvijo ali bodo morali spremeniti bivališče.

4.2.1. Delo s povzročiteljem in žrtvijo nasilja v družini

Vprašanje, ki sem ga posebej zastavila vsaki organizaciji oz. instituciji, se je navezalo na delo s povzročiteljem in žrtvijo nasilja v družini, saj sem že v literaturi zasledila, da je to pereča tema, ki deli mnenja.

Na DNK imajo programe tako za žrtve nasilja v družini kot za povzročitelje nasilja v družini. Ti programi so ločeni, kar pomeni, da se ne dela skupaj z žrtvami in povzročitelji.

Razlogov za to je več, glavna pa sta, da povzročitelj nasilja sprejme odgovornost za svoje ravnanje in je ne prelaga na žrtev in opolnomočenje žrtve. NVO, ki delajo samo z žrtvami nasilja, prav tako nimajo skupnih programov ali pogovorov. Fokus je izključno na delu z žrtvami nasilja.

V CSD in ZPKZ Dob pri Mirni situacija ni več tako črno-bela. Ena od strokovnih delavk, zaposlenih na CSD, je na vprašanje odgovorila, da je pristop odvisen od strokovnega delavca. Glede na to, da so štirje sodelujoči iz CSD odgovori drugače (eden je rekel, da je to ločeno delo, trije pa, da je odvisno od situacije), se z njeno trditvijo strinjam. Kadar je posredi prepoved približevanja, potem bi moralo biti delo absolutno ločeno (drugače je to kršitev sodne odredbe). Kot izjemo upoštevajo CSD, če je skupno delo želja žrtve same. V takšnih primerih morajo upoštevati njene želje, vendar pred samim skupnim srečanjem socialne delavke in delavci naredijo nekaj varnostnih ukrepov: opravijo asertiven pogovor z žrtvijo, v katerem jo opomnijo, da je moč v njenih rokah (predvsem se gre za opolnomočenje), preveri pa se tudi, če se žrtev še boji povzročitelja nasilja oz. se preveri, kakšno je razmerje moči med njima (če bi v pogovoru imel več moči povzročitelj nasilja v družini, bi bil dosedanji trud zaman).

Zgoraj omenjena izjema, ki jo navajajo CSD, velja tudi pri delu na ZPKZ Dob pri Mirni. Skupni pogovori tako z žrtvijo kot s povzročiteljem nasilja v družini potekajo, če si oba to želita. V tem primeru mora povzročitelj nasilja v družini podati vlogo za skupni razgovor, v kateri mora napisati, kdo in kdaj pride. Če se vloga odobri, strokovni delavci preverijo pri žrtvi nasilja, če si tega res želi in se s tem strinja ter ali je še vedno občutiti dvom pri žrtvi in neravnovesje moči. Če žrtev privoli v skupen razgovor, se na slednjem pogovarjajo o reševanju obstoječe problematike in načrtih za vnaprej. Obenem strokovni delavec ocenjuje stopnjo nevarnosti za žrtev. Strokovni delavec je v intervjuju povedal, da se povzročitelji nasilja dostikrat hočejo žrtvi nasilja prikupiti, saj želijo imeti stik izven zavoda, hkrati pa želijo doseči zavodske ugodnosti. V tem primeru je strokovni delavec pozoren na žrtvino verbalno in neverbalno komunikacijo. Če se oceni, da je nevarnost prevelika, ima strokovni delavec moč onemogočiti stike med žrtvijo in povzročiteljem nasilja v družini. Če pa se paru dodeli garsonjera, se poskrbi, da nista v garsonjeri sama ali da nista ločena od ostale skupine (v primeru, če bi povzročitelj izvajal psihično ali fizično nasilje nad žrtvijo).

4.4. Sodelovanje z drugimi organi, institucijami

Rezultati raziskave so pokazali, da je na področju nasilja v družini razvita mreža institucij in organizacij, ki so redno v stiku druga z drugo.

CSD igrajo vodilno vlogo, saj z njimi sodelujejo tako DNK, NVO, sodelujoče v raziskavi, in ZPKZ Dob pri Mirni. Na DNK so povzročitelji nasilja v družini večkrat napoteni s strani CSD. DNK tako obvešča CSD o tem, kako sodelovanje s povzročiteljem nasilja v družini poteka, po zaključku programa pa pošlje strokovni delavec iz DNK končno poročilo CSD, ki se nato odloči, kako delati naprej s povzročiteljem nasilja v družini. CSD in DNK sodelujeta tudi, kadar CSD skliče multidisciplinarni tim, na katerem se srečajo in dogovarjajo o načrtu dela vsi, ki delajo na določenem primeru nasilja v družini. S CSD sodelujejo tudi NVO in ZPKZ Dob pri Mirni. Slednji s CSD sodeluje redno, saj skupaj ocenjujejo primer povzročitelja nasilja v družini, ki prestaja zaporno kazen. Poleg tega je CSD zajet v sklop zavodskih ugodnosti, ki jih ZPKZ Dob pri Mirni ponuja povzročiteljem nasilja v družini, npr. sodelovanje s CSD prinese nekaj zunajzavodskih ugodnosti ali pa je slednja že sama udeležba na predavanju, seminarju ali delavnici na temo nasilja, ki ga organizira CSD. Je pa to prostovoljna odločitev povzročitelja nasilja v družini. Če ta ne želi sodelovati s CSD v času prestajanja zaporne kazni, ga v to ne silijo.

Skupne službe, s katerimi vsi sodelujoči sodelujejo, so še tožilstvo, sodne službe in policija, v določenih primerih pa tudi zdravstvo in varne hiše.

Pomembno vlogo v Sloveniji igra DNK. Že zgoraj sem omenila povezavo s CSD in drugimi službami, precej pomembno vlogo pa igra pri zavodih za prestajanje zaporne kazni. ZPKZ Dob pri Mirni je sploh v povezavi z DNK, saj so s pomočjo slednjih oblikovali program za delo s povzročitelji nasilja v samem zaporu. Poleg tega ZPKZ Dob pri Mirni vključi povzročitelje nasilja (tiste, ki želijo sodelovati) na program socialnih veščin, ki ga izvaja DNK. Na DNK so omenili, da so povezani ne le z ZPKZ Dob pri Mirni, temveč tudi z ZPKZ Ljubljana.

DNK poudarja še sodelovanje z nevladnimi organizacijami na področju nasilja in z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju težav v duševnem zdravju ali na področju odvisnosti. Razlog za to je, da so primeri, ko ima povzročitelj nasilja v družini

poleg nasilnega vedenja še drugo težavo (npr. težavo v duševnem zdravju, odvisnost od alkohola ali drog). Zato je nujno, da se dela tudi na tem, saj bo napredek nemogoč, če se ne dela predhodno ali sočasno še na drugih težavah, za katere DNK ni usposobljen.

CSD in NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, navajajo kot enega od razlogov za sodelovanje zakonske predpise oz. njihovo uradno dolžnost. Kot korist tovrstnega sodelovanja pa omenjajo še bolj celostno obravnavo, bolj učinkovito izvajanje in organiziranje programov ter več predlogov za reševanje problema.

4.5. Ovire in pomanjkljivosti pri delu s povzročitelji nasilja v družini

Sodelujoči so v raziskavi v intervjujih in vprašalnikih na nekaterih mestih že sami omenili, da se kljub svojemu trudu vseeno soočajo z mnogimi ovirami.

Ena od teh, ki sem jo že zgoraj opisala, je motivacija oz. njeno pomanjkanje pri povzročiteljih nasilja v družini. Vendar to še zdaleč ni edina.

CSD in DNK navajata, da je ena od ovir, ko povzročitelj nasilja ne sprejme odgovornosti za svoje ravnanje, temveč ga minimizira ali tudi zanika. Pravijo, da če oseba ne preseže te stopničke, je nemogoče napredovati na naslednjo, hkrati pa to pomeni, da obstaja večja nevarnost, da bo povzročitelj nasilja s svojim ravnanjem nadaljeval.

Navedla sem, da program socialnih veščin na DNK poteka večinoma kot skupinsko delo. Strokovni delavci so zadovoljni s takšnim načinom dela, saj menijo, da je to dober prostor za deljenje izkušenj in konfliktov, poleg tega pa povzročitelji nasilja poslušajo drug drugega, kako se soočajo s težavami in kako jih rešujejo, kar lahko uporabijo pri reševanju lastnih konfliktov. Ni pa delo v skupini ves čas idealno. Skupino po navadi sestavlja 10 članov in vodja skupine (strokovni delavec). Slednji poročajo, da se dinamika skupine hitro spremeni, če samo eden izmed članov skupine moti skupino, npr. prekinja tistega, ki govori, ali vsiljuje svoje mnenje. S tem prekine tok dela, obenem pa se čas, ki bi bil porabljen za predavanje in pogovor o določeni temi, nadomesti s pomirjanjem določenega člana skupine, ki povzroča nemir. V takšnih primerih strokovni delavec skuša pomiriti tega člana skupine, če pa ta še vedno povzroča nemir, ga strokovni delavec prosi, naj zapusti skupino (lahko se jim pridruži zopet naslednjič, če ne bo povzročal nemira). Ko moteči

član zapusti skupino, se ostala skupina o tem dogodku pogovori. V intervjujih sta strokovna delavca omenila, da je tovrstna situacija neprijetna ne samo za same strokovne delavce, temveč tudi za ostale člane skupine, zato je pogovor smiseln, saj strokovni delavec obrazloži, zakaj je tako odreagiralo in zakaj vedenje člana ni bilo dopustno, nato pa lahko še ostali člani povedo, kako so oni videli situacijo in kaj so občutili. Tako s tem nadaljujejo pogovor (morebiti se odprejo še druge teme).

Problem, s katerim so pri svojem delu dobro seznanjeni CSD, DNK in ZPKZ Dob pri Mirni, je odvisnost, še posebej od alkohola. V teoretičnem delu sem omenila, da nekateri avtorji predpostavljajo, da je alkohol eden od dejavnikov, ki povzroča oz. spodbuja nasilje. Čeprav ima ta teorija tudi nasprotnike, pa sodelujoči v raziskavi pravijo, da alkohol definitivno vpliva na povzročitelja nasilja v družini in na skupno delo. Na ZPKZ Dob pri Mirni pravijo, da je to eden večjih problemov, saj menijo, da povzročitelj nasilja v družini pod vplivom alkohola prej reagira z nasiljem oz. da alkohol spodbuja nasilje. CSD in DNK omenjata poleg alkohola še težave z odvisnostjo od drog, tudi ZPKZ Dob pri Mirni, a pravijo, da je odvisnost od drog bolj prisotna pri vrstniškem nasilju, medtem ko je alkohol bolj prisoten v primerih nasilja v družini. V primerih, ko ima povzročitelj nasilja v družini težave še z odvisnostjo, vsaj v ZPKZ Dob pri Mirni in DNK, se povežejo z organizacijami, ki so specializirane za to področje, in napotijo osebo k njim. Na DNK pravijo, da se mora najprej rešiti ali vsaj začeti reševati problem odvisnosti, da se oseba zaveda dela na programu treninga socialnih veščin, na katerem lahko potem tudi sodeluje.

Poleg odvisnosti CSD in DNK omenjajo še eno oviro, za katero se mora sočasno (po)skrbeti: težave v duševnem zdravju. Zato so na DNK povezani z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na tem področju, in stanovanjskimi skupnostmi za osebe s težavami v duševnem zdravju. Tako kot odvisnost so tudi težave v duševnem zdravju problem, ki se mora obravnavati posebej (torej s strokovnjaki iz tega področja) in pred oz. sočasno z obravnavo glede nasilnega vedenja v družini.

V intervjujih oz. vprašalnikih sem postavila vprašanje, kje vidijo pomanjkljivosti pri delu s povzročitelji nasilja v družini ne samo na svojem delovnem mestu, temveč v celotni Sloveniji.

Odgovor, ki se je večkrat ponavljal, je način vključitve povzročitelja nasilja v družini v programe in postopke. Če ni sodišče (ali CSD, kar se tiče obiskovanja na DNK) odredilo določene vključitve, vse temelji na odločitvi povzročitelja nasilja v družini. Na DNK tako poročajo, da je zelo majhen delež ljudi, ki jih sami poiščejo (za podporo in pomoč). Večino so k njim poslali iz CSD ali tožilstva. Težave z vključitvijo imajo tudi na CSD in ZPKZ Dob pri Mirni. Če povzročitelj nasilja v družini ne želi sodelovati, ga k temu ne morejo prisiliti, ampak morajo poiskati druge načine, kako ga »zvabiti« k sodelovanju: npr. motivacijski pogovor, ga vabiti k sodelovanju v drugih postopkih, ponujanje ugodnosti (zunanja motivacija) ipd.

Najpogostejši odgovor, ki so ga omenile vse štiri skupine sodelujočih, je pomanjkanje kadra. ZPKZ Dob pri Mirni to sploh občuti, saj je bilo prav pomanjkanje zadostnega strokovnega kadra eden izmed razlogov, zakaj niso prej pripravili programa. Poleg tega bodo, ko bo program verificiran, objavili razpis za delovna mesta. Pravijo, da je nuja oz. pogoj imeti zadosten kader, če želijo začeti s programom, saj se drugače delo razporeja med ostale zaposlene, kar vodi do preobremenitve kadra, prav tako pa trpi kakovost izvajanja programov.

CSD imajo poleg pomanjkanja kadra drug problem, ki je povezan s prej omenjenim, in sicer je to pomanjkanje časa za poglobljen pogovor. Omenjeno je bilo tudi, da imajo občutek, da centri za socialno delo postajajo »uradi«, saj se več ukvarjajo z administrativnimi deli in dokumentacijo, zato manj časa ostane za poglobljeno delo z ljudmi.

Prav tako pogost odgovor, ki so ga omenile vse štiri skupine sodelujočih, pa je pomanjkanje samih programov za delo s povzročitelji nasilja v družini. Na DNK skušajo pokrivati čim večje področje Slovenije (9 krajev, kjer se izvaja skupinsko delo programa socialnih veščin), vendar pravijo, da so problem bolj odročni kraji, ki ne vedo za njihov program in kjer je nasilje v družini bolj pogosto. S slednjim se strinjajo na ZPKZ Dob pri Mirni, saj pravijo, da je več težav na bolj odročnih krajih ali v kmečkih družinah, kjer je percepcija nasilja v družini drugačna. CSD so prav tako poudarili problem neenakomerne dostopnosti tovrstnih programov po regijah. Strokovni delavec na ZPKZ Dob pri Mirni omenja, da so prav med načrtovanjem programa zavoda uvideli, kakšen primanjkljaj

programov, ki se ukvarjajo s povzročitelji nasilja v družini, je v slovenskem prostoru. Od vseh anketiranih in intervjuvanih je le ena NVO odgovorila, da se ji zdi, da se dela zadosti s povzročitelji nasilja v družini v Sloveniji.

Pomanjkljivost tovrstnega dela je tudi nestalno ali nezadostno financiranje. Ker nevladne organizacije in društva ne dobijo samodejno denarja od države, se morajo prijavljati na razpise, da pridobijo sredstva (najpogosteje denar iz evropskih sredstev). Strokovni delavec iz ZPKZ Dob pri Mirni meni, da je tu včasih krivda na organizacijah samih, in sicer v smislu, da se ne prijavljajo na dovolj razpisov. Na DNK pravijo, da je finančna stiska ovira, predvsem kar se tiče razširjanja programa (v šole, v bolj oddaljene kraje). Tudi nekatere NVO, ki so sodelovale v raziskavi, so omenile, da je eden izmed razlogov, zakaj nimajo poleg programa za žrtve nasilja še programa za povzročitelja nasilja v družini, prav finančna omejitev.

Pomanjkanje izobraževanja na temo dela s povzročitelji nasilja v družini je tudi pereč problem, ki so ga zaznali sodelujoči CSD, DNK in ZPKZ Dob pri Mirni. Največ so o tej temi povedali na DNK. Čeprav na njihov program največ povzročiteljev nasilja v družini napotijo tožilstvo in CSD, bi bilo lahko to število višje, če bi za DNK vedelo več CSD. Čeprav so DNK edina nevladna organizacija, ki se ukvarja s povzročitelji nasilja v družini, pravijo, da veliko CSD ne ve zanje (niti nekateri v Ljubljani). Zato skušajo sami seznaniti CSD po Sloveniji s svojim delom, tako da pridejo na seminarje (seminarje tudi vodijo), izobražujejo socialne delavce in delavke glede dela s povzročitelji nasilja v družini, delijo letake po CSD ipd. Tako skušajo razširiti glas, da bi praktično bili CSD tudi v pomoč pri delu s povzročitelji nasilja v družini. Na vprašanje glede izobraževanj o tej temi ni nobeden od CSD omenil izobraževanja s strani DNK. Omenjali so seminarje, ki jih organizira socialna zbornica, ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in skupnost centrov za socialno delo. Informacije jim podaja tudi koordinatorka za nasilje v družini, eden od CSD pa je omenil še zbornik Kaljenje, ki se nanaša na področje nasilja v družini. ZPKZ Dob pri Mirni je pri načrtovanju programa tesno sodeloval z DNK in se pri njih izobraževal glede dela s povzročitelji nasilja.

Ena od sodelujočih strokovnih delavk na CSD je kot pomanjkljivost navedla različne percepcije o nasilju v družini med strokovnimi delavci, kar je odvisno tudi od dojemanja

vodje CSD glede nasilja v družini. Oviri oz. pomanjkljivosti, ki so jih sodelujoči CSD še navedli, sta pomanjkanje vpliva in občutek nemoči pri delu.

Kot pomanjkljivosti je DNK omenil še dve stvari. Prva je pomanjkanje povezovanja med institucijami in društvu. Čeprav sem v prejšnji točki govorila o sodelovanju med sodelujočimi, na DNK menijo, da je še vedno premalo timskega dela med sodelujočimi in odgovornimi osebami na področju nasilja v družini. Druga stvar, ki jo omenjajo, je vpliv same oznake »povzročitelj nasilja v družini«. Strokovni delavec je v intervjuju izrazil mnenje, da nosi ta oznaka tolikšno vrednost, da osebe ne pridejo k njim in sodelujejo v programu, ker jih skrbi, kaj bo družba menila o njih, če se izve, da se udeležujejo programa socialnih veščin za povzročitelje nasilja v družini.

4.5.1. Predlogi za izboljšave dela s povzročitelji nasilja v družini

Čeprav sem zgoraj omenila ovire in pomanjkljivosti, s katerimi se srečujejo sodelujoči v raziskavi, pa so ocenili svoje delo in trud pozitivno glede na razpoložljiva sredstva. DNK razvija in prenavlja svoj program ter skuša čim bolj osveščati javnost in stroko o nasilju v družini. ZPKZ Dob pri Mirni je v končni fazi sprejetja novega programa. Na CSD menijo, da dajejo uporabnikom celostno obravnavo, NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, pa svoje delo prav tako ocenjujejo kot uspešno. Vseeno sem jih vprašala še po konkretnih izboljšavah, ki so nujne za delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji.

Skoraj vsi so omenili, da se mora spremeniti Zakon o preprečevanju nasilja v družini oz. vsaj določene veje zakona. Stvar, za katero pravijo, da bi se morala nujno spremeniti, je prostovoljna vključitev povzročiteljev nasilja v družini v programe in postopke. Sodelujoči zagovarjajo, da bi ta vključitev morala biti obvezna, kar bi bilo določeno tudi z zakonom. ZPKZ Dob pri Mirni pravi, da bi moral zakon še bolj poskrbeti za zaščito žrtev. NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, pravijo, da bi morala biti zakonska določila bolj jasna in da morajo obstajati sankcije (oz. več sankcij) za povzročitelje nasilja v družini, ki se zakonskih določil ali določenega programa ne držijo. Na DNK se strinjajo, da morajo biti določene sankcije, vendar ne vidijo rešitve le v njih. Pravijo, da same sankcije niso zadostne, temveč se mora delati tudi na dajanju znanja povzročiteljem nasilja v družini, kako ravnati drugače. NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, so predlagale, da se nasilje v družini na sodiščih

obravnavajo prednostno in da se zagotovi več družinskih sodišč. Dodajajo še, da morajo biti ti postopki obravnavani in rešeni pravočasno, ne pa da se zadeva »vleče« po sodiščih leta.

Drug predlog, ki so ga sodelujoči v raziskavi večkrat omenili, je več izobraževanja. CSD tako predlagajo, da strokovni delavci in delavke pridobijo strokovne kompetence z določenimi izobraževanji in licenco, ki se mora obnavljati. NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, so tudi omenile izobraževanje strokovnih delavcev glede konkretnjšega poznavanja profila povzročiteljev nasilja v družini. Na DNK poleg izobraževanja strokovnih delavcev želijo več izobraževanja oz. učenja vsebin o nasilju ter v odnosih v šolah (DNK je imel delavnice nekaj let nazaj tudi na šolah, vendar so jih zaradi pomanjkanja financ morali ukiniti).

Glede samih programov na področju dela s povzročitelji nasilja v družini se sodelujoči strinjajo, da bi moralo biti tovrstnih programov več, ZPKZ Dob pri Mirni in DNK pa posebej poudarjata, da morata potekati neprestana evalvacija in izboljševanje programov. DNK dodaja, da bi dostopnost teh programov morala biti večja in zagotovljena povsod po državi, ne pa samo po nekaj mestih. Kar se tiče vsebine programov NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, predlagajo poudarek na ničelni toleranci do nasilja, postavljanju jasnih mej pri delu s povzročitelji nasilja v družini ter sprejemanju odgovornosti in spremembi vedenja kot poglavitne cilje.

DNK in NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, pravijo, da bi moralo biti zagotovljeno celostno delo oz. celostna obravnava na področju nasilja, in sicer tako za žrtve nasilja kot za povzročitelje nasilja v družini.

Zgoraj omenjene nevladne organizacije tudi zagovarjajo stališče, da bi moralo biti še več timskega dela med strokovnimi službami. DNK dodaja, da bi moralo biti več sodelovanja med vsemi prisotnimi na določenem primeru in tudi samim povzročiteljem nasilja v družini. CSD so navedli še dva predloga: zagotoviti več kadra (predvsem na CSD) in več dela na področju nasilja do starejših v družini.

5. RAZPRAVA

Pred začetkom izvajanja same raziskave, ko sem se le seznanjala s področjem nasilja v družini preko literature, sem imela idejo o tem, kakšne rezultate lahko pričakujem. Vendar sem ob danih intervjujih in vprašalnikih ter njihovem kodiranju naletela na dejstva, ki jih nisem pričakovala.

Zastavila sem si tri raziskovalna vprašanja, za katerem sem upala, da bom dobila odgovor od sodelujočih v raziskavi. To so:

- Ali je mogoče delati s povzročiteljem nasilja v družini v vsakem primeru in kakšne so možne ovire?
- Ali poteka sodelovanje med službami, ki so aktivne na tem področju?
- Kaj potrebujemo v Sloveniji še za bolj kvalitetno delo s povzročitelji nasilja v družini?

Kar se tiče prvega vprašanja, so sodelujoči (razen NVO, ki delajo izključno z žrtvami nasilja) odgovorili, da jim je v interesu delati z vsakim povzročiteljem nasilja v družini in se tudi trudijo za to na način vabil k sodelovanju, motivacijskih pogovorov, ponujanja ugodnosti idr. Seveda obstajajo ovire, od katerih so najpogostejše pomanjkanje motivacije povzročitelja nasilja v družini za sodelovanje in težave z odvisnostjo (predvsem alkoholom) ter duševnim zdravjem.

Pomanjkanje motivacije povzročiteljev nasilja je ovira pri delu, ki sem jo predvidevala pred samim začetkom raziskave. V literaturi in poročilih (evalvacijah) programov iz tujine je to omenjeno kot poglobljena ovira, zaznala pa sem jo tudi pri lastnem delu na praktikumu. V Avstraliji na nizko uspešnost programov za povzročitelje nasilja v družini vpliva prav pomanjkanje motivacije povzročiteljev (Practice in Offender Rehabilitation: 3), organizacija UN Women pa navaja, da zaradi tovrstnih programov spremeni vedenje le nekaj posameznikov (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation). Čeprav se s tem sodelujoči v raziskavi redno srečujejo, se mi zdi, da še vedno iščejo način, kako bi to premostili. Na ZPKZ Dob pri Mirni skušajo spodbuditi notranjo motivacijo tako, da dajejo zapornikom zunanjo motivacijo z ugodnostmi. Na CSD se skušajo približati oz. razumeti razmišljanje povzročitelja nasilja v družini in izvajajo motivacijske pogovore. Prav tako se za spodbujanje notranje motivacije trudijo na DNK, hkrati pa je za nekatere njihove člane že sama udeležba na DNK vrsta zunanje motivacije. Kot sem omenila v rezultatih, imajo nekateri člani, ki so napoteni s strani tožilstva izbiro: ali zaporno kazen ali udeležbo programa socialnih veščin na DNK. Sodelujoči torej skušajo skozi pogovor s povzročiteljem nasilja v družini najti kakšno stvar, ki bi ga notranje motivirala, ali pa upajo, da bodo z dajanjem zunanje motivacije tekom procesa dosegli tudi notranjo motivacijo pri povzročitelju nasilja v družini. Vprašanje je, kako zagotovo vedeti, da je

dosegel uporabnik notranjo motivacijo in da ne sodeluje le zato, ker se želi programa ali postopka čim hitreje »rešiti«.

Na ZPKZ Dob pri Mirni imajo nekaj povratnikov glede nasilja v družini, kar pomeni, da so kljub sodelovanju določeni posamezniki nadaljevali s povzročanjem nasilja. Tudi DNK pravi, da če menijo, da kdo ni aktivno sodeloval in uspešno opravil programa, lahko CSD na podlagi končnega poročila pošlje povzročitelja nasilja v družini še enkrat na DNK na nov cikel predavanj. Menim, da se sodelujoči v raziskavi trudijo po najboljših močeh in da tudi dosegaajo rezultate, vendar se mi zdi pomanjkanje motivacije pri povzročitelju nasilja v družini velika ovira, ki ogroža nadaljnje sodelovanje in skupno delo. Zdi se mi, da zunanja motivacija lahko pomaga, obenem pa mislim, da je lahko preveč zunanje motivacije podpora povzročitelju nasilja v družini. Glede na to, da je kršil zakon s povzročanjem nasilja in oškodoval svoje žrtve, menim, da ne bi smel dobiti preveč ugodnosti, saj se s tem na nek način podcenjujejo njegovo ravnanje in posledice slednjega. Čeprav tudi ta način ne zagotavlja, da se bo vsak povzročitelj nasilja spremenil, vseeno mislim, da bi se moralo dlje časa delati na pogovoru s povzročiteljem nasilja v družini.

Strinjam se s pristopom na CSD, kjer skušajo razumeti povzročitelja nasilja v družini, saj če ga obravnavas že od začetka kot nasprotnika, omejiš možnosti za sodelovanje, hkrati pa to tudi začuti povzročitelj nasilja v družini, zaradi česar je še večja verjetnost, da se bo od sodelovanja odmaknil. Ta pristop me spominja na pristop ameriškega programa Batterer Interventions Programs, kjer strokovni delavci in delavke izhajajo iz izhodišča, da so povzročitelji nasilja v družini ljubeči ljudje, ki pa imajo od otroštva vzorce nasilnega vedenja, ki ga uporabljajo še kot odrasli ljudje (Psychology Degree Guide.org: Articles & Resources). Obenem se sprašujem, kako takšen pristop in pogovor dojamajo povzročitelji nasilja v družini: ali se zavedajo, da jim socialni delavec ali delavka nudi podporo pri spreminjanju nasilnega vedenja, ali dobijo občutek, da socialni delavec ali delavka razume, zakaj je »moral« ravnati nasilno in je zdaj problem urejen. Menim, da obstaja nevarnost, da preveč podpore in pomoči povzročitelju nasilja v družini povzroči minimiziranje in opravičevanja nasilnega vedenja. Zato se strinjam s pristopom, kjer ne pustijo, da bi povzročitelj minimaliziral nasilje, in delajo na tem, da sprejme odgovornost. Zdi se mi, da je to poleg doseganja notranje motivacije osnovna točka, na kateri se nadaljnje gradi delo.

Na Fakulteti za socialno delo nas učijo, da je osrednji del srečanja pogovor, za katerega si moramo vzeti čas. Tu pa nastopi naslednja ovira, s katero se srečujejo na CSD, in sicer je to pomanjkanje časa za poglobljen pogovor. Mentorja na CSD, kjer sem opravljala praktikum, sta mi tudi govorila o tem problemu. Socialni delavci in delavke so na CSD preobremenjeni, predvsem z birokracijo, kar pomeni, da jim primanjkuje časa za dejansko in poglobljeno delo z ljudmi, kar naj bi bila osrednja točka samega socialnega dela. O tem problemu smo se študentke in študentje na fakulteti tudi pogovarjali. Rešitvi smo videli v zaposlitvi novega kadra in zmanjšanju deleža administrativnih obveznosti, ki jih imajo na CSD, vendar glede na ukrepe države predvidevam, da do tega še nekaj časa ne bo prišlo.

Čeprav sem prej omenila, da vidim rešitve v poglobljenem pogovoru in zmernem dajanju zunanje motivacije, se tudi zavedam dejstva, da je lažje govoriti teoretično, medtem ko je v praksi to zelo zahtevno delo. Menim, da bi imela več vpogleda v to temo, če bi na tem področju delala ali vsaj opazovala strokovne delavke in delavke pri delu s povzročitelji nasilja v družini ter tudi organizacijo samega dela.

Glede drugega vprašanja o tem, ali poteka sodelovanje med službami, ki so aktivne na tem področju, sem ugotovila, da med sabo sodelujejo. Predvsem izstopa po pogostosti sodelovanje s CSD in z DNK. Povezujejo se tudi s službami, ki se ne ukvarjajo s samim področjem nasilja v družini, vendar prispevajo svoj delež pri informiranju prej omenjenih služb: npr. šolstvo, zdravstvo. Čeprav je iz odgovorov glede sodelovanja med službami razbrati, da je tovrstnega sodelovanja veliko, pa je precej sodelujočih v raziskavi kot predlog podalo več sodelovanja med institucijami in organizacijami, delujočimi na področju nasilja v družini. Tudi Rothamova raziskava (Rotham *et al.*, 24–29) je pokazala, da mora biti več povezovanja, a ne samo med službami, ki so aktivne na področju dela s povzročitelji nasilja v družini, temveč s celotnega področja nasilja v družini, saj s skupnim delom nastajajo novi načini dela, hkrati pa strokovni delavci in delavke pridobijo bolj celostni pogled na omenjeno področje. Zato menim, da ni pravo vprašanje, ali službe med seboj sodelujejo, temveč na kakšen način to sodelovanje poteka: ali so res vsi vključeni v sam pogovor o nasilju v družini in sodelujejo tudi pri načrtu za naprej ali obstaja pri tovrstnem sodelovanju hierarhija, pri kateri imajo določene službe več veljave, medtem ko se prispevek ostalih razume za manj pomembnega, čeprav je prav tako pomemben in po možnosti prinaša nove podatke in vpogled. Predvsem me to vprašanje zanima pri razmerju

moči državnih služb in nevladnih organizacij. Če bi s svojim delom nadaljevala, bi to vprašanje bolj raziskala.

Preden se lotim tretjega raziskovalnega vprašanja, ki sem si ga zastavila, bom pogledala svojo izhodiščno tezo, ki pravi: *»Predvidevam, da sta glavni vzrok za pomanjkanje programov za povzročitelje nasilja v družini pomanjkanje znanja in strah pred morebitnim nasiljem.«* Problem pomanjkanja znanja o delu s povzročitelji nasilja v družini sem zasledila že v teoriji. Predvsem ga je poudarila organizacija UN Women, ki navaja tudi posledico pomanjkanja tovrstnega znanja, in sicer še večje ogrožanje žrtve (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation). Glede pomanjkanja programov so se vsi sodelujoči strinjali, da je tovrstnih programov premalo. Čeprav imajo CSD razne delavnice in potekajo seminarji na to temo, je DNK trenutno edino društvo, ki ima razvit program oz. programe za povzročitelje nasilja v družini (poleg programov in svetovalnic za žrtve nasilja v družini).

Pomanjkanje znanja oz. izobrazbe je zagotovo eden izmed glavnih vzrokov za pomanjkanje programov za povzročitelje nasilja. To so potrdili vsi sodelujoči v raziskavi. Najbolj sta se o tem razgovorila strokovna delavca na DNK, ki sta povedala, da v njihovih prostorih izvajajo izobraževanja v obliki predavanj, seminarjev in delavnic, da bi strokovnim delavcem iz drugih služb na področju nasilja v družini predajali svoje praktično pridobljeno znanje naprej. Poleg tega izvajajo predavanja in seminarje na CSD po Sloveniji, da bi svoje znanje čim bolj razširili. Omeniti moram, da se je DNK pri sestavljanju lastnega programa delno naslanjal na podobne programe iz tujine, v večini pa so ga strokovni delavci zastavili sami. Tudi ostali sodelujoči so svoje programe zasnovali sami (v primeru ZPKZ Dob pri Mirni še s tesnim sodelovanjem z DNK) ali glede na določila zakona (CSD). Zdi se mi, da je dobro, da so upoštevali pri snovanju programov prostor Slovenije in njene kulturne ter družbene značilnosti. Hkrati menim, da se brez večje izmenjave znanj med slovenskimi strokovnjaki in brez izobraževanja ali vsaj izmenjave mnenj s tujimi strokovnjaki ustvarja zaprt prostor, ki ga je težko prebiti. Obenem menim, da morajo službe in organizacije same poiskati informacije ali zaprositi za pomoč. Kot primer lahko navedem sodelovanje ZPKZ Dob pri Mirni in CSD. ZPKZ Dob pri Mirni se je zavedal, da potrebuje dodatno znanje, zato se je povezal z DNK, medtem ko DNK pravi, da veliko CSD sploh ne ve za njihov obstoj, čeprav so edina nevladna

organizacija z uveljavljenim programom za povzročitelje nasilja v družini. Menim, da morajo strokovni delavci sami pokazati interes za dodatno znanje na področju dela s povzročitelji nasilja v družini in da morajo to znanje tudi upoštevati in sprejeti ter ga v svoje praktične izkušnje vključiti tako, da bo njihovemu delu koristilo.

Drug del izhodiščne teze se navezuje na strah strokovnih delavcev pri delu s povzročitelji nasilja pred morebitnim nasiljem. Vendar so rezultati pokazali, da ta dejavnik ni močno prisoten. Le eden od strokovnih delavcev na DNK je omenil, da je možno, da vpliva strah na delo socialnih delavk in delavcev, pri tem pa je govoril o socialnih delavcih in delavkah na CSD in ne v lastni organizaciji. Menila sem, da so strah ali drugi osebni občutki (npr. gnus) tudi eden izmed razlogov, zakaj se NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, osredotočajo le na slednje. Vendar so rezultati pokazali, da je sam program zasnovan na čim boljši pomoči žrtvam nasilja, kar obsega veliko dela, poleg tega pa so navajali razloge, na katere sami nimajo dosti vpliva: pomanjkanje kadra in finančnih sredstev. CSD in ZPKZ Dob pri Mirni so omenjali, da si vpliva osebnih čustev, občutkov in prepričanj ne smejo privoščiti v smislu, da bi strah, gnus ali antipatičnost povzročitelja nasilja v družini vplival na njihovo delo.

Pravijo, da se mora pri delu osebna nota izključiti. S tem se sicer strinjam, sprašujem pa se, v kakšni meri je to možno. Mogoče izhajam preveč iz lastnih izkušenj, ampak ko sem bila v podobni situaciji, sem se pri enem izmed srečanj s povzročiteljem nasilja v družini zavedala lastnih čustev in občutij ter tudi njihovega vpliva na moje delo (nestrpnost, drugačna, bolj odmaknjena drža, oster ton, prekinjanje ipd.), a se nisem mogla ustaviti. Šele kasneje, nekaj ur in celo dni po srečanju, sem lahko naredila objektivno refleksijo, kjer sem si zavrtela celoten pogovor, svoje vedenje in vedenje povzročitelja nasilja v družini ter ugotavljala, kje sem ravnala pravilno in kje bi morala ravnati drugače. Zavedam se, da sem spraševala strokovne delavce in delavke, ki imajo že leta delovnih izkušenj. Verjetno je, da tekom časa izključevanje osebne note postane lažje oz. se jo da izključiti v večji meri oz. se je zavedamo v večji meri. Ob pisanju magistrskega dela sem ponovno pregledala literaturo, ki sem jo uporabila v teoretičnem delu, in ugotovila, da vsi viri opisujejo, česa se moramo držati ali česa ne smemo dovoliti pri delu s povzročitelji nasilja v družini, pri čemer je poudarek na povzročitelju nasilja v družini, nisem pa zasledila, kaj narediti, če ima strokovni delavec ali delavka težave z izključevanjem osebne note ali če

mu povzročitelj nasilja v družini vzbuja občutke, ki vplivajo na odnos strokovnega delavca ali delavke do povzročitelja nasilja v družini in posledično na samo delo. Menim, da igra pomembno vlogo tudi supervizija, ki pomaga, da se zavedamo in reflektiramo lastne občutke in ravnanja, dobimo podporo in nasvete drugih strokovnih delavk in delavcev ter načrtujemo, kako strokovno bomo ravnali v prihodnje. Še zdaj se spomnim dobrega občutka, ko smo pri praktikumu v majhni skupini študentk in študentov opravljali supervizijo z mentorico na fakulteti. Takrat sem zaupala svoje skrbi, dobila nasvete in orisala načrt, kaj bom naredila na naslednjem srečanju z družino.

Sprašujem se, ali je izključevanje čustev in pogledov zares potrebno. Ko smo se na fakulteti pogovarjali o samem delovnem procesu, smo večkrat omenili proces soprisotnosti in osebno udeležbo socialnega delavca in delavke, torej da slednji oz. slednja sam pove, kaj meni in čuti, a na strokoven, socialnodelaven način. Zdi se mi, da ljudje na splošno zelo hitro začutimo, kdaj je nekdo osebno udeležen v pogovoru in kdaj dela mehansko, odmaknjeno. Če nekdo »sodeluje« na slednji način, se druga oseba, udeležena v pogovoru, tudi sama umakne, saj ni prijeten občutek (in tudi ne pošteno), da nekdo deli in govori o osebnih stvareh, drugi pa se od tega odmakne. Menim, da je prednost socialnih delavcev in delavk, da znajo oz. znamo najti ravnovesje med osebno udeleženo v procesu dela in strokovnim delom. Zavedam se, da je iskanje in vzdrževanje takšnega ravnovesja pri delu s povzročitelji nasilja v družini posebej delikatno, saj se socialni delavci in delavke soočajo že s problemom, kako povzročitelja nasilja v družini motivirati k sodelovanju, zato so (sklepam) še bolj pozorni, da s svojimi besedami in dejanji ne odvrnejo povzročitelja nasilja v družini od skupnega dela. Kakor koli pogledam, imajo strokovni delavci in delavke na področju dela s povzročitelji nasilja v družini zelo težko in občutljivo delo.

Poleg pomanjkanja izobrazbe oz. znanja so sodelujoči poudarili še druge dejavnike, ki pomembno vplivajo na pomanjkanje programov na tem področju.

Eden izmed teh je zagotovo pomanjkanje kadra. Čeprav pri virih, ki sem jih uporabila v teoretičnem delu, nisem zasledila pomanjkanja kadra kot ovire za delo s povzročitelji nasilja v družini, pa je v slovenskem prostoru to velik problem. Na CSD nimajo dovolj kadra, zaradi česar se počutijo preobremenjene in nimajo časa za poglobljene intervjuje z uporabniki. ZPKZ Dob pri Mirni bo moral pred začetkom izvajanja programa dati razpis za

delovna mesta, da bodo sploh imeli dovolj kadra, pomanjkanje kadra pa so omenili tudi DNK in NVO, ki delajo z žrtvami nasilja. Nekatere sodelujoče NVO omenjajo, da je prav pomanjkanje kadra razlog, zakaj niso razširile svojega programa iz pomoči žrtvam nasilja še na delo s povzročitelji nasilja v družini. Menim, da je to predvsem krivda države in ukrepov, ki jih je država v času krize sprejela. Sodelujoči v raziskavi pravijo, da zaradi pomanjkanja kadra trpi opravljanje njihovega dela in s tem tudi kvaliteta, prav tako pa imajo zavezane roke pri prenavljanju in izboljševanju dosedanjih programov. Zdi se mi, da bi država morala bolj ceniti socialno delo (ne samo na področju nasilja v družini, ampak na splošno). Seveda je gospodarstvo pomembno, vendar ena od teorij glede vzrokov nasilja v družini omenja, da je več nasilja v družini ob krizah, tudi družbenih. Če ta teorija drži, potem bi moralo biti v zadnjih letih še več primerov nasilja v družini, kar posledično pomeni še večjo obremenitev služb, delujočih na področju nasilja v družini. Glede na to, da je nasilje v družini problem, ki je v Sloveniji pogost, bi pričakovali, da bo država namenila čas in resurse za reševanje tega problema, a očitno ni tako. Za reševanje tega problema bi moralo biti več dialoga med državo in službami, aktivnimi na področju nasilja v družini.

Poleg dialoga o pomanjkanju kadra bi se morale strokovni delavci in delavke na področju nasilja v družini ter država pogovoriti še o financiranju tovrstnih programov. NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, so poleg pomanjkanja kadra navedle pomanjkanje finančnih sredstev kot glavni razlog, zakaj ne delajo s povzročitelji nasilja v družini. DNK je zaradi pomanjkanja financ moral ukiniti delavnice, ki so jih izvajali na šolah, s čimer so otroke osveščali o odnosih in nasilju. Sprašujem se, kako nemočno se strokovni delavci in delavke počutijo, ko imajo ideje za boljše delovanje, vendar jih ovirajo stvari, kot so pomanjkanje kadra in financ. Strokovne službe morajo neprestano evalvirati svoje delo, kar pomeni tudi reorganizacijo dela, ali delo dopolniti z novim programom, kar je med drugim finančni zalogaj. Če finančnih sredstev ni, se težko pričakuje, da se bo delo – konkretno na področju dela s povzročitelji nasilja v družini – razvijalo v boljšo smer. Po drugi strani je ZPKZ Dob pri Mirni omenil, da je krivda za pomanjkanje finančnih sredstev pri nevladnih organizacijah delno tudi na njihovi strani, saj se ne prijavljajo na dovolj razpisov, na katerih bi dobile potrebna finančna sredstva. S tem se strinjam. Če je stanje takšno, kot je (da se ne dobi dovolj finančnih sredstev iz državnega proračuna), morajo socialni delavci in delavke sami iskati informacije, kje pridobiti potrebno finančno pomoč (prijavljanje na razpise, iskanje sponzorstva ipd.).

Glede na navedeno bi izhodiščno tezo spremenila, in sicer da so glavni vzroki za pomanjkanje programov za povzročitelje nasilja v družini pomanjkanje znanja, strokovnega kadra in finančnih sredstev.

Za izboljšanje dela s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji (kar je bilo tretje raziskovalno vprašanje) so sodelujoči v raziskavi navedli precej rešitev. Nekatere od teh izhajajo iz zgoraj navedenih ovir: zagotoviti več strokovnega kadra, več finančnih sredstev in izobraževanje strokovnih delavcev in delavk, ki delajo na področju nasilja v družini. Posledično bi se razvilo več programov na tem področju, kar sodelujoči tudi želijo videti v prihodnosti. Poleg tega so sodelujoči v raziskavi predlagali več sodelovanja med aktivnimi službami na tem področju, kar sem obravnavala pri razčlenitvi prvega raziskovalnega vprašanja.

Pomembna stvar, ki je bila v raziskavi poudarjena, so spremembe v zakonu, konkretno v Zakonu o preprečevanju nasilja v družini. Sodelujoči v raziskavi menijo, da bi morala biti za povzročitelje nasilja v družini vključitev v programe in postopke obvezna in ne prostovoljna. V raziskavi Bezenšek Lalič (2009: 16) so socialni delavci in delavke na CSD, ki so sodelovali v omenjeni raziskavi, kot rešitev najpogosteje navedli strožje kazni oz. zakon in določitev obveznega sodelovanja pri programih za povzročitelje nasilja v družini ter svetovalnih delavnicah. Čeprav zagovarjam svobodno voljo, se v tem primeru strinjam s sodelujočimi. Rezultati so pokazali, da je večina povzročiteljev nasilja v družini (notranje) nemotiviranih za sodelovanje, kar pomeni, da jih večina vabilo k sodelovanju odkloni, razen če drugače odredi sodišče. Obvezna vključitev sicer ne pomeni, da bo povzročitelj nasilja v družini zaradi tega bolj motiviran za delo, pomeni pa, da imajo strokovni delavci in delavke več možnosti za pogovor in dosego spremembe vedenja pri posameznem povzročitelju nasilja v družini ter več možnosti, da dosežejo spremembe pri večjem številu povzročiteljev nasilja v družini (zaradi obvezne vključitve v programe bi se število udeležencev programov povečalo). Na tej točki se strinjam s strokovnim delavcem iz DNK, ki je rekel, da potrebujejo ne le sankcije, temveč tudi pogovor, kako ravnati drugače. Podobnega mnenja so izvajalci programa Batterer Interventions Programs. Pravijo, da je samo nalaganje kaznovanja povzročiteljem nasilja v družini škodljivo, saj lahko le-ti dojamajo to kot storjeno krivico proti njim, kar posledično pomeni, da je

uspešnost programa lahko še nižja (Psychology Degree Guide.org: Articles & Resources). Je pa res, da bi, kot sem že omenila, obvezna vključitev povzročiteljev nasilja v družini pomenila večje število udeležencev. Če so strokovni delavci in delavke že zdaj (pre)obremenjeni, bi se ta obremenjenost s takšno ureditvijo le še povečala. NVO so navedle še dva predloga: prednostno obravnavo primerov nasilja v družini in več družinskih sodišč. Menim, da sodni procesi večkrat trajajo predolgo, kar je v primerih nasilja v družini manj kot primerno, saj so v primeru nasilja v družini v središču vprašanja bivanja žrtve oz. žrtev nasilja v družini ter povzročitelja nasilja v družini, prepoved približevanja idr. S tem se povezuje še eden izmed predlogov, ki so ga poudarili sodelujoči. To je večja zaščita žrtev. Velikokrat se mora žrtev nasilja preseliti v varno hišo, da je zaščitena pred povzročiteljem nasilja v družini, kar je po prestanem nasilju in pogumni odločitvi za odhod iz te situacije za žrtev to le dodaten stresni dejavnik. Eden izmed izsledkov Gondolfove raziskave o učinkovitosti programov, namenjenih povzročiteljem nasilja v družini, je povečanje učinkovitosti tovrstnih programov, če sistem (od policije in sodišč do CSD) odreagira in intervenira pravočasno (UN Women: Men & Boys, Programme Implementation). Ocenjujem, da bi morali povzročitelji nasilja v družini že zelo kmalu po prijavljenem nasilju v družini dobiti jasno sporočilo, da to ni sprejemljivo od samega sodnega sistema, saj ima ta na razpolago več nadaljnjih ukrepov ali sankcij za povzročitelje nasilja v družini, s čimer se obenem bolje in hitreje zaščiti žrtve nasilja v družini.

NVO, ki delajo z žrtvami nasilja v družini, so v predlogih omenjale način dela, ki naj bi zajemal celostno obravnavo – tako z žrtvami kot s povzročiteljem nasilja v družini –, zavzemanje ničelne tolerance do nasilja in spremembo nasilnega vedenja kot cilj srečanj ter programov. Glede na to, kar so povedale ostale tri skupine sodelujočih, ki delajo s povzročitelji nasilja v družini, menim, da so programi zasnovani na tak način: osnovna točka, iz katere izhajajo, je sprejemanje odgovornosti povzročitelja nasilja v družini za povzročeno nasilje, nato pa delajo na spremembi takšnega vedenja. O tem govori Zaviršek (1997: 342) glede načina dela s povzročitelji nasilja v družini: neprestano jih soočati s svojim vedenjem in ne dovoliti, da se slednje opravičuje. Tudi programi po svetu, ki sem jih opisala v teoretičnem delu, imajo skupni točki dela: sprejemanje odgovornosti povzročitelja nasilja v družini za svoje vedenje in to vedenje spremeniti. V celoti gledano se mi zdi, da je delo s povzročitelji nasilja v družini dobro osnovano, proces dela pa

otežujejo ovire, kot so pomanjkanje motivacije povzročitelja nasilja v družini, pomanjkanje potrebne izobrazbe itd.

CSD so navedli zanimiv predlog, in sicer več poudarka na delu pri nasilju do starejših članov družine. V teoretičnem delu sem omenila, da je nasilje do starejših v družini oblika nasilja, ki je v sodnih primerih vse bolj pogosta (Mušič, 2010: 49). Glede na to, da je Slovenija država, kjer je vse večje število starejših prebivalcev, pogost način bivanja pa je življenje skupaj s starši, se mi zdi, da je smiselno predvidevati, da je in bo prisotno nasilje v družini do starejših članov družine.

Poleg odgovorov na raziskovalna vprašanja je raziskava dala druge zanimive rezultate.

V teoriji sem omenila, da nekateri strogo zagovarjajo ločeno delo z žrtvijo nasilja in povzročiteljem nasilja v družini. The Wyoming Coalition Against Domestic Violence and Sexual Assault pravi, da je odgovornost za povzročeno nasilje samo na strani povzročitelja nasilja v družini, zato so proti vključitvi žrtve nasilja v družini, da se ne bi krivda zvrčala nanjo (Psychology Degree Guide.org: Articles & Resources). Sodelujoči v raziskavi se v večini primerov s tem strinjajo. Na DNK posebej zagovarjajo to stališče in to povedo tako žrtvam nasilja kot povzročiteljem nasilja na prvem srečanju. Na ZPKZ Dob pri Mirni in na CSD sicer delajo ločeno (če je zakonsko določeno, npr. s prepovedjo približevanja, so dolžni tako delati), vendar se ravna tudi po željah žrtve nasilja: če hoče žrtev delati skupaj s povzročiteljem nasilja v družini, prej navedeni strokovni delavci in delavke to dovolijo, seveda pa prej preverijo, če si žrtev tega res želi, ali je na to pripravljena in kakšno je razmerje moči med žrtvijo in povzročiteljem nasilja v družini. Po rezultatih raziskave in obrazložitvi sodelujočih socialnih delavcev ter delavk glede vzroka, zakaj dovolijo skupno delo (želja žrtve), mi je bolj razumljivo, zakaj so rezultati raziskave Bezenšek Lalič (2009: 64–65) glede skupnega oz. ločenega dela tako raznoliki (43 % CSD opravlja ločene razgovore, 26 % skupne, ostali pa odvisno od primera). Sama menim, da mora biti delovni proces med žrtvijo in povzročiteljem nasilja v družini ločen. Mislim, da mora povzročitelj nasilja v družini spoznati, da takšno ravnanje ni sprejemljivo, da je samo povzročitelj nasilja odgovoren za svoja ravnanja in da mora svoje vedenje spremeniti. Žrtev nasilja pa mora spoznati, da ni kriva za povzročiteljevo nasilje in mora skozi proces opolnomočenja. Menim, da skupno delo od samega začetka procesa ne bi bilo dobro in

uspešno, saj je takrat še precej prisotno neravnovesje moči, pri čemer je povzročitelj nasilja tisti, ki ima več moči. Po drugi strani tudi menim, da bi lahko soočili oz. se skupno pogovorili z žrtvijo in povzročiteljem nasilja v družini, vendar šele čisto na koncu procesa, če si žrtev to seveda želi. Tako žrtev in povzročitelj nasilja v družini bi na tej stopnji opravila določeno svetovanje ali program, kljub temu pa se mi zdi, da mora biti za žrtev prvo srečanje s povzročiteljem nasilja v družini stresno. Če bi to prvo srečanje potekalo v varnem prostoru s strokovno delavko ali delavcem, ki mu žrtev zaupa, bi to srečanje bilo za slednjo veliko lažje, saj bi v primeru, da bi povzročitelj nasilja v družini povzročil nemir (grozil, valil krivdo na žrtev, minimaliziral nasilje itd.), žrtev nasilja vseeno imela oporo v strokovnem delavcu ali delavki, ki bi takšno vedenje povzročitelja nasilja prekinil.

Kot oviro pri delu s povzročitelji nasilja v družini je veliko sodelujočih v raziskavi omenilo alkoholizem. V teoretičnem delu sem že omenila, da ta teorija razdvaja strokovnjake: nekateri trdijo, da alkohol je vzrok nasilja v družini, saj vpliva na presojo posameznika, spet drugi pa pravijo, da je alkohol le primeren izgovor za povzročitelje nasilja v družini (Filipčič, 2002: 48). V primerih, ko ima povzročitelj nasilja v družini težavo s prekomernim uživanjem alkohola, se ga najprej napoti na program odvajanja od odvisnosti. Sodelujoči v raziskavi pravijo, da je že tako težko motivirati uporabnika k sodelovanju in skupnemu delu k spremembi. Predstavljam si, da je skoraj nemogoče opravljati delo, če je uporabnik pod vplivom opojnih substanc. Strinjam se z odnosom, ki ga imajo nekatere strokovne delavke in delavci, in sicer da jasno povedo, da alkohol ni razlog za ravnanje povzročitelja nasilja, temveč obravnavajo to kot dva ločena problema. Alkohol sicer lahko hitreje spodbudi nasilno vedenje, vendar je nasilno vedenje težava, ki zahteva lastno obravnavo.

V literaturi sem zasledila, da je večina povzročiteljev nasilja v družini moških, kar potrjujejo tudi podatki nacionalnih in mednarodnih raziskav. Selič (2010: 37) je v raziskavi ugotovila, da so ženske skoraj petkrat bolj izpostavljene nasilju v družini kot moški, Mušič (2010: 45) pa je ugotovila, da so pri nasilju v družini ženske skupaj z otroki in starejšimi najbolj ranljiva skupina. Sodelujoči v raziskavi so moške tudi najpogostejše uvrstili v povzročitelje nasilja v družini, npr. v intervjujih so včasih rekli nasilje nad žensko, moški ima več moči, materinski domovi itd. To potrjuje, da je več povzročiteljev nasilja v družini moškega spola. Obenem sem razmišljala, ali so deloma za odgovore kriva tudi moja

vprašanja, saj sem v vprašanjih naslavljala osebe s »povzročitelj nasilja v družini«, ne pa »povzročitelj ali povzročiteljica nasilja v družini«. Edino DNK je omenil, da imajo program učenja starševskih veščin, ki ga obiskujejo tudi matere, torej ženske, ki izvajajo nasilje nad otroki.

5.1. Omejitve raziskave

Ko sem začejala z empiričnim delom magistrskega dela, bolj specifično z navezovanjem stikov institucij in organizacij za sodelovanje pri magistrskem delu, sem vedela, da je možnost, da se kje zaplete, nisem pa bila pripravljena na odziv oz. pomanjkanje odziva CSD. Kot sem omenila v poglavju Metodologija, sem raziskavo začela z upanjem, da bom s sodelujočimi opravila poglobljene intervjuje, vendar mi je to uspelo samo s strokovnima delavcema na DNK in ZPKZ Dob pri Mirni. NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, niso bile naklonjene intervijem, vendar so tudi navedle razloga: prvi je pomanjkanje časa za poglobljen intervju, drugi pa je bil vprašanje varnosti podatkov. Ko sem jim zagotovila varnost podatkov (transkripti intervjujev ne bodo vključeni v prilogi, pri kodiranju podatkov bo zagotovljena anonimnost izjav) in ponudila možnost izpolnitve vprašalnika, so kontaktirane NVO vprašalnice tudi izpolnile. Pri CSD je bila stvar drugačna. Od 62 kontaktiranih CSD preko elektronske pošte jih je odgovorilo le 5: 4 so sodelovanje potrdili in izpolnili vprašalnik, 1 pa je odgovoril, da socialna delavka, ki je pristojna za nasilje v družini, ne želi sodelovati na tak način. Od drugih CSD (nekatero sem kontaktirala dvakrat) še do danes (mesec maj) nisem dobila povratne informacije. Razmišljala sem, kaj bi lahko bil razlog, saj govorimo o precej velikem številu (57 CSD). Kot NVO, ki delajo z žrtvami nasilja, je lahko CSD skrbelo glede varnosti zasebnih podatkov in niso želeli sodelovati. Prav tako je razlog morebiti v pomanjkanju časa za poglobljen intervju. Rezultati so pokazali, da so delavci in delavke na CSD zelo obremenjeni. Eden od razlogov bi lahko bil, da so spregledali mojo prošnjo. Predvidevam, da na CSD dobivajo precej elektronske pošte, zato je možno, da so mojo spregledali. Ena izmed možnosti, na katero sem pomislila, pa je strah socialnih delavcev in delavk pred sodelovanjem v raziskavi. CSD so tako ali tako pod drobnogledom, nasilje v družini pa je delikatna zadeva, še posebej delo s povzročitelji nasilja v družini. Čeprav sem v elektronskem sporočilu zapisala, da bom sodelovala še drugimi institucijami in organizacijami, je možno, da se je kateri od CSD ustrašil, da bom pri njihovem delu poudarila napake, kar seveda ni bil moj namen. Poleg tega sem kasneje, ko sem analizirala rezultate, pomislila, da mogoče na

kakšnem CSD ne delajo točno po pravilih in postopkih ter se niso želeli izpostaviti v raziskavi. Vzrok za nesodelovanje je lahko eden izmed teh razlogov, vsi razlogi ali pa je razlog nekje drugje. Kljub temu se mi je zdel to zanimiv podatek.

6. SKLEPI

V Sloveniji bi morale biti več programov za delo s povzročitelji nasilja v družini, dostopnih po vsem slovenskem prostoru.

Glavni vzroki za pomanjkanje programov za povzročitelje nasilja v družini so pomanjkanje znanja, strokovnega kadra in finančnih sredstev.

Največja ovira pri delu s povzročitelji nasilja v družini so pomanjkanje motivacije povzročitelja nasilja v družini za sodelovanje. Strokovni delavci skušajo spodbuditi povzročitelje nasilja v družini z motivacijskim pogovorom in dodajanjem zunanje motivacije v obliki ugodnosti.

Službe, aktivne na področju nasilja v družini, specifično na področju dela s povzročitelji nasilja v družini, med seboj sodelujejo, vendar bi moralo biti sodelovanja še več.

Službe, aktivne na področju nasilja v družini, posebej centri za socialno delo, so preobremenjeni in dostikrat nimajo časa za poglobljen pogovor s povzročiteljem nasilja v družini.

Pogosta ovira pri delu s povzročitelji nasilja v družini je alkoholizem. V takšnih primerih se ta dva problema obravnavata ločeno.

Načeloma se dela z žrtvami in povzročitelji nasilja v družini ločeno. Skupaj se dela na CSD in na ZPKZ Dob pri Mirni, če to želi žrtev nasilja. V tem primeru se mora pred skupnim srečanjem pogovoriti z žrtvijo (ali si to res želi, ali se počuti dovolj opolnomočeno, ali ima dvome itd.).

Potrebovali bi zakonske spremembe, ki bi določale obvezno vključitev povzročiteljev nasilja družini v program, večjo zaščito žrtev in prednostno obravnavo na sodiščih.

Večina povzročiteljev nasilja v družini je moškega spola oz. se smatra, da je moškega spola.

7. PREDLOGI

Veliko predlogov, ki sem jih imela tekom analiziranja podatkov, so navedli že sodelujoči v raziskavi.

Kot sem že v razpravi omenila, se mora za kvalitetno delo in razvoj obstoječih programov ter postopkov zagotoviti dodatna delovna sila, ki je strokovno podkovan in izobražena za področje nasilja v družini, konkretno dela s povzročitelji nasilja v družini. Glede na to, da bi za to potrebovali finančna sredstva, ki so že zdaj potrebna, se mi zdi, da bi bil nujen dialog med službami, aktivnimi na področju dela s povzročitelji nasilja v družini, in med državo. Slednja se mora zavedati, zakaj se potrebujejo delovna sila in finančna sredstva ter kakšne so koristi, če se jih zagotovi.

Posebno pozornost je treba nameniti vprašanju, kako spodbuditi notranjo motivacijo pri povzročiteljih nasilja v družini za sodelovanje. Pri tem predlogu imam težavo, da niti sama ne vem točno, kako to doseči. Strinjam se, da dajanje zunanje motivacije lahko pomaga, a v zmernih količinah poleg drugih stvari. Največ smisla vidim v poglobljenih pogovorih s povzročitelji nasilja v družini, v katerih socialni delavec ali delavka raziskuje skupaj s povzročiteljem nasilja v družini, od kod ti vzorci, kako se povzročitelj počuti tik pred nasilnim ravnanjem, ali prepozna znake, da postaja nasilen, kako se počuti po nasilnem ravnanju, kako lahko drugače odreagira itd. S tem (upam) dobi povzročitelj nasilja v družini vpogled v svoje vzorce in svoje ravnanje, slednjega pa se tudi bolj zaveda in poskuša začeti spreminjati vedenje, seveda s podporo in pomočjo strokovnega delavca. Socialni delavec ali delavka prav tako dobi s poglobljenim pogovorom vpogled v razmišljanje in vzorce povzročitelja nasilja v družini. Zavedam se, da je za takšen pogovor potreben čas, ki ga strokovnim delavcem in delavkam primanjkuje. Kljub temu menim, da se skozi pogovor, kjer strokovni delavec ali delavka da povzročitelju nasilja vedeti, da njegovo vedenje ni sprejemljivo in da je za slednjega odgovoren sam, obenem pa mu ponudi podporo in pomoč pri spreminjanju tega vedenja, lahko naredijo veliki premiki.

Poleg individualnih pogovorov je potrebno skupinsko delo, kot ga imajo na DNK. Kot sta omenila strokovna delavca na DNK, je skupina varen prostor, kjer povzročitelji nasilja v družini govorijo o svojih občutkih in dejanjih, hkrati pa slišijo druge povzročitelje nasilja v družini govoriti o lastnem ravnanju. Zdi se mi, da je včasih lažje prepoznati sebe skozi zgodbo drugega kot iskati odgovore v sebi. Poleg tega se skozi skupinsko delo učijo določenih stvari, kot so poslušanje drugega, neprekinjanje osebe, ki govori, strpnost,

izražanja čustev itd. Našteto lahko uporabijo tudi v situacijah izven skupine, s čimer samo pridobijo, saj že s tem spreminjajo dosedanje vedenje in vzorce.

Socialni delavci in delavke se na terenu srečujemo z mnogimi različnimi primeri in področji dela. Zavedam se, da na Fakulteti za socialno delo ne morejo pokriti vseh specifičnih področij socialnega dela in socialnega varstva, ampak nas opremijo s široko paleto znanj in konceptov, ki jih uporabimo in prilagodimo tistemu delu, ki ga opravljamo. Kljub temu se mi zdi, da bi lahko nekaj ur predavanj in vaj (npr. igra vlog) skozi študij bilo namenjenih področju nasilja v družini, in sicer kako delati z žrtvami nasilja v družini in kako delati s povzročitelji nasilja v družini. Naučili smo se, da moramo zagovarjati ničelno toleranco do nasilja in raziskovati, kje smo na določeni točki sodelovanja in kaj lahko naredimo, vendar se mi zdi, da je bilo tega premalo. Povabili bi lahko aktivne strokovne delavce na področju nasilja v družini (CSD, DNK itd.), ki bi zaupali lastne izkušnje, kako pristopijo k delu, kje so ovire in na kakšen način jih preseči. Glede na to, da je nasilje v družini pereč problem v današnji družbi, se mi zdi smiselno, da smo o tem bolj seznanjeni že skozi študijski proces.

Kar se tiče teoretičnega znanja, menim, da je delo s povzročitelji nasilja v družini področje, ki je teoretično zelo nepokrito. Sama sem naletela na težave pri iskanju literature, saj se je slednja večinoma navezovala na delo z žrtvami nasilja v družini in vzroke za nasilje v družini, za konkretno delo s povzročitelji nasilja v družini pa skoraj nič, sploh slovenska literatura. Menim, da bi moralo za to področje biti narejenih več raziskav, v katere bi vključili službe, ki so sodelovale v raziskavi, poleg tega pa še ostale službe, ki so v stiku s povzročitelji nasilja v družini (npr. tožilstvo, policija, šolstvo), povzročitelje nasilja v družini in žrtve nasilja v družini. Vem, da sem se s svojo raziskavo dotaknila le površja področja nasilja v družini, se mi pa zdi nujno, da se naredi poglobljena raziskava, ki bi morebiti odkrila druge ovire, nove rešitve, začela debato o drugačnem oz. najbolj optimalnem načinu dela itd. Zdi se mi, da je nasilje v družini področje socialnega varstva, kjer se lahko opravi še dosti novega in veliko dobrega.

Kar se tiče moje raziskave, sem med in po analizi podatkov videla, da bi določene teme lahko bolj raziskovala. Glede na to, da sodelujoči v raziskavi kljub medsebojnemu sodelovanju menijo, da je le-tega vseeno premalo, bi jih vprašala, na kakšen način

sodelujejo zdaj in na kakšen način bi radi sodelovali v prihodnosti (torej konkretne zadeve, ki so jih do zdaj motile in bi jih želeli spremeniti). Prav tako bi se poglobila v vprašanje izključevanja osebne note, torej ali je sploh možno, da socialni delavci in delavke osebno noto v celoti izključijo ali se ta vseeno kaže. Zanima me tudi, ali strokovni delavci in delavke menijo, da so vseeno osebno udeleženi v procesu pomoči kljub izključevanju osebne note ali na to vplivajo delovne izkušnje (npr. bolj čustveno vpleteni na začetku delovne poti kot po nekaj letih) itd. Še vedno si težko predstavljam, da lahko oseba čisto izključi svoje občutke in jih ne pokaže, vsaj skozi neverbalno komunikacijo, ki se je včasih sploh ne zavedamo. Zato se mi zdi to zanimivo področje za raziskovanje. V magistrskem delu sem se osredotočila na delo strokovnih delavcev in delavk v socialnem varstvu, ki delajo na področju nasilja v družini, vem pa, da bi bilo zanimivo slišati izkušnje in občutke povzročiteljev nasilja v družini, ki so bili vključeni v postopke na CSD ali ZPKZ Dob pri Mirni ali programe na DNK. Ko sem razmišljala o ideji za magistrsko delo, sem razmišljala tudi o tem, vendar se mi je zdelo, da bi bilo delo preobširno zastavljeno in ne bi vedela, če bi jo lahko izpeljala tako, kot sem si jo zamislila. Poleg tega se zavedam, da bi bilo težko pridobiti za intervju povzročitelje nasilja v družini (dostopnost, sodelovanje). Če bi po rezultatih, dobljenih iz tega dela, razmišljala o nadaljevanju dela, bi v raziskavo vključila še povzročitelje nasilja v družini, da bi izvedela, kje oni vidijo prednosti in pomanjkljivosti postopkov ter programov in kaj so od slednjih odnesli. Vprašala bi jih glede notranje motivacije (ali so bili motivirani od začetka ali tekom procesa ali pa notranje motivacije sploh niso dosegli). Menim, da bi te informacije dale pomemben vpogled v to, kaj deluje in kaj bi se moralo izboljšati. Če bi raziskavo lahko ponovila ali nadgradila, bi v vprašalnike oz. intervjuje vključila besedne zveze »povzročitelj ali povzročiteljica nasilja v družini« in ne samo »povzročitelj nasilja v družini«. Zanima me, ali bi ta dvojna oznaka sprožila dodatno debato in obrazložitev sodelujočih, ali pri svojem delu opažajo, da predvsem en spol (moški ali ženski) povzroča nasilje v družini, če delajo drugače glede na spol povzročiteljev nasilja v družini itd.

8. LITERATURA

Bezenšek Lalić, Olga (2009). Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja.

DomesticAbuseInteventionPrograms: Home of TheDuluth Model. Research. Program EvaluationActivities at DomesticAbuseInterventionPrograms. Dostopno na: <http://www.theduluthmodel.org/pdf/ProgramEvaluation.pdf> (12.11.2015).

DomesticAbuseInteventionPrograms: Home of TheDuluth Model. What is theDuluth Model) Why it Works? Dostopno na: <http://www.theduluthmodel.org/about/index.html> (12.11.2015).

Društvo za nenasilno komunikacijo. Dostopno na: <http://www.drustvo-dnk.si/> (21.10.2015).

Emerge. AbuserEducation. WhatHappens in Groups. Dostopno na: <http://www.emergedv.com/index.php/abuser-education/what-happens-in-groups/> (11.11.2015).

Filipčič, Katja (2002). Nasilje v družini. Ljubljana: Bonex.

Frangež, Danijela (2010). Spolna zloraba otroka kot oblika nasilja v družini. V: Dvoršek., A., Selinšek, L. (ur.), Nasilje v družini; kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta (95-114).

Gregorc Puš, Alenka (2010). Problemi nasilja v družini z vidika sojenja. V: Dvoršek., A., Selinšek, L. (ur.), Nasilje v družini; kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta (71-82).

Hall, G. (1998). ChangingOffendingBehaviour: TheViolentOffenders' Treatment Program. Dostopno na: http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/partnership/guy_hall.pdf (3.11.2015).

Horvat, Dalida (2014). Nasilje proti ženskam v okviru človekovih pravic. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (49-72).

Horvat, Dalida (2014). Seznam organizacij, ki nudijo specializirano psihosocialno pomoč. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (264-279).

Horvat, D., Matko, K. (2014). Oblike pomoči, pristojnosti in organizacije, ki nudijo pomoč ženskam in otrokom – žrtvam nasilja ter delajo z osebami, ki povzročajo nasilje. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (243-263).

Hrovat Svetičič, T., Horvat, D., Hrovatič, D., Premzl, F. (2010). Strokovna izhodišča za delo z odraslimi žrtvami in povzročitelji nasilja v družini za strokovne delavce centrov za socialno delo. Kaljenje: Bilten skupnosti CSD Slovenije, 10: 38-95.

Leskošek, Vesna (2014). Razvoj dela na področju nasilja nad ženskami v Sloveniji. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (33-48).

Milek Ogrinc, Marjana (2014). Pristojnosti centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (175-189).

Murgel, Sendi (2010). Nasilje v družini z vidika dejavnosti centrov za socialno delo. V: Dvoršek, A., Selinšek, L. (ur.), Nasilje v družini; kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta (115-130).

Mušič, Tatjana (2010). Kratek prikaz stanja in aktivnosti policije pri preprečevanju in preiskovanju kaznivih dejanj na področju nasilja v družini. V: Dvoršek, A., Selinšek, L.

(ur.), Nasilje v družini; kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi.
Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta (45-70).

Plaz, Maja (2014). Nasilje nad ženskami v partnerskih in sorodstvenih odnosih. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja.
Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (73-92).

Practice in Offender Rehabilitation. Breaking the Cycle – Tasmanian Corrections Plan (2010 – 2020). Dostopno na:
[http://www.justice.tas.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/129523/Background_Paper -
_Best_Practice_in_Offender_Rehabilitation.pdf](http://www.justice.tas.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/129523/Background_Paper_-_Best_Practice_in_Offender_Rehabilitation.pdf) (3.11.2015).

PsychologyDegree Guide.Org: Articles&Resources. PsychologyResources. Recent Trends in Treating Domestic Violence Offenders. Dostopno na:
<http://psychologydegreeguide.org/treating-domestic-violence/> (6.11.2015).

Rothman, E.F., Butchard, A., Cerdá, M., WorldHealthOrganization (2003).
Intervening with Perpetrators of Intimate Partner Violence: A Global Perspective.
WorldHealthOrganization: Geneva.

Selič, Polona (2010). Dejavno odkrivanje in pogostnost nasilja v družini: Podatki in osnova za sodelovanje med strokami. V: Dvoršek., A., Selinšek, L. (ur.), Nasilje v družini; kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta (31-44).

Selinšek, Liljana (2010). Kazenskopravni odziv na nasilje v družini – nekaj odprtih vprašanj. V: Dvoršek., A., Selinšek, L. (ur.), Nasilje v družini; kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta (7-18).

Slišite? Prijavite nasilje nad ženskami. 113. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na:

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/23112009_nasilje_nad_zenskami_brusura.pdf (5.10.2015).

UN Women. Men & Boys. Programme Implementation: Perpetrators of violence/batterers. Dostopno na: <http://www.endvawnow.org/en/articles/229-perpetrators-of-violencebatterers.html> (12.11.2015).

Van der Ent, D.W., Evers, Th. D., Komduur, K. (2001). Nasilje nad ženskami – odgovornost policije: za kvalitetnejše delo policije v primerih nasilja nad ženskami. Ljubljana: Ženska svetovalnica.

Ware, J., Cieplucha, C., Matsuo, D. (2011). The Violent Offenders Therapeutic Programme (VOTP) – Rationale and effectiveness. Dostopno na: <http://csa.intersearch.com.au/csajspui/bitstream/10627/442/1/The-Violent-Offenders-Therapeutic-Programme.pdf> (3.11.2015).

WWP – Delo s storilci nasilnih dejanj v družini v Evropi – Projekt Daphne II 2006-2008. Smernice za razvoj standardov za vzgojne programe za moške, storilce nasilnih dejanj v družini. Dostopno na: http://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/redakteure/2006_-_2012/guidelines/wwp_standards_si_2008_vers_1_1.pdf (4.11.2015).

Zaviršek, D. (1997). Diskurzi o nasilju in pomoči. Socialno delo, 36, 5-6: 329-345.

9. POVZETEK

V magistrskem delu sem predstavila delo strokovnih delavcev in delavk s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva. Želela sem preveriti, na kakšen način sploh poteka delo s povzročitelji nasilja v družini v Sloveniji, s kakšnimi ovirami se soočajo strokovni delavci in delavke pri svojem delu, ali poteka med službami, aktivnimi na področju nasilja v družini, sodelovanje ter kaj bi se moralo pri delu s povzročitelji nasilja v družini spremeniti in izboljšati.

V teoretičnem delu sem najprej definirala družino in naštela različne oblike družinskega življenja ter kaj slednje povezuje. Definirala sem nasilje in naštela oblike nasilja, ki se pojavlja tako v oblikah fizičnega, psihičnega, spolnega in ekonomskega nasilja kot v obliki zanemarjanja. Po razčlenitvah pojmov družina in nasilje sem se osredotočila na nasilje v družini. Preverila sem, kako v Sloveniji definira nasilje v družini zakon, kateri družinski člani po navadi povzročajo nasilje (najpogostejše očetje oz. moški spol) in kateri družinski člani so najpogostejše žrtve nasilja (ženske in otroci).

Osredotočila sem se tudi na vzroke za nasilje v družini. Za slednje se je razvilo več teorij: ena kot vzrok vidi (prekomerno) uživanje alkohola, spet druge zagovarjajo tezo socialnega učenja, tretje vidijo vzrok v ekonomskem pritisku preživljanja družine itd. Nato sem pogledala, kakšne oblike nasilja v družini poznamo. Najbolj znani obliki sta seveda nasilje nad partnerko in nasilje nad otroki, manj poznane oblike pa so nasilje nad moškim oz. partnerjem, nasilje nad starejšimi in nasilje nad sorojenci.

Iz izbrane literature sem zbrala najpogostejše smernice za delo s povzročitelji nasilja v družini, nato pa sem pogledala, na kakšen način delajo s povzročitelji nasilja v družini na centrih za socialno delo in kako so zasnovani programi nevladnih organizacij ter zaporov, aktivnih na tem področju. Ker je v Sloveniji tovrstnih programov malo, sem vključila še poročila programov, delujočih predvsem v zahodnem svetu (ZDA, Avstralija in Evropa). Na koncu teoretičnega dela magistrskega dela sem dodala še evalvacijo teh programov.

V empiričnem delu magistrskega dela sem želela preveriti, kako delajo s povzročitelji nasilja v družini tri skupine: centri za socialno delo, Društvo za nenasilno komunikacijo in Zavod za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni. Poleg raziskovanja načina njihovega dela

in programov me je zanimalo, če so kakšne ovire pri tovrstnem delu, kaj bi se lahko izboljšalo in s kom pri svojem delu sodelujejo. Zaradi tega sem vključila v raziskavo še nevladne organizacije, ki delajo izključno z žrtvami nasilja, saj me je zanimalo, zakaj delajo z žrtvami nasilja in ali so razmišljale o delu s povzročitelji nasilja v družini. Zanimali so me tudi njihovi predlogi glede izboljšanja dela s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva. S prej omenjenimi institucijami in organizacijami sem opravila poglobljene intervjuje oz. analizo anketnih vprašalnikov. Z analizo pridobljenih podatkov sem prišla do več rezultatov in zaključkov, ki jih predstavljam v nadaljevanju.

V slovenskem prostoru je precejšnje pomanjkanje programov, namenjenih povzročiteljem nasilja v družini. S tem področjem se ukvarja le Društvo za nenasilno komunikacijo, na centrih za socialno delo in zavodih za prestajanje kazni zapora pa potekajo uradni postopki, določeni z zakonom in predpisi. Da bi se razvilo več tovrstnih programov, bi potrebovali več strokovno usposobljenega kadra, več izobraževanj in več finančne pomoči. Za dosego tega bi bil potreben dialog z državo glede zagotavljanja potrebnih sredstev. Poleg naštetega je največja ovira pri delu s povzročitelji nasilja v družini pomanjkanje motivacije omenjenih povzročiteljev nasilja. Službe, ki s slednjimi delajo, rešujejo problem na različne načine (dajanje ugodnosti, motivacijski pogovor). Zelo težko je določiti, kaj je točna in najboljša rešitev. Sama vidim rešitev v poglobljenih pogovorih med strokovnim delavcem ali delavko in povzročiteljem nasilja v družini, skupinskem delu in zmernem dajanju zunanje motivacije. Če ima povzročitelj nasilja še kakšen problem (npr. odvisnost, težava v duševnem zdravju), se rešuje oba problema, in sicer ločeno drug od drugega. Za izboljšanje dela s povzročitelji nasilja v družini bi v prvi vrsti potrebovali več kadra, večjo finančno pomoč in razvoj programov za delo s povzročitelji nasilja v družini, dostopnih po vsem slovenskem prostoru, nujne pa so tudi zakonske spremembe, ki bi določale obvezno vključitev povzročiteljev nasilja v družini v njim namenjene programe, prednostna obravnava primerov nasilja v družini na sodiščih in večja ter boljša zaščita žrtev.

10. PRILOGE

10.1. Postopki analize podatkov

10.1.1. Smernice za intervju na Društvu za nenasilno komunikacijo

1. Kakšne programe izvajate za delo s povzročitelji nasilja v družini?
2. Ko delate s povzročitelji nasilja v družini, kaj je vaš glavni cilj?
3. Ali je mogoče v vsakem primeru delati s povzročitelji nasilja v družini? Kakšne so ovire pri delu z njimi? Imate kakšne osebne razloge ali preprosto ne sodelujete?
4. Ali na srečanjih vključite tudi žrtve nasilja ali ne? Zakaj (ne)?
5. Po raziskavah sodeč predstavlja za učinkovitost dela največjo oviro nemotiviranost povzročitelja nasilja k spremembi. V čem opazite razliko pri delu z motiviranim in nemotiviranim povzročiteljem nasilja v družini? Kako se delo v obeh primerih razlikuje?
6. Kaj smatrate za uspešno delo s povzročitelji nasilja v družini?
7. Kaj se zgodi, če ocenite, da delo ni uspešno?
8. Ali se pri svojem delu povezujete še z drugimi službami, organizacijami, ki delajo na področju nasilja?
9. Kako bi ocenili dosedanje delo programov? Najprej pozitivne stvari.
10. Na čem pa bi se še moralo delati? Kakšne predloge o izboljšanju dela imate glede na lastne izkušnje?
11. Glede na to, da ste v Sloveniji edina nevladna organizacija, ki se ukvarja in dela s povzročitelji nasilja v družini, me zanima, kako ste svoje programe zastavili – po programih v tujini?
12. Se vam zdi, da se v Sloveniji premalo dela s povzročitelji nasilja v družini – tako v nevladnih organizacij kot na centrih za socialno delo?
13. Kaj bi v Sloveniji potrebovali za bolj uspešno in kvalitetno delo s povzročitelji nasilja v družini?

10.1.2. Postopek kodiranja podatkov – Društvo za nenasilno komunikacijo

Programi			
Oseba	Izjave	Kode (pojmi)	
A	...vodi se [program socialnih veščin] v obliki skupine ali individualnega dela; oboje je možno, včasih tudi kombinacija v primeru hujšega nasilja	socialne veščine, skupinsko delo, individualno delo, kombinacija dela	oblike dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Skupina se sestaja 1x na teden, vodi pa se tako, da debatiramo oz. imamo 24 tem	tedensko sestajanje skupine, vsebina programov	način dela programa, vsebina programa
A	...po novem letu jih [tem] bo 24, ker se program prenavlja	razširitev tem, prenova programa	prenavljanje programa
A	vsaka tema govori npr. o konfliktih in njihovem reševanju, starševstvu, tipi nasilja, čustva in prepoznavanje čustev	konflikti, starševstvo, nasilje, čustva	vsebina programa
A	Torej vse teme, ki se povezujejo z vedenjem, kjer je nasilno vedenje	teme, nasilno vedenje	vsebina programa
A	Vsakič je ena tema	tema	vsebina programa
A	Skupin je okoli 10. Sedež je v Ljubljani, v Kopru pa imamo podružnico, programe pa izvajamo še po devetih krajih po Sloveniji (vključno s Kopro in z Ljubljano).	številčnost izvajanja skupin	obseg programa
A	Skupino vodimo približno uro in pol, ljudje pa imajo možnost interakcije	čas izvajanja skupine, interakcija med člani	način dela programa
A	To je trening starševskih veščin, ki je v bistvu za starše, ki jim manjkajo veščine pri vzgoji, ko ne vedo, kaj in koliko lahko, in se je pojavljajo neko nasilje, zanemarjanje in bi tudi sami radi kaj spremenili, se kaj novega naučili.	Trening starševskih veščin, vzgoja, nasilje, učenje	oblike dela s povzročitelji nasilja v družini
A	To je recimo tudi za ženske v tem primeru. Ker prej omenjene skupine so pa samo za moške.	skupine, ženske, moški	spol
A	Za kakršnokoli nasilje v družini, kjer se obravnava povzročitelja – ni važno, ali je bilo nasilje nad partnerko, nad otroki...	Nasilje v družini, povzročitelj	obseg programa
A	Glavni cilj je, da nasilja ni več, da nasilje izgine.	cilj, nasilje, nasilje izgine	cilj programa
A	Veliko programov obstaja, bolj krščanskih,	Programi, svetovalnice	cilj programa

	ne – ne vem, zdaj tako govorim -, ampak so te neke svetovalnice za družine, ki obstajajo v Sloveniji. Tako pride par in skušajo rešiti zakon. To ni pri nas cilj. Ni cilj, ali onadva ostaneta skupaj ali ne, ampak samo, da nasilje izgine.	za družine, rešitev zakona, nasilje izgine	
A	Žrtve nasilja imajo svoje svetovalnice, programe, povzročitelji nasilja pa svoje programa.	žrtve nasilja, povzročitelji nasilja, programi	način dela programa
A	In sprejemanje odgovornosti je glavni cilj našega programa, da lahko povzročitelj spremeni vedenje, ker brez tega ga ne more. Zato to čisto ločujemo.	Sprejemanje odgovornost, cilj programa, spremenitev vedenja, ločevanje programa	cilj programa
B	Se pravi, imamo individualno delo s povzročitelji, ne glede na spol, starost (npr. imamo tudi mladostnike), potem pa imamo tudi skupino, kjer delamo samo s polnoletnimi moški, potem imamo pa še skupino za starše, ki povzročajo nasilje.	povzročanje nasilja, individualno delo, polnoletni moški, starši	oblike dela s povzročitelji nasilja v družini
B	Veliko več je moških, zato imamo tudi skupino samo za moške. Zdaj če pogledava čisto statistično je velika večina moških.	moški, skupina za moške, večje število moških	spol
B	Pri ženskah je mogoče več tistih, ki povzročajo nasilje nad otroci.	ženske, otroci, povzročanje nasilja	spol
B	Ampak je res malo žensk, ki bi bile napotene ali bi se same odločale za program, ker bi povzročale nasilje nad partnerji.	ženske, nasilje nad partnerji, vstop v program	spol
B	Se pravi glavni cilj je varnost žrtve.	cilj, varnost žrtve	cilj programa
B	Ti cilji pa so lahko različni: učenje nenasilne komunikacije, opremiti jih z načini reševanja konfliktov... Teh ciljev je lahko veliko, v osnovi pa se gre za varnost žrtve.	Cilji, nenasilna komunikacija, reševanje konfliktov, varnost žrtev kot osnova	cilj programa
B	Ne, nikoli na nobenem srečanju ne vključimo žrtve nasilja. Včasih se zgodi, da prideta žrtev in povzročitelj nasilja na	Žrtve nasilja, povzročitelj nasilja, vključevanje, uvodni	način dela programa

	uvodni pogovor skupaj. Takrat se ju informira, da mi tega ne delamo.	pogovor	
B	Stopimo pa mi v stik z žrtvami nasilja, te pa imajo možnost nas poklicat in se informirat, kako povzročitelji nasilja sodelujejo na programih.	Stik, informiranje, razgovor	način dela programa
Delo s povzročitelji nasilja v družini			
A	Jaz razumem ta program tako: mi naredimo en korak, človek, ki je vključen v program, pa mora narediti svoj korak. Če on tega ne naredi, lahko opraviš celo pot, pa on še vedno ne bo spremenil vedenja.	program, odločitev za korak, sprememba vedenja	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
A	Ti ga spremljaš, ga poskušaš motivirati, ampak potem je pa od njega odvisno, če bo naredil svoj korak	spremljanje, motivacija, odločitev	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
A	Veliko uporabnikov ima probleme z alkoholom, ki jo tu (na DNK) zelo izpostavljamo, ampak tu ni program za odvajanje. Vedno rečemo, da sta to dva ločena problema. Problem je tudi ta, da če se ne vpiše v program za zdravljenje, potem najbrž ne bo nikoli sprejel odgovornosti. To je lahko huda ovira; če tam ne naredi svojega koraka, potem tudi tukaj težko, da bo kaj.	alkohol, alkoholizem, problem	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
A	Sem pa že slišal, da je bil kakšen primer, ko je oseba stalno zavračala, kar bi morala narediti, ker je bilo tako zapisano v sodbi in se je vedno vračala in motila skupino.	zavračanje dela, motenje skupine	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
A	Če je nekdo sam motiviran – teh je drugače zelo malo, mogoče par procentov -, takrat je super delat; pripravljen je sprejeti neke vsebine, ki mu jih poveš, tudi razmišlja o tem.	notranja motivacija, vpliv na delo, sprejemanje vsebin, razmišljanje o vsebinah	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
A	Večina – po moje več kot 90% - pa so sem napoteni s strani CSD-jev ali kasneje tudi s strani tožilstva, sodišča. Dobijo pogojno kazen in kot pogoj je tudi, da obiskuje naš trening, drugače pa gre v zapor. In v bistvu	napotnica, centri za socialno delo, tožilstvo, sodišče, zapor, zunanja motivacija, lastna motivacija	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo

	je to zunanja motivacija in zaradi slednje pride sem velika večina, kar se včasih izteče dobro, ampak če ima pa oseba lastno motivacijo, je pa še bolje.		
A	Tako da bom rekel, da brez motivacije, skoraj nobenega ni, saj pridejo sem, ker <i>morajo</i> hodit, tako da nekaj jih motivira.	prisotnost motivacije, prisiljenost	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
A	Te z zunanjo motivacijo moraš pa ves čas vračat na to: kaj je njegova odgovornost, zakaj je tu, katera vedenja naj spremeni.	zunanja motivacija, odgovornost, sprememba vedenja	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
A	Večinoma delamo s takimi, to je tudi "point" celega programa: da se osebi, ki je zunanje motivirana, pokaže, zakaj ni dobro, ko je izbiral taka vedenja. Torej damo človeku to videti, da mogoče s svojim vedenjem hitro utiša problem, vendar pa se odnos zaradi tega vse bolj krha. Ko to uvidi, pa lahko človek dobi tudi neko notranjo motivacijo.	bistvo programa, izbira vedenja, uvid, pridobitev notranje motivacije	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
B	Ovire zaradi katerih se ne da delat oz. s katerimi osebami ne delamo. S tistimi, pri katerih bi kot svetovalec presodil, da to ni dobro ali smiselno.	ovire, presoja svetovalca, smiselnost dela	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
B	Če ima nekdo kakšne hujše težave v duševnem zdravju in ti ne more sledit ali ga to delo spravlja še v slabše psihično stanje; to je mogoče kar kakšen primer, s katerimi bi ne delali.	težave v duševnem zdravju, slabo psihično stanje	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
B	Če bi nekdo prišel vidno pijan ali vidno zadet, potem se z njim ne more delat v skupini ali na individualnem razgovoru.	vpliv alkohola, vpliv drog, nezmožnost sodelovanja	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
B	Drugi uporabniki, s katerimi ne moremo delat oz. s katerimi prekinemo sodelovanje so tisti, ki grozijo ali povzročajo nasilje na Društvu. So zelo redki, se pa na vsake toliko časa zgodi, da nekdo grozi, kaj bo naredil.	prekinitev sodelovanja, grožnje, povzročanje nasilja	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
B	Mogoče zavrnemo tu in tam res, res malokoga, če precenimo, da bi bilo to zanj	zavrnitev, pogostost zavrnitve oz. prekinitve	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v

	slabše in škodljivo. Je pa to težko ugotoviti, zato se to zgodi res izjemoma.	sodelovanja	družini
B	Pri mojem delu je ključna stvar, ki jo opažam, da motiviran uporabnik izpostavlja več svojih osebnih situacij, govori več o sebi, bolj sprašuje.	motiviran uporabnik, izpostavljanje osebnih situacij, spraševanje, pogovarjanje o sebi	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
B	Pri motiviranih uporabnikih je veliko več tega, da so kritični do nasilja, ki ga povzročajo - vsaj do nekaterih delčkov - in skupaj iščemo rešitve, jih zanima. Pri nemotiviranem uporabniku pa gre v veliki meri za obrambne mehanizme: zanikanje, minimalizacija, ogromno je opravičevanja...	razlika med motiviranimi in nemotiviranimi uporabniki, samokritičnost, obrambni mehanizmi	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
Uspešnost programa			
A	Najbolj uspešno je, če se povzročitelj "prebudi"; torej, če povzročitelj pove oz. se strinja, da kar je naredil, je bilo nasilje, da on to vidi, je že to zelo uspešno – več, kot si lahko misliš.	povzročitelj nasilja, prepoznavanje lastnega nasilja	pokazatelj uspešnosti programa
A	In pa tudi, da se je odločil, da bo v naslednjih situacijah drugače odreagir.	lastna odločitev, drugačna reakcija	pokazatelj uspešnosti programa
A	Nekaj ljudi je tudi takih, ki so zelo temperamentni; pri njih je uspešnost že v tem, da jim damo neke veščine, kako se umaknit; da on prepozna, da je na neki točki brez vrnitve, in da se to nauči prepoznavat pri sebi.	Temperament, veščine umika, samoopazovanje in prepoznavanje situacije	pokazatelj uspešnosti programa
A	Mi po zaključku programa naredimo dopis, v katerem napišemo npr. kolikokrat se je vključeval, kakšen je bil (aktivnost), ali je nasilje sprejel ali ga je minimaliziral... To vse se v dopis napiše, se pošlje CSD-ju, s katerim je povzročitelj sodeloval.	dopis, dejanja povzročitelja nasilja v družini v programu, CSD	dogajanje po zaključku programa
A	To pošljemo, nato pa se tožilstvo ali CSD odloči, če ga bo še enkrat napotil.	tožilstvo, CSD, odločitev ponovne napotitve	dogajanje po zaključku programa
A	Neskončnokrat se ga lahko napoti. Nekateri hodijo sem več let.	večkratna napotitev, dolgoletno udeleževanje	dogajanje po zaključku programa

A	Vedno je CSD tisti, ki obravnava družino, tako da CSD ima tu glavno besedo.	CSD, glavna odločitev	dogajanje po zaključku programa
A	Skušamo pa človeka vedno motivirati v tem smislu, da naj ob koncu programa pride še enkrat, da obdela še en cikel. In veliko jih pride.	motivacija, ponovna vključitev v program, odzivnost	dogajanje po zaključku programa
B	To je nek osebni proces [motivacija za spremembo]; nekateri v tem procesu pridejo do tega, drugi ne. Zagotovo pa se je pokazala kot dobra praksa, da se gre za dalj časa trajajoče vključitve.	osebni proces, dobra praksa, dalj časa trajajoče vključitve	dejavniki uspešnosti programa
B	Učinkovito delo je uspešno takrat, ko se zagotovi varnost, ampak moramo se zavedati, da je tu vmes še veliko enih faktorjev.	učinkovito zagotavljanje varnosti	pokazatelj uspešnosti programa
B	Drug del pa je npr., da dobijo jasno sporočilo, da to kar počnejo ni ok; se pravi tudi prepoved približevanja, tudi kakšne zaporne kazni.	jasno sporočilo, ustreznost vedenja, kazni	ukrepi za zmanjšanje nasilja v družini
B	Tudi to se mi zdi pomemben delček, da vedo, da kadarkoli si želijo, se lahko obrnejo na nas, da imajo tudi odprta vrata, da se tu lahko pogovarjajo in da bodo tu dobili podporo.	prostor za pogovor in podporo, odprta vrata	pokazatelj uspešnosti programa
B	Če dobimo info, da nadaljuje z nasiljem, je pomembno, da se o tem obvesti druge institucije in da vsak odigra neko vlogo, ki jo more.	informiranje, nadaljevanje nasilja, obveščanje med institucijami	dogajanje po zaključku programa
Povezovanje z drugimi institucijami, organizacijami			
A	S CSD-jem definitivno; ves čas komuniciramo (kdaj je prišel, kolikokrat se vključuje...), na koncu jim pošljemo poročilo, pa vmes je še kak klic, če se kakšno stanje spremeni.	CSD, komunikacija, pošiljanje poročil, vmesno obveščanje	CSD
A	S policijo tudi sodelujemo, kadar gre za prepoved približevanja, saj moramo te informacije vedeti, da jih potem v skupinah odpremo.	policija, sodelovanje, prepoved približevanja, informiranje	policija
A	Bi rekel, da z vsemi javnimi institucijami	javne institucije,	sodne službe

	sodelujemo, tudi npr. s tožilstvom in sodišči, ko dobimo dopise.	tožilstvo, sodišče, dopisi	
A	Recimo z zapori tudi; nekatere uporabnike pošljejo iz zaporov k nam, ko imajo izhode 1x na teden, in takrat pridejo k nam na skupino.	Zapori, prisotnost na skupinah	zapor
A	[sodelovanje z organizacijami] Prav pri povzročiteljih ne, bolj pri drugih akcijah. Pri tem delu pa ne, ker se nobeno drugo društvo ne ukvarja s povzročitelji nasilja v družini, na žalost.	povzročitelji nasilja, društvo, delo s povzročitelji nasilja v družini	društva
B	Se pravi kakšne NVO na področju duševnega zdravja v skupnosti, dnevni centri za uporabnike s težavami v duševnem zdravju, kjer eden od njihovih uporabnikov povzroča nasilja in ga pošljejo k nam, drugače dobi opomin pred izključitvijo, če se ne vključi. Stanovanjske skupine s težavami v duševnem zdravju.	nevladne organizacije, področje duševnega zdravja	nevladne organizacije
Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji			
A	Prvo kot prvo, se mi zdi zelo pomembno, da ti programi sploh so. To se mi zdi zelo pomembno, ker se premalo s tem dela.	pomen programa, pomanjkanje programov	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Čeprav bi rad to videl že v šolah. Torej vsebine, kot so, kaj so odnosi, kako reagirat, kako prepoznat sebe, kako konstruktivno reševati probleme, ker so to stvari, s katerimi se bomo vsi soočali	šole, podajanje vsebin, odnosi, konstruktivno reševanje problemov	predlogi za izboljšanje dela
A	Zdaj, ko bomo imeli, 24 (tem, predavanj), se mi zdi, ta dolžina dobra, boljša kot prej (12).	sprememba programa na DNK, povečanje predavanj	izboljševanje dela
A	Zato je zelo dobro delo v skupini, meni bolje kot individualno delo, ker je ta dinamika taka, da vsak pove neko izkušnjo in se najdejo v njej. Ker je drugače, če ti kolega pove izkušnjo, ali pa če ti učitelj nekaj trobi.	skupinsko delo, dinamika, delitev izkušenj	predlogi za izboljšanje dela

B	Ni samo informacija "tega ne smeš delat", ker to že dobijo s strani policije, sodišča, tu pa dobijo še znanje: znanje kako naprej, kako drugače.	informiranje, delitev znanja, drugačno vedenje	predlogi za izboljšanje dela
B	Tako da ja, tukaj je pač pomembno, da se zavedamo, da je treba nonstop naše delo ocenjevat, evalvirat, kar je pa zelo težko.	pomen ocenjevanja, pomen evalvacije	predlogi za izboljšanje dela
B	Torej en delček je ta, da je to dalj časa trajajoča vključitev, drug delček pa je sodelovanje med institucijami, koordiniran pristop – ta se mi zdi ključnega pomena -, se pravi, da tudi mi dobimo informacije	dlje časa trajajoča vključitev, sodelovanje in koordinacija med institucijami, pridobivanje informacij	predlogi za izboljšanje dela
B	En delček, ki ga tudi jaz pogrešam in se mi zdi treba, pa je izobraževanje izvajalcev. Trenutno nekih izobraževanj, za katere bi nas plačali, sploh nimamo, se mi pa zdijo zelo pomembna in potrebna.	izobraževanje izvajalcev, pomanjkanje izobraževanj, pomen izobraževanj	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Slabost je ta, da ni sankcij. Ni zakona, ki bi uravnaval to. Kar pomeni, če se oseba ne vključuje, ne sodeluje, neha hodit, mi napišemo dopis, ni pa avtomatskega zakona, ki bi rekel" ok, zdaj pa sankcija.	pomanjkanje sankcij, omejeni ukrepi	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Razmišljam tudi, da bi bilo dobro, če bi se povezovali z društvi, ki se ukvarjajo z odvisnostjo od alkohola, ker je tu zelo veliko uporabnikov, ki imajo oba problema.	povezovanje z društvi, odvisnost od alkohola, dvojni problem	predlogi za izboljšanje dela
A	Ta tabu [oznaka povzročitelj nasilja] je še vedno zelo močen v družbi, zato mislim, da je to zelo velika prepreka; nihče se ne bo vključeval.	tabu, družba, prepreka za vključitev	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Večji fokus je tudi na žrtvah; torej, da se nasilje preneha in zaščiti, malo premalo pa na povzročiteljih nasilja.	usmeritev fokusa, žrtve, povzročitelji nasilja	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
B	Predvsem je pomembno in treba celostno delo. Se pravi zagotavljat vse te programe za povzročitelje in za žrtve. Samo delo s povzročitelji ni dovolj, nujno je treba tudi	celostno delo, programi za povzročitelje, programi za žrtve	predlogi za izboljšanje dela s povzročitelji nasilja v družini

	svetovalno delo z žrtvami nasilja; nujno mora biti celotno področje pokrito.		
A	Recimo obstaja ogromno CSD-jev, ki delajo tudi s tematiko nasilja, vendar niso izobraženi o tej tematiki.	CSD, tematika nasilja, pomanjkanje izobrazbe	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Manjka pa tudi povezav med CSD-ji in društvom. Pa tožilstva so velik problem. Torej, da bi bila ta mreža veliko bolj močna. Da bi se vedelo, da vsakič, ko nekomu določijo neko kazen, da lahko hodi tudi k nam, vendar tega ne vedo.	CSD, tožilstva, močnejše povezana mreža	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
A	Poskušamo iti na čim več teh aktivov CSD-jev in na njih povedat o našem programu, razdelit brošure.	prisotnost na aktivih, predstavitev programa	Izboljševanje dela
B	In tudi sem že zaznal primer, da so na to, kako delati s povzročiteljem nasilja, vplivale osebne okoliščine, se pravi strah, poznanstvo.	Delo s povzročiteljem nasilja, vpliv osebnih okoliščin, strah pred povzročiteljem	pomanjkljivost na področju dela s povzročitelji nasilja v družini
B	Pri nasilju se mi zdi timsko delo ključno. Če boš sam nekaj delal, ne boš tako učinkovit, kot če bi bilo to neko timsko delo: veliko koordinacije, veliko izmenjave informacij	timsko delo, koordinacija, izmenjava informacij	predlogi za izboljšanje dela s povzročitelji nasilja v družini
B	Da ne bi delala ena oseba s povzročiteljem in z žrtvijo nasilja, da ne bi imela istih nalog. To se mi zdi pomembno, da dela več oseb na istem primeru	delo ene osebe, delo več oseb, isti primer, iste naloge	predlogi za izboljšanje dela s povzročitelji nasilja v družini
B	Treba je zagotavljati ustrezne in kvalitetne strokovne programe po vsej državi; ta dostopnost mora biti po vsej državi. To se mi zdi nujno treba.	kvalitetni strokovni programi, dostopnost programov	Predlogi za izboljšanje dela s povzročitelji nasilja v družini

10.1.3. Model analize podatkov pridobljenih na Društvu za nenasilno komunikacijo

Programi:

- oblike dela s povzročitelji nasilja v družini:

~ program socialnih veščin, program starševskih veščin

- ~ skupinsko delo, individualno delo, kombinacija obojega
- vsebina programa:
 - ~ 24 tem, ki se povezujejo z nasilnim vedenjem (npr. konflikti in njihovo reševanje, čustva, oblike nasilja...); učenje socialnih in starševskih veščin
- način dela programov:
 - ~ sestajanje skupine na predavanjih 1x tedensko po uro in pol tekom 24 tednov
 - ~ ločeni programi: - za žrtve nasilja in povzročitelje nasilja; glede na spol
- cilji programov:
 - ~ da nasilje izgine
 - ~ sprejemanje odgovornosti povzročitelja nasilja v družini
 - ~ varnost žrtve
 - ~ drugi: učenje nenasilne komunikacije, učenje načinov reševanja konfliktov
- obseg programov: Ljubljana, Koper in devet drugih mest po Sloveniji

Delo s povzročitelji nasilja v družini

- ovire pri delu:
 - ~ sprejme se vsakega, razen če svetovalec drugače presodi v določenih primerih
 - ~ pomanjkanje motivacije povzročitelja nasilja za spremembo
 - ~ alkoholizem, droge
 - ~ motenje skupine, groženje v skupini
 - ~ hujše težave v duševnem zdravju
- vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo:
 - ~ majhen odstotek notranje motiviranih uporabnikov, večina napotenih s strani, CSD in tožilstva
 - ~ notranja motivacija: pripravljenost sprejeti nove vsebine, pogovarjanje o sebi, razmišljanje o povedanem, več spraševanja
 - ~ zunanja motivacija: opozarjanje na sprejemanje lastne odgovornosti in spremembe vedenja, povzročitelj uporablja veliko obrambnih mehanizmov

Uspešnost programa:

- dejavniki uspešnosti programa: osebni proces posameznika (motivacija za spremembo), dalj časa trajajoča vključitev v program
- pokazatelji uspešnosti programa:
 - ~ prepoznavanje lastnega nasilja (povzročitelja nasilja)
 - ~ odločitev za drugačno (nenasilno) ravnanje, vedenje
 - ~ povzročitelj nasilja uporabi veščine umika od situacije
 - ~ povzročitelj nasilja se obrne na DNK po pomoč in podporo
- po zaključku programa:
 - ~ oblikovanje dopisa o udejstvovanju uporabnika, ki se pošlje na CSD
 - ~ možnost ponovitve cikla predavanj: določeno iz CSD ali kot ponujena možnost Društva uporabnikom

Povezovanje z drugimi institucijami, organizacijami

- najbolj pogosto s Centri za socialno delo, tudi tožilstvo, sodišča, policija

- nevladne organizacije in društva iz področja težav v duševnem zdravju; bolj na drugih akcijah kot pri delu s povzročitelji nasilja v družini

Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji

- izboljševanje lastnega dela:

~ prenavljanje, razvijanje programa

~ udejstvovanje na aktivih Centrov za socialno delo in predstavljanje programov

- pomanjkljivosti:

~ premalo programov

~ pomanjkanje izobraževanj za strokovne delavce

~ vpliv oznake 'povzročitelj nasilja v družini' → manjša udeležba uporabnikov

~ premalo povezovanja med uradnimi službami, društvi

- predlogi za izboljšanje dela:

~ učenje vsebin o nasilju, odnosih v šolah

~ skupinsko delo: s povzročitelji nasilja v družini; z drugimi institucijami in društvi

~ ne samo kazni, temveč tudi dajanje znanja, kako ravnati drugače

~ neprestana evalvacija dela

~ izobraževanje izvajalcev, strokovnih delavcev

~ zagotavljanje celostnega dela na področju nasilja (tako za žrtve kot za povzročitelje)

~ zagotoviti dostopnost tovrstnih programov povsod po državi

10.1.4. Vprašalnik za centre za socialno delo

1. Kakšen je postopek dela z družino v primerih nasilja v družini? S kom delate in kako?
2. Raziskave kažejo, da nekateri CSD-ji zagovarjajo skupna srečanja s povzročitelji in z žrtvijo nasilja v družini, drugi temu nasprotujejo. Kakšno je vaše mnenje in praksa dela glede tega? Od česa je odvisna odločitev, da se dela posebej s povzročitelji in z žrtvijo nasilja ali da se dela skupaj z obema/z vsemi?
3. Ali delate s povzročitelji nasilja v družini? Ali je mogoče v vsakem primeru delati z njimi? Kakšne so ovire pri delu z njimi? Imate kakšne osebne razloge ali preprosto ne sodelujete?
4. Ko delate s povzročitelji nasilja v družini, kaj je vaš glavni cilj?
5. Od česa je odvisen način dela socialne delavke na centrih za socialno delo za delo s povzročitelji nasilja v družini?
6. Po raziskavah sodeč predstavlja za učinkovitost dela največjo oviro nemotiviranost povzročitelja nasilja k spremembi. V čem opazite razliko pri delu z motiviranim in nemotiviranim povzročiteljem nasilja v družini? Kako se delo v obeh primerih razlikuje?

7. Kaj smatrate za uspešno delo s povzročitelji nasilja v družini?
8. Kaj se zgodi, če ocenite, da delo ni uspešno? Ali so kakšni dodatni ukrepi, nadaljevanje srečanj, drugačen način dela?
9. Ali ste v primerih nasilja v družini v povezavi še z drugimi službami, organizacijami, ki delujejo na tem področju? Na kakšen način in pod kakšnimi pogoji poteka to sodelovanje?
10. Ali na centrih za socialno delo potekajo izobraževanja glede dela s povzročitelji nasilja v družini? Kako pogosta so, kaj je ponavadi glavna tema? Ali se na teh izobraževanjih evalvira dosedanje delo in išče nove načine dela?
11. Kako bi ocenili dosedanje delo centrov za socialno delo glede dela s povzročitelji nasilja v družini? Kje vidite pozitivne stvari?
12. Na čem pa bi se še moralo delati? Ali imate glede na lastne izkušnje, kakšne predloge, kako bi se delo lahko izboljšalo?
13. Kaj bi v Sloveniji potrebovali za bolj uspešno in kvalitetno delo s povzročitelji nasilja v družini?

10.1.5. Postopek kodiranja podatkov – centri za socialno delo

Nasilje v družini			
C	Center za socialno delo ima dolžnost, da nudi pomoč tako žrtvam nasilja kot tudi povzročiteljem nasilja.	CSD, dolžnost, nudenje pomoči, žrtve nasilja, povzročitelj nasilja	način dela
C	Cilj obravnave je usmerjen v odpravo neposredne ogroženosti (prijava nasilja policiji, varnostni načrt, ...), skrb za žrtvino dolgoročno varnost (načrt pomoči) in krepitev moči žrtve.	cilj obravnave, odprava neposredne ogroženosti, skrb z varnost žrtve, krepitev moči žrtve	cilji dela
C	Cilj obravnave [pri povzročitelju nasilja] pa je: uvid v problem nasilja in motiviranje za spreminjanje nasilnega vedenja.	cilj obravnave, uvid v problem nasilja, motiviranje za spreminjanje	cilji dela
D	Postopek je predpisan v ZPND in pravilnikih, delamo po tem.	predpisan postopek, delo po ZPND	način dela
D	Temeljna naloga CSD je načrt zagotovitve varnosti domnevne žrtve.	temeljna naloga, zagotovitev varnosti žrtve	cilji dela
E	Po prvem kontaktu z žrtvijo in izdelavi	prvi kontakt, varnostni	način dela

	varnostnega načrta, opravimo tudi razgovor s povzročiteljem. Nujno je vzpostaviti stik z vsakim povzročiteljem nasilja.	načrt, žrtev, povzročitelj	
E	Z žrtvijo dela ena strokovna delavka, s povzročiteljem druga. Obe sta nenehno v kontaktu in se obveščata med sabo.	strokovna delavka, kontakt, obveščanje	način dela
C	ker je nekoliko različna praksa – in tudi ni povsem jasno, katera je boljša: ponekod ena strokovna delavka ali strok. delavec dela z obema (ločeno sicer): z žrtvijo in povzročiteljem, pogostejša je praksa, da delata to različna stok. delavca.	različna praksa, strokovni delavec, ločeno delo	način dela
C	Ugotavljam, da imajo te različne prakse svoje prednosti in slabosti (včasih je dobrodošlo, da ni ista oseba v delovnem odnosu z obema, včasih utegne biti to slabost).	Različna praksa, prednost, slabost	način dela
F	Način dela socialne delavke na CSD je odvisen od strokovnega znanja	način dela, socialna delavka, strokovno znanje	dejavniki, ki vplivajo na način dela
F	Dela se izključno z vsakim posebej [žrtev in povzročitelj]. Načelno obstaja prepoved približevanja, tako da ni možno delati z obema HKRATI. Treba je celo poskrbeti, da sta vabljeni v različnih terminih, da ne pride do srečanja med njima, dokler traja ukrep prepovedi približevanja.	ločeno delo, prepoved približevanja, ločeni termini	žrtev - povzročitelj
C	Strokovne usmeritve so, da se žrtev in povzročiteljev ne vabi v skupne razgovore oz. je treba skrbno preveriti, ali se žrtev povzročitelja boji oz. ali je še vedno toliko porušeno razmerje moči, da skupni razgovor žrtvi ni v korist. To je najbolj aktualno v postopku sporazumevanja ob razpadu zakonske oz. izvenzakonske skupnosti.	strokovne usmeritve, skupni razgovori, razmerje moči	žrtev- povzročitelj
D	žrtev je tista, ki odloča, kakšen bo načrt, in v tem kontekstu je lahko tudi skupno srečanje na CSD.	odločitev žrtve, skupno srečanje	žrtev- povzročitelj

E	Moje mnenje je, da v prvi fazi ni dobro delati skupaj oz. ne najdem za to strokovne razlage.	srva faza, ločeno delo, strokovne razlage	žrtev - povzročitelj
E	Najbrž je pristop odvisen od tega kako strokovnjak razume razloge za nastanek nasilja v družini in kaj je to kar povzroča nasilje	szbira pristopa, presoja strokovnjaka, nasilje v družini	žrtev - povzročitelj
E	Po mojem mnenju je dobro jih tudi združiti v razgovoru, če bo to želela žrtev, če bo pred tem opravljen razgovor z enim in drugim posebej in če bo jasno določen namen srečanja. Tukaj podpremo žrtev na asertiven način pogovor, kjer bo znala postaviti meje.	skupen razgovor, želja žrtve, določen namen srečanja, asertiven pogovor	žrtev- povzročitelj
E	ker je verjetno nekaj individualnih dejavnikov povezanih s spolom, moralnimi in verskimi prepričanji, z izobrazbo in dodatnim znanjem o pojavu nasilja v družini, ki ga ima strokovna delavka.	individualni dejavniki, strokovna delavka, prepričanja, izobrazba, dodatno znanje	dejavniki, ki vplivajo na način dela
E	Potem so dejavniki, ki so povezani z okoljem, v katerem deluje [socialna delavka] in kakšna so tam prevladujoča prepričanja o nasilju v družini (manjši CSD in večji), o tem, kako se na ta pojav gleda na centru, kjer dela in od vodje	okolje, prepričanja o nasilju v družini, vidik CSD, vidik vodje	dejavniki, ki vplivajo na način dela
Delo s povzročitelji nasilja v družini			
C	Povzročitelji nasilja so v večji meri nemotivirani za spremembe svojega vedenja, zato oblike pomoči, ki temeljijo na prostovoljni vključitvi odklanjajo oz. so te oblike manj uspešne.	motivacija za spremembo vedenja, prostovoljna vključitev, uspešnost	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
C	Da, pogosto delam s povzročitelji nasilja. Z njimi žal ni mogoče vedno vzpostaviti delovnega odnosa.	pogostost dela, vzpostavljanje delovnega odnosa	način dela s povzročitelji nasilja v družini
C	Motiviran povzročitelj nasilja dosega vsaj delen uvid v problem, v svojo odgovornost za nasilno vedenje in ga je mogoče motivirati k vključitvi v oblike pomoči s	notranja motivacija, uvid v problem, sprejemanje odgovornosti, motivacija za spremembe	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo

	ciljem spreminjanja svojega vedenja ali vsaj da se nauči uspešno kontrolirati nasilno vedenje.		
D	Vsi povzročitelji nasilja so nemotivirane stranke, šele med procesom vzpostavljanja delovnega odnosa, se lahko začne motiviranost.	povzročitelji nasilja, motivacija vzpostavljanje delovnega odnosa	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
D	Delamo z njimi, vabimo čisto vsakega. Na našem CSD delamo z vsemi povzročitelji, tu ne more biti in ne sme biti osebnih razlogov.	pogostost dela, osebni razlogi	način dela s povzročitelji nasilja v družini
C	Nekoliko pogostejša (pa žal vseeno zelo redka) dobra praksa je, da se povzročitelj, ki ima tudi težavo z odvisnostjo od alkohola, najprej odloči za zdravljenje alkoholizma, ker dokler ni »trezen«, ne more delati na drugih problemih, ta proces zdravljenja pa spodbudi večji uvid v problem nasilnega vedenja in pripomore k vedenjskim spremembam.	alkoholizem, zdravljenje alkoholizma, delo na drugih problem, spodbujanje uvida	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
C	Sodelovanje lahko odklonijo, oz. pogosto po prvem razgovoru niso motivirani za nadaljnjo vključitev v oblike pomoči na CSD ali izven njega.	odklon sodelovanja, motivacija, nadaljnja vključitev v oblike pomoči	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
D	Ovire pri delu z njimi so; zanikanje dogodka, nemotiviranost, se ne odzovejo sploh in podobno.	ovire pri delu, zanikanje dogodka, motiviranost, odziv	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
D	Najtežje je priti do tistih, ki se ne odzovejo.	ovire, odziv	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
E	Izhajamo iz prepričanja, da je nasilno vedenje namensko, naučeno vedenje, zato v razgovoru odkrivamo s povzročiteljem od kod mu prepričanje, da s svojim nasilnim vedenjem ima pravico prisiljevati druge, da delajo to, kar on misli, da je prav.	nasilje, naučeno vedenje, namensko vedenje	način dela s povzročitelji nasilja v družini
E	Ker je povzročitelj nasilja hkrati tudi nalepka za njega, da je »slab« in se zgodi	povzročitelj nasilja kot nalepka, razbremenitev	način dela s povzročitelji nasilja v družini

	nekaj kar on ni pričakoval, poskušamo razbremeniti težo, ki jo čuti in ga razumeti v stiski, s tem preprečimo, da nadaljuje s pritiskom na žrtev, sploh v situacijah, ko je izrečena prepoved približevanja in so v igri otroci.	teže, razumevanje stiske, preprečevanje nadaljevanja pritiska, otroci	
E	Hkrati ga seznanimo tudi s postopki in kaj se bo lahko zgodilo, če nadaljuje z nasilnim vedenjem.	seznanitev s postopki, posledice nasilnega vedenja	način dela s povzročitelji nasilja v družini
E	Skozi motivacijski intervju poskušamo priti do notranje motivacije za spremembo vedenja in za izdelavo načrta sprememb. Kakšne spremembe si želi, ali jih lahko izpelje sam in ali pri tem potrebuje pomoč, ter kdo mu je lahko v pomoč.	motivacijski intervju, notranja motivacija, sprememba vedenja, izdelava načrta sprememb	način dela s povzročitelji nasilja v družini
E	Pravijo, da so trije pogoji za večjo možnost za spremembo vedenja pri povzročitelju: pritisk okolice, pritisk žrtve in lastni angažma	pogoji za spremembo vedenja, pritisk okolice, pritisk žrtve, lastni angažma	dejavniki, ki vplivajo na način dela
E	Največkrat je težava v situacijah, ko je izvor nasilja v družini poleg moči in kontrole, bolezen. (sprememba duševnega zdravja, osebnostne motnje...hude odvisnosti od alkohola, drog....)	situacije, bolezensko stanje	ovire pri delu s povzročitelji nasilja v družini
E	Zelo malo, jaz bi rekla da sem v 10 letih videla le 5 povzročiteljev, ki bi potrkali na vrata in rekli dober dan jaz bi se spremenil. Zelo je odvisno od tega kaj naredi žrtev, kako se odzove policija, sodišče, mi, zdravstvo.	odziv žrtve, odziv policije, odziv sodišča, odziv zdravstva, odziv CSD-jev	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo
F	Nemotiviran povzročitelj nasilja išče izgovore za svoje ravnanje izven sebe, sebe doživlja kot žrtev (pogosto kot »žrtev zarote«), minimalizira nasilje, ga zanika,..... Skratka, nima uvida v problem in ga zato tudi ni mogoče motivirati k spreminjanju vedenja (ali vsaj kontroliranju).	motivacija, povzročitelj, minimaliziranje nasilja, zanikanje nasilja, pomanjkanje uvida	vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini
F	Po zakonu se storilce povabi v storitev PSP. V kolikor ne želijo sodelovati/se	povabilo storilcev, PSP, odziv na sodelovanje,	način dela s povzročitelji nasilja v družini

	odzvati, jih ne moremo prisiliti, da se vključijo v storitev. V kolikor se storitve PSP udeležijo, se jih obravnava nepristransko	nepristranska obravnava	
C	Da ne bi bilo nobenega stika več z njim, pa je zelo redko, saj bodo skoraj gotovo tekli vzporedno ali kot nadaljevanje kakšni drugi postopki na CSD (npr. obravnava zaradi razpada družinske skupnosti, ali pa je bil obsojen in poteka pokazenska pomoč, ...) in je to spet nova prilika za sodelovanje.	izguba stika, vzporedni postopki, priložnost novega sodelovanja	način dela s povzročitelji nasilja v družini
Sodelovanje z drugimi institucijami, društvi			
C	Pri obravnavi nasilja v družini je nujno sodelovanje z vsemi, ki lahko na kakršen koli način doprinesejo k reševanju problema.	nasilje v družini, sodelovanje z vsemi, doprinos k reševanju problema	sodelovanje
C	Skoraj brez izjeme CSD tesno sodeluje s policijo, pa tudi drugimi institucijami in organizacijami (odvisno od posameznega primera): varna hiša, šolstvo, zdravstvo,...	policija, varna hiša, šolstvo, zdravstvo	institucije in organizacije
C	Sodelovanje poteka najpogosteje s pomočjo multidisciplinarnih timov. Pogosto je tudi povezovanje po telefonu (izmenjava informacij, dogovori o aktivnostih, ...).	sodelovanje, multidisciplinarni timi, povezovanj po telefonu, informiranje	sodelovanje
C	Povzročitelja nasilja usmerjamo tudi v program Trening socialnih veščin za moške, ki povzročajo nasilje nad ženskami (Društva za nenasilno komunikacijo) ali/in vključitev v druge programe.	program Trening socialnih veščin, DNK, vključitev v druge programe	DNK
D	Ves čas in v celoti. Skupaj pripravljamo načrt pomoči, si razdelimo naloge ter načrtujemo zmanjševanje nasilja.	pogostost, priprava načrta pomoči, delitev nalog	sodelovanje
E	Predlagamo mu vključitev v programe za pomoč povzročiteljem nasilja, TSV, programe zdravljenja odvisnosti....	predlaganje vključitev v druge programe	CSD
E	Vsekakor je nemogoče pričakovati, da	zmožnosti CSD,	CSD

	edino center za socialno delo lahko doseže, da se povzročitelj spremeni.	spmemba povzročitelja	
E	Tudi v ZPND ju piše kaj je CSD dolžan nuditi povzročitelju.		
E	Za delo s takšnimi povzročitelji bi bilo nujno vključevanje zdravstva, ki se seveda odzove a le, če uspemo povzročitelja pripeljati k njim. Proaktivnega odziva zdravstva ni....	vključevanje zdravstva, proaktivni odziv	zdravstvo
E	Vsi programi so v okviru NVO ali se pričakuje, da socialni delavci opravimo delo svetovalcev, psihologov, psihiatrov.....	nevladne organizacije, socialni delavci, delo psihiatrov/psihologov	CSD
Uspešnost dela			
C	Uspešno delo s povzročiteljem nasilja je tisto, ki doprinese k temu, da povzročitelj nasilja z nasiljem preneha.	povzročitelj nasilja, prenehanje nasilja	pokazatelj uspešnosti
C	Vprašanje pa je, ali bo z nasilnim vedenjem nadaljeval (čez čas v istem partnerstvu ali pa, če je to razpadlo, v novem).	nadaljevanje nasilnega vedenja	omejitve, ki vplivajo na uspešnost
D	Ko povzročitelj nasilja prepozna svoje vedenje, si to prizna. To je dovolj, da se že samo s tem začne proces spreminjanja nasilnega vedenja.	prepoznanje nasilnega vedenja, povzročitelj nasilja	pokazatelj uspešnosti
D	Nimamo mehanizmov, da bi lahko kakorkoli sprejemali ukrepe, niti ni možnosti za drugačen način dela. V takih primerih [neuspešno delo] je treba čim bolj opolnomočiti žrtve.	sprejemanje ukrepov, opolnomočenje žrtve	omejitve, ki vplivajo na uspešnost dela
E	Brez njegove pripravljenosti ni mogoče narediti nič, vse je na prostovoljni bazi.	pripravljenost povzročitelja, prostovoljna baza	omejitve, ki vplivajo na uspešnost dela
E	Zame je uspešno, če mi uspe vzpostaviti odnos, če dosežem, da ugotovi, da z nasilnim vedenjem ne bo dosegel to, kar misli, da potrebuje in se zaveže, da ne bo več uporabljal nasilja	vzpostavljanje odnosa, neuporaba nasilja	pokazatelj uspešnosti
Izobraževanje			

C	Izobraževanja so, vendar ne zelo pogosta	izobraževanja, pogostost izobraževanj,	pogostost izobraževanj
C	(če se ne motim, vsaj enkrat letno je kakšen prav posebej na to temo ali pa vsaj kot sklop v okviru širše teme o nasilju v družini v okviru izobraževanj Skupnosti centrov za socialno delo ali Socialne zbornice).Pa gotovo DNK, ki ima najdlje oblikovan program dela s povzročitelji.	enkrat letno, Skupnost CSD, Socialna zbornica, DNK	pogostost izobraževanj izvajalec izobraževanj
E	MDDSZ dvakrat letno organizira brezplačne seminarje za vse CSD in je že nekajkrat bila tema delo s povzročitelji nasilja.	dvakrat letno, MDDSZ, brezplačni seminarji	pogostost izobraževanj izvajalec izobraževanj
F	Strokovni delavci, ki delajo na področju nasilja se udeležujejo seminarjev, ki so organizirani na to temo. V kolektivu kasneje predstavijo pomembne podatke.	Strokovni delavci, kolektiv, seminarji, pomembni podatki	druge informacije
F	V pomoč je tudi koordinatorka za nasilje v družini, ki organizira strokovna srečanja, v namen podpore za delo na tem področju je tudi zbornik Kaljenje, ki je v celoti namenjen tej tematiki in lastno izobraževanje delavcev na tem področju	Koordinatorica za nasilje v družini, zbornik Kaljenje, lastno izobraževanje delavcev	izvajalec izobraževanj druge informacije
Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji			
C	Težko je podati neko oceno, lahko izpostavim, da se pogosto počutimo nemočni, da nimamo dovolj vpliva na pozitivne spremembe. Po drugi strani pa, prav zaradi celostne oz. kompleksne obravnave družine na CSD verjetno pogostejše kot se zdi, pripomoremo tudi k uspešnejšemu reševanju problema.	občutek nemoči, pomanjkanje vpliva, celostna obravnava, CSD, uspešnejše reševanje problema	prispevek CSD
C	Pomembno se mi zdi, da v obvezno vključitev v programe povzročitelja napoti tudi tožilstvo in sodišče, ki imata zakonske možnosti za to. Mislim, da bi bilo nujno zelo jasno in določno stališče in tudi sistem, da se povzročitelje nasilja vključuje v programe (za kontroliranje in spreminjanje nasilnega vedenja) obvezno.	obvezna vključitev v programe	predlogi za izboljšanje dela

D	Dosedanje delo ocenjujem pri nas kot zelo dobro, za še boljše delo, bi potrebovali več kadra, saj nam za poglobljeno delo s povzročitelji primanjkuje predvsem časa.	potreba po kadru, pomanjkanje časa	predlogi za izboljšanje dela pomanjkljivosti pri delu
D	Prav tako bi se lahko zadeve izboljšale predvsem na področju dela z mladimi povzročitelji nasilja ter na področju starejših, kjer gre za kompleksnejše družinske razmere, saj gre za nasilje odraslih otrok do svojih staršev.	delo z mladimi povzročitelji nasilja, področje starejših, nasilje otrok do svojih staršev	predlogi za izboljšanje dela
D	Nimamo pa časa za delo s povzročitelji nasilja, saj je za to na CSD-jih razporejenega zelo malo časa.	delo s povzročitelji nasilja, CSD, razporejenost časa	pomanjkljivosti pri delu
E	Pozitivno je to, da vsaj iz socialno delavskega vidika ponudimo možnosti povzročitelju za iskanje pomoči.	nudenje možnosti za iskanje pomoči, povzročitelj, socialnodelavski vidik	prispevek CSD
E	Osebnostno zagovarjam, da je treba opredeliti, da se je vsak povzročitelj kateremu je bila izrečena PP dolžan vključiti v vsaj trimesečni tečaj treninga socialnih veščin. Podobna logika je pri voznikih, ki ostanejo brez vozniškega, ker vozijo pod vplivom alkohola. Tam delavnice krije zavod za zdravstveno zavarovanje in je zagotovljeno financiranje. Pri TSV pa ni tega, je prostovoljna vključitev, financiranje ni stalno, dostopnost po regijah ni enakomerna.	obvezna udeležba v trening socialnih veščin, prostovoljna vključitev, financiranje, neenakomerna dostopnost po regijah	predlogi za izboljšanje dela pomanjkljivosti pri delu
E	Po drugi strani menim, da je treba narediti katalog strokovnih kompetenc, ki jih mora imeti strokovni delavec, ki dela na posamičnih področjih dela. Za pridobitev teh kompetenc bi moral imeti določena izobraževanja in licenco, ki jo lahko obnavlja na 5 let.	katalog strokovnih kompetenc, strokovni delavec, izobraževanja, obnavljanje licence	predlogi za izboljšanje dela
E	Nemogoče je biti »super socialni delavec« oz. je možno a z dosledno uporabo socialno delavskih metod na katere pozabimo, ko »uradujemo« kar so postali	meje mogočega, socialno delavske metode, uradništvo	pomanjkljivosti pri delu

	CSD.		
E	Težava pri sodelovanju z drugimi službami je da nimajo vsi vključeni v pomoč ista znanja o pojavu nasilja v družini in izhajajo iz »logičnega »razmerja v partnerskem odnosu.(en bik se ne bode sam) Pri tem prihaja do različnih percepcij in odločitev	sodelovanje z drugimi službami, znanje o nasilju v družini, percepcija	pomanjkljivosti pri delu

10.1.6. Model analize podatkov pridobljenih od centrov za socialno delo

Nasilje v družini

- cilji dela:

- ~ odprava neposredne ogroženosti, skrb za dolgoročno varnost žrtve, krepitev moči žrtve
- ~ uvid v problem nasilja povzročitelja nasilja in motiviranje za spreminjanje nasilnega vedenja,

prenehanje nasilja

- način dela:

- ~ nudenje pomoči tako žrtvam kot povzročiteljem nasilja
- ~ delo po postopkih predpisanih v ZPND in pravilnikih
- ~ izdelava varnostnega načrta za žrtev
- ~ kontakt s povzročiteljem nasilja, dogovarjanje za razgovor

- dejavniki, ki vplivajo na delo:

- ~ dejavniki, ki vplivajo na strokovnega delavca: strokovna izobrazba delavca, dodatno znanje delavca, spol, verska in moralna prepričanja, vpliv okolja, vpliv CSD, vpliv vodje na CSD
- ~ dejavniki, ki vplivajo na povzročitelja: pritisk okolice, pritisk žrtve, lastni angažma

- žrtev – povzročitelj:

- ~ strokovne usmeritve: ločeno delo (tudi zaradi prepovedi približevanja)
- ~ pristop odvisen od strokovnega delavca
- ~ izjema: če žrtev sama želi skupni razgovor (asertiven pogovor z žrtvijo, preveri se, če se žrtev

še boji povzročitelja oz. kakšno je razmerje moči)

Delo s povzročitelji nasilja v družini

- način dela:

- ~ povabilo vsakemu povzročitelju na PSP, odločitev za odziv in nadaljevanje njegova odločitev
- ~ nepristranska obravnava, ne sme biti osebnih razlogov strokovnega delavca
- ~ odkrivanje vzrokov za nasilno ravnanje v pogovoru s povzročiteljem
- ~ razbremeniti težo za povzročitelja nasilja, razumeti njegovo stisko
- ~ seznanitev s postopkom in s posledicami vedenja povzročitelja nasilja
- ~ motivacijski pogovor
- ~ nove možnosti sodelovanja (potek vzporednih postopkov)

- ovire pri delu:

- ~ nemotiviranost povzročiteljev nasilja v družini, odklanjanje sodelovanja, povzročitelj se ne odziva
- ~ zanikanje, minimaliziranje nasilja
- ~ alkoholizem, droge
- ~ težave v duševnem zdravju
- vpliv motivacije povzročitelja nasilja v družini na delo:
 - ~ večina nemotivirani uporabniki - posledično manj uspešne vključitve
 - ~ motiviranost se začne tekom procesa
 - ~ motiviran uporabnik: motivacija za spremembe, uvid v problem, sprememba vedenja
 - ~ nemotiviran uporabnik: iskanje izgovorov, »žrtev zarote«, ni uvida v problem
 - ~ pomen odziva žrtve in javnih služb (policija, CSD, tožilstvo, zdravstvo, društva)

Sodelovanje z drugimi institucijami, društvi

- sodelovanje: ves čas, multidisciplinarni timi, informiranje prek telefona, priprava načrtov pomoči, delitev nalog
- kdo: ~ z vsemi, ki lahko pripomorejo k reševanju problema
 - ~ nevladne organizacije, varne hiše
 - ~ policija
 - ~ zdravstvo: CSD mora priti k zdravstvu, ni proaktivnega odziva
 - ~ šolstvo itd.
- CSD: ~ predpisano v ZPND, kaj so dolžnosti CSD
 - ~ opravljanje nalog svetovalcev, psihologov, psihiatrov
 - ~ nemogoča pričakovanja (le CSD doseže spremembe vedenja)

Uspešnost dela

- pokazatelji uspešnosti: vzpostavitev delovnega odnosa, prenehanje nasilja, prepoznanje in priznanje nasilnega vedenja
- omejitve, ki vplivajo na uspešnost dela:
 - ~ pomanjkanje motivacije povzročitelja nasilja
 - ~ pomanjkanje mehanizmov za sprejemanje dodatnih ukrepov CSD
 - ~ dvom: ali bo nadaljeval z nasiljem kasneje

Izobraževanja

- pogostost izobraževanj: ne tako pogosto, 1-2x letno,
- izvajalec izobraževanj: Socialna zbornica Slovenije, Skupnost CSD, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, koordinatorica za nasilje v družini
- drugi načini: obveščanje in informiranje ostalih sodelavcev v kolektivu, lastno izobraževanje delavcev, zbornik Kaljenje

Delo s povzročitelji nasilja v družini

- prispevek CSD: ~ celostna obravnava, uspešnejše reševanje problema
 - ~ nudenje možnosti za iskanje pomoči
 - ~ občutek nemoči, pomanjkanje vpliva
- pomanjkljivosti pri delu:

- ~ pomanjkanje časa za poglobljeno delo
 - ~ prostovoljna vključitev v programe, nestalno financiranje, neenakomerna dostopnost po regijah
 - ~ CSD kot »urad«
 - ~ pomanjkanje znanja, različne percepcije o nasilju v družini med strokovnimi delavci
- predlogi za izboljšanje dela:
- ~ obvezna vključitev povzročiteljev nasilja v družini v programe, določeno z zakonom
 - ~ več kadra na CSD
 - ~ več dela na področju nasilja do starejših v družini
 - ~ pridobitev strokovnih kompetenc z določenimi izobraževanji in licenco (se obnavlja)

10.1.7. Vprašalnik za nevladne organizacije, ki delajo z žrtvami nasilja v družini

1. Kakšne programe izvajate v vaši organizaciji in kaj je glavni cilj?
2. Ali se pri svojem delu povezujete še z drugimi službami, organizacijami, ki delajo na področju nasilja?
3. Zanima pa me, ali ste pri svojem delu v stiku tudi s povzročitelji nasilja v družini? V primeru, da delate z njimi: na kakšen način?
4. Če ne delate s povzročitelji, kaj so razlogi za to?
5. Se vam zdi, da strokovni delavci v Sloveniji premalo delajo s povzročitelji nasilja v družini – tako v nevladnih organizacijah kot na centrih za socialno delo? Zakaj menite, da je temu tako?
6. Ali imate predloge o tem, kako izboljšati delo s povzročitelji nasilja?
7. O delu s preživeliimi je veliko znanega, o delu s povzročitelji pa ne toliko. Kaj bi iz vaše perspektive morali vedeti o povzročiteljih tisti, ki delajo z njimi?

10.1.8 Postopek kodiranja podatkov – nevladne organizacije, ki delajo z žrtvami nasilja v družini

Programi			
G	Osnovni cilj oz. poslanstvo je lajšanje in reševanje čustvenih in psihosocialnih stisk ter težav oseb z izkušnjo nasilja ter izvajanje različnih oblik psihosocialne pomoči v okviru programov, projektov in dejavnosti društva za žrtve nasilja v družini ter osebe, ki doživljajo kakršnokoli vrsto ali obliko nasilja.	cilj, reševanje stisk, osebe z izkušnjo nasilja, izvajanje oblik psihosocialne pomoči, žrtve nasilja v družini	cilj programa
G	Društvo je namenjeno tudi podpori, informiranju in iskanju rešitev za osebe, ki	podpora, informiranje, iskanje rešitev, žrtve	cilj programa

	želijo pomagati žrtvam nasilja, strokovnjake, ki se pri svojem delu srečujejo s problematiko nasilja nad ženskami in otroki ter širšo javnost in vse, ki jih zanima problematika nasilja, predvsem nasilja nad ženskami in nad otroki.	nasilja, strokovnjaki, problematika nasilja	
G	Pri svojem delu se ne srečujemo z povzročitelji nasilja. V stik z njimi občasno prihajajo le strokovne delavke, ki žrtve spremljajo na sodišče, sicer pa z njimi nimamo nobenih neposrednih stikov.	srečevanje, povzročitelji nasilja, spremljanje žrtve, sodišče, neposredni stiki	delo s povzročitelji nasilja
G	Programov za delo s povzročitelji nasilja nimamo, v celoti je delovanje Društva usmerjeno na delo z ženskami in otroki – žrtvami nasilja .	programi za delo s povzročitelji nasilja, žrtve nasilja	delo s povzročitelji nasilja
G	Naše poslanstvo je pomoč ženskam in otrokom -žrtvam nasilja. Potrebe uporabnic (žensk in otrok) so temeljno izhodišče za naše storitve (programe) in naše delo na področju lobiranja in kampanj ozaveščanja.	pomoč žrtvam nasilja, temeljno izhodišče	delo s povzročitelji nasilja - razlogi
H	Namen programa je nudenje varnega zavetišča, psihosocialne pomoči žrtvam nasilja v družini, glavni cilj programa pa je opolnomočenje uporabnic za reševanje svoje življenjske situacije in prekinitev kroga nasilja.	namen, nudenje varnega zatočišča, psihosocialna pomoč, žrtve nasilja v družini, opolnomočenje uporabnic, prekinitev kroga nasilja	cilj programa
H	V našem programu nimamo definiranega konkretnega dela s povzročitelji nasilja v družini.	konkretno delo, povzročitelji nasilja	delo s povzročitelji nasilja
H	V določenih primerih se je že zgodilo, da smo zaradi koristi otrok sodelovali s storilcem nasilja, po odredbi sodišča	korist otroka, sodelovanje, storilce nasilja, odredba sodišča	delo s povzročitelji nasilja
H	V stik s povzročitelji nasilja največkrat pridemo, ko spremljamo uporabnico v postopkih na sodišču in CSD-jih.	povzročitelji nasilja, uporabnica, postopki, sodišče, CSD	delo s povzročitelji nasilja
H	Za delo s povzročitelji nasilja zaenkrat še nimamo programa niti kapacitet	delo s povzročitelji nasilja, programa,	delo s povzročitelji nasilja - razlogi

	(kadrovskih in finančnih).	kapacitete	
H	V prihodnosti razmišljamo v smeri razširitve programa tudi na to področje.	prihodnost, razširitev programa	delo s povzročitelji nasilja
I	Izvajamo programe individualnega in skupinskega psihosocialnega svetovanja za žrtve nasilja, poleg tega pa izvajamo programe zagovorništva, poletni tabor za ženske in otroke-žrtve nasilja, usposabljanje prostovoljk/cev za delo z žrtvami nasilja.	programi, individualno svetovanje, skupinsko svetovanje, žrtve nasilja, zagovorništvo, poletni tabor, usposabljanje prostovoljcev	oblike dela
I	Delavnice, kot oblika preventive in različne akcije osveščanja javnosti o pojavu nasilja izvajamo redno.	delavnice, akcije osveščanja javnosti	oblike dela
I	Nimamo programa za povzročitelje nasilja	program, povzročitelji nasilja	delo s povzročitelji nasilja
I	Pomanjkanje kadra in financ za program.	pomanjkanje, kader, finance	delo s povzročitelji nasilja - razlogi
J	Izvajamo programe za pomoč ženskam, žrtvam nasilja in njihovim otrokom. Nudimo Individualno psihosocialno obravnavo, skupinsko obravnavo ter delavnice in predavanja.	programi, pomoč ženskam, žrtve nasilja, otroci, psihosocialna obravnavo, delavnice, predavanja	oblike dela
J	Imamo tudi Krizni center, ki je kot prvi začel delovati za takojšnji umik pred akutnim nasiljem in dela 24 ur na dan, vse dni v letu.	krizni center, akutni nasilje, delovni čas	oblike dela
J	Glavni cilj je pomoč ženskam žrtvam nasilja, da zaživijo življenje brez nasilja, kar je njihova temeljna pravica ter v družbi doseči ničelno toleranco do nasilja, kar delamo z izobraževanji, z ozaveščanjem javnosti po medijih in pisanjem publikacij.	pomoč ženskam žrtvam nasilja, življenje brez nasilja, ničelna toleranca do nasilja, izobraževanja, ozaveščanje javnosti	cilj programa
J	V stiku z povzročitelji neposredno nismo, saj se ukvarjamo z ženskami. Z njimi ne delamo.	stik, povzročitelji nasilja, delo z ženskami	delo s povzročitelji nasilja
J	Zato, ker je naše poslanstvo nudenje pomoči in opolnomočenje žensk ter nudenje varnega prostora ženskam.	poslanstvo, pomoč in opolnomočenje žensk, varen prostor	delo s povzročitelji nasilja - razlogi

Sodelovanje z drugimi institucijami, organizacijami			
G	Za učinkovito organiziranje in izvajanje programov in s tem reševanjem stisk žrtev nujno povezovanje z drugimi državnimi institucijami in nevladnimi organizacijami po vsej Sloveniji.	učinkovito izvajanje programov, nujno povezovanje, državne institucije, nevladne organizacije	razlogi za sodelovanje
G	Predvsem so to centri za socialno delo, policija, tožilstvo, sodstvo, zdravstvo, vzgojno izobraževalne ustanove, materinski domovi ter druge varne hiše in humanitarne organizacije	CSD, policija, sodne službe, zdravstvo, materinski domovi, varne hiše, humanitarne organizacije	sodelavci
G	V okviru Socialne zbornice Slovenije že več let deluje tudi Sekcija za varne hiše, materinske domove in sorodne organizacije v Sloveniji, katere članice smo.	Sekcija za varne hiše, materinske domove	sodelavci
H	Pri svojem delu smo se po uradni dolžnosti dolžni 'povezovati' z drugimi službami, pristojnimi za reševanje problematike nasilja v družini in organizacijami ter osebami, ki lahko pomagajo uporabnicam pri reševanju njihovih stisk oz težav	uradna dolžnost, povezovanje z drugimi službami, reševanje problematike nasilja v družini	razlogi za sodelovanje
H	Centri za socialno delo, regionalna koordinatorica za področje nasilja v družini, policija, tožilstvo, sodišča, odvetniki, zdravniki, terapevtska pomoč, nevladne organizacije...	CSD, regionalna koordinatorica za področje nasilja v družini, sodne službe, zdravstvo, NVO	sodelavci
I	Absolutno, brez timskega dela je zelo težko celostno pomagati družinam, posameznikom/cam, ki imajo izkušnjo nasilja.	timsko delo, celostna pomoč	razlogi za sodelovanje
J	Povezujemo se z drugimi nevladnimi organizacijami, z zdravstvom, policijo in CSD-ji.	NVO, zdravstvo, policija, CSD	sodelavci
Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji			
G	Sem pa mnenja, da je delo z povzročitelji nasilja zelo pomembno, da je te programe zagotovo smiselno okrepiti in nadgrajevati,	delo s povzročitelji nasilja, pomen, nadgrajevanje	pomen dela s povzročitelji

	saj se s pozitivnimi osebnostnimi spremembami nasilneža izboljša tudi varnost žrtev.	programov	
G	Podpiram tudi obvezno vključevanje nasilnežev v te programe.	obvezno vključevanje nasilnežev, programi	predlogi za izboljšanje dela
G	Iz moje perspektive je bistveno to, da se pri delu z nasilneži izhaja iz ničelne tolerance do nasilja. Pri delu z nasilneži je torej treba postaviti torej jasne meje, nikakor se mu ne sme dopuščati, da bi svoja nasilna vedenja opravičeval ali minimaliziral nasilna dejanja.	ničelna toleranca do nasilja, jasne meje, opravičevanje nasilnih vedenj, minimaliziranje nasilnih vedenj	predlogi za izboljšanje dela
G	Cilj dela mora biti sprejetje odgovornosti in sprememba vedenja (kar pa je seveda dolgotrajen proces).	sprejetje odgovornosti, sprememba vedenja	predlogi za izboljšanje dela
G	Pri delu z njimi je izjemnega pomena poznavanje osebnostnih profilov nasilnežev	pomen, poznavanje osebnostnih profilov nasilneža	predlogi za izboljšanje dela
H	Menimo, da strokovni delavci delajo dovolj oz po svojih zmožnostih in znotraj zakonskih določil.	strokovni delavci, delo, zmožnosti, zakonska določila	ocena dosedanjega dela
H	Problem, ki ga mi zaznavamo je, da je vključitev v programe pomoči, za povzročitelje nasilja v družini, prostovoljna in ne obvezna, zato se zelo majhen odstotek povzročiteljev nasilja odloči za pomoč in prevzem odgovornosti za svoja nasilna vedenja.	vključitev v programe pomoči, prostovoljna vključitev, obvezna vključitev, odločitev za pomoč	pomanjkljivosti
H	Predlogi, ki jih imamo, da bi se delo s povzročitelji nasilja izboljšalo so zakonsko določena obvezna vključitev povzročiteljev nasilja v programe pomoči za povzročitelje nasilja (training socialnih veščin za povzročitelje nasilja, vključitev v psihoterapevtski proces).	obvezna vključitev v programe pomoči, povzročitelji nasilja	predlogi za izboljšanje dela
H	Na sodišču bi morali biti primeri s področja nasilja v družini obravnavani prednostno.	sodišče, nasilje v družini, prednostna obravnav	predlogi za izboljšanje dela
H	Vse strokovne službe, ki delajo na	strokovne službe, nasilje	predlogi za izboljšanje

	področju nasilja v družini (CSD, sodišče, policija, zdravstvo in NVO)bi morale poznati in razumeti dinamiko nasilja v družini in tako zavzeti jasno stališče ničelne tolerance do nasilja.	v družini, poznavanje dinamike nasilja v družini, stališče ničelne tolerance do nasilja	dela
H	Ustanovitev še več družinskih sodišč po Sloveniji.	ustanovitev, družinska sodišča	predlogi za izboljšanje dela
I	Še zmeraj je v naši miselnosti in v naši družbi v primerih nasilja fokus na žrtvah tako, da se strinjamo s tem, da potrebujemo še veliko več programov za povzročitelje nasilja, vladnih in nevladnih.	fokus na žrtvah, programi za povzročitelje nasilja v družini	ocena dosedanjega dela predlogi za izboljšanje dela
I	[predlogi za izboljšanje dela] Sistemski pristop problematiki nasilja s poudarkom na povzročiteljih, odpiranje programov za njih, bolj jasna zakonska določila, ki bodo vsebovala večjo odgovornost povzročiteljev in absolutno večjo angažiranost k spremembi nasilnega obnašanja v nenasilno.	sistemski pristop, poudarek na povzročiteljih, jasna zakonska določila, sprememba nasilnega obnašanja	predlogi za izboljšanje dela
I	treba je poznati profil povzročiteljev in kako ravnati oz. kako se pogovarjati z njimi, kako ukrepati.	profil povzročiteljev, ravnanje	predlogi za izboljšanje dela
I	Proaktivnost in celostna obravnava, timsko delo in pravočasnost so komponente, ki so izjemnega pomena na področju preprečevanja nasilja in nudenja pomoči žrtvam, kot tudi povzročiteljem	proaktivnost, celostna obravnava, timsko delo, pravočasnost	predlogi za izboljšanje dela
J	Da, pri nas se premalo dela s povzročitelji. Pri nas ni urejeno zakonsko, da bi morali vsi povzročitelji nasilja na obvezni trening socialnih veščin, tako kot imajo to urejeno na Hrvaškem in celo v Črni gori.	Delo v povzročitelji, obvezna vključitev v program	ocena dosedanjega dela predlogi za izboljšanje dela
J	Nekateri povzročitelji nasilja so zasvojeni in potrebujejo celovit program zdravljenja kemičnih in ne-kemičnih zasvojenosti.	zasvojenost, celovit program zdravljenja	predlogi za izboljšanje dela
J	Povzročitelji nasilja potrebujejo trening socialnih veščin in celovit program okrevanja, poleg sankcij za povzročeno	sankcije, delo na sebi	predlogi za izboljšanje dela

	nasilje. Ni rešitev samo v tem, da se jih kaznuje, ampak da sem jim tudi omogoči delo na sebi.		
--	--	--	--

10.1.9. Model analize podatkov pridobljenih od nevladnih organizacijah, ki delajo z žrtvami nasilja v družini

Programi

- cilj programa:

- ~ reševanje stisk žrtvev nasilja (ženske in otroci),
- ~ nudenje psihosocialne pomoči, podpore
- ~ informiranje žrtev nasilja
- ~ nudenje varnega zatočišča
- ~ pomoč ženskam (žrtve nasilja) zaživeti življenje brez nasilja

- oblike dela:

- ~ individualno in skupinsko psihosocialno svetovanje
- ~ zagovorništvo
- ~ poletni tabor za otroke
- ~ usposabljanje prostovoljcev, delavnice, predavanja
- ~ osveščanje javnosti
- ~ krizni center

- delo s povzročitelji :

- ~ delo samo z žrtvami nasilja (ženske in otroci)
- ~ ni programov za delo s povzročitelji nasilja
- ~ razlogi: fokus izključno na pomoči žrtvam nasilja; pomanjkanje financ, pomanjkanje kadra

Sodelovanje z drugimi institucijami, organizacijami

- sodelavci: CSD, tožilstvo, sodišče, NVO, zdravstvo, šolstvo, Sekcija za varne hiše, materinske domove, terapevtska pomoč, policija

- razlogi za sodelovanje:

- ~ bolj učinkovito izvajanje in organiziranje programov
- ~ uradna dolžnost
- ~ bolj celostna obravnava

Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji

- pomen dela (spremembe vedenja povzročitelja, izboljša se varnost žrtve)

- ocena dosedanjega dela: ~ dela se po zmožnostih strokovnih delavcev, po zakonskih določilih

- ~ večji fokus na žrtvah, manj na povzročiteljih
- ~ dela se dovolj vs. dela se premalo

- pomanjkljivosti: prostovoljna vključitev vs. obvezna vključitev, premalo programov

- predlogi za izboljšanje:

- ~ obvezna vključitev povzročiteljev nasilja v družini v programe, trening soc. veščin,
- ~ postavljanje jasnih meja pri delu s povzročitelji, ničelna toleranca do nasilja

- ~ sprejetje odgovornosti in sprememba vedenja kot cilj
- ~ prednostna obravnava na sodiščih
- ~ več družinskih sodišč, več programov
- ~ izobraževanje, znanje strokovnih delavcev na tem področju
- ~ bolj jasna zakonska določila, sankcije
- ~ poznavanje profila storilcev
- ~ celostna obravnava, celovit program zdravljenja
- ~ pravočasnost
- ~ timsko delo

10.1.10. Smernice za intervju na ZPKZ Dob pri Mirni

1. Kakšne programe izvajate v zaporu s povzročitelji nasilja?
2. Kakšen je postopek dela s povzročitelji nasilja v družini? Ali imate za to skupino ločen program?
3. Ali so na (določenih) srečanjih prisotne tudi žrtve nasilja ali se temu izogibate? Zakaj (ne)?
4. Ali je prisotnost v programih prostovoljna ali je obvezna za vse povzročitelje nasilja v družini?
5. Ali je mogoče v vsakem primeru delati s povzročitelji nasilja v družini? Kakšne so ovire pri delu z njimi? Imate kakšne osebne razloge ali preprosto ne sodelujete?
6. Po raziskavah sodeč predstavlja za učinkovitost dela največjo oviro nemotiviranost povzročitelja nasilja k spremembi. Glede na to, da delate v zaporih, predvidevam, da je slednjih precej več. V čem opazite razliko pri delu z motiviranim in nemotiviranim povzročiteljem nasilja v družini? Kako se delo v obeh primerih razlikuje?
7. Kaj smatrate za uspešno delo s povzročitelji nasilja v družini?
8. Kaj se zgodi, če ocenite, da delo ni uspešno?
9. Kako bi ocenili dosedanje delo programov? Najprej pozitivne stvari.
10. Na čem pa bi se še moralo delati? Ali imate glede na lastne izkušnje, kakšne predloge, kako bi se delo lahko izboljšalo?
11. Kaj bi v Sloveniji potrebovali za bolj uspešno in kvalitetno delo s povzročitelji nasilja v družini?

12. Glede na to, da zaporna kazen traja le nekaj časa, kako je, ko povzročitelji nasilja v družini odslužijo kazen? Ali jih posebej pripravljate na odhod domov in na drugačno ravnanje? Ali ste pred odhodom bolj povezani s CSD-ji?

10.1.11. Postopek kodiranja podatkov – ZPKZ Dob pri Mirni

Program			
K	Zdaj v zavodu glede povzročiteljev nasilja ne izvajamo programov.	zavod, povzročitelji nasilja, ne-izvajanje, program	odsotnost programa
K	zaenkrat še ni, ker je program zaenkrat še v pripravi	program, zaenkrat, priprava	načrtovanje programa
K	zdaj čakamo, da se program verificira, da se dejansko potrdijo vse inštanice – mislim, da so nekatere že – in da se nam zagotovi kader, zadostni kader, da začnemo potem v zavodu to izvajati v takšnem obsegu, kot si sami želimo.	verificiranje programa, potrjevanje inštanice, zagotovitev kadra, izvajanje programa	načrtovanje programa
K	Ta program je v sodelovanju z Društvom za nenasilno komunikacijo iz Ljubljane.	Program, sodelovanje, DNK	načrtovanje programa
K	Približno 2 leti že sodelujemo z njimi pri sestavljanju tega programa in smo se tudi srečevali 1x mesečno ali 1x na dva meseca na njihovem sedežu ter debatirali, kako ga nastaviti in kako se spraviti k temu problemu.	2 leti, sestavljanje programa, mesečna srečanja, sedež DNK, debatiranje, nastavljanje programa	načrtovanje programa
K	V začetku se bo treba	usmeritev, ena skupina	načrtovanje programa

	bolj usmeriti v eno skupino ljudi, lahko rečemo za ljudi, ki so izvajali nasilje v družini ali nasilje nad ženskami, želja pa nam je obravnavati vse oblike nasilja, tudi vrstniškega itd.	ljudi, izvajanje nasilja v družini, vse oblike nasilja	
K	V prvi fazi če se bolj usmerimo na nasilje v družini so tu pripravljalne obravnave, do vključitve v obravnavo, ki je skupinska, in še intenzivnega individualnega dela, če je to treba.	prva faza, pripravljalne obravnave, vključitev v skupinsko obravnavo, intenzivno individualno delo, potreva	načrtovanje programa
K	To bi bilo kot nek začetek, lahko pa še sledi vključitev v DNK, kjer lahko delajo še na sebi, saj vemo, da je to dolgotrajen proces.	vključitev v DNK, delo na sebi, dolgotrajen proces	načrtovanje programa
K	Nam je dejansko želja, da oni vsaj vidijo, da imajo neke težave: da je nasilen do drugih in da skuša to reševati še naprej	Želja, uvid v težave, reševanje težav	cilj programa
Delo s povzročitelji nasilja v družini			
K	To so edino individualne obravnave vsakega posameznika če on to izrazi sam ali če mi ocenimo, da je to treba, se ga usmeri k psihologu, ampak če on tega ne želi, ga ne moremo prisiliti.	individualne obravnava, vsak posameznik, ocenjevanje, usmeritev k psihologu, želja, prisila	način dela

K	to so zgolj pogovori. Mi jih usmerjamo, če ima kdo neke težave, določene stvari po domače povedano pogojujemo, da se za njih planira kakršnakoli zunajzavodska ugodnost	pogovori, usmerjanje, težave, pogojevanje, zunajzavodska ugodnost	način dela
K	Trenutno delujemo intenzivno z DNK in takemu človeku vežemo izhode na obiskovanje obravnav pri njih.	sodelovanje z DNK, izhodi, obiskovanje obravnav	ugodnost
K	Tako da zaenkrat se usmerjamo na to, da če se kdo želi spremeniti, se z njim pogovarjamo v zavodu, ga tudi usmerimo, če to želi, v vsakem slučaju ga pa vežemo z DNK zunaj zavoda.	želja po spremembi, zavod, usmerjanje na DNK, zunaj zavoda	ugodnost
K	notranjo [motivacijo] imajo svojo, zunanjo pa jim sami pogojujemo	notranja motivacija, zunanja motivacija, pogojevanje ugodnosti	koristi ugodnosti
K	Kar se tiče teh pogovorov, se ne pogovarja izključno o nasilju in o njihovem vedenju, ampak na splošno o zadevah.	pogovori, nasilje, njihovo vedenje, splošne zadeve	način dela
K	Tu je bolj princip nagrajevanja. Saj mogoče on v drugačnem v okolju bi ali bo še vedno izvajal nasilje, ampak tu pa imamo določene ugodnosti, kot so zunajzavodski odpusti, nočitve, garsonjere s partnerko...	Princip nagrajevanja, drugačno okolje, izvajanje nasilja, ugodnost, odpusti, nočitve, garsonjere s partnerko	način dela ugodnosti

K	Je pa to močno sredstvo, s katerim ga učimo strpnosti; požre kakšno besedo po domače povedano ali dejanje, ki ga včasih ne bi mogel, zdaj se pa obrne stran in se umakne. Tako da so vidne razlike.	močno sredstvo, učenje strpnosti, požreti besedo/dejanje, vidne razlike	koristi ugodnosti
K	pri nas je mogoče meni včasih lažje delati v določenih primerih kot ženski, sploh pri delu z nasilneži, če ti ne sprejemajo ženske avtoritete.	določeni primeri, delo z nasilneži, sprejemanje, ženska avtoriteta	vpliv spola na delo s povzročitelji nasilja v družini
K	Po drugi strani pa je včasih lažje njej, sploh če je nad določenim posameznikom nasilje izvrševal oče. V tem primeru lahko v meni vidijo podobo očeta in jaz ne morem sodelovati z njimi, ena ženska kot je mama, mu je pa lahko bila zaupnica, in mogoče lahko pomaga in sodeluje.	Izvrševanje nasilja, oče, podoba očeta, ženska, podoba mame, zaupnica, lažje sodelovanje, pomoč	vpliv spola na delo s povzročitelji nasilja v družini
K	Če npr. vidim, da jaz ne morem sodelovati, predam primer sodelavki in obratno ali pa se mu da močnejšo osebo.	sodelovanje, predaja primera, sodelavka, močnejša oseba	način dela
K	Mi osebno noto izključujemo; četudi je kdo meni antipatičen, pa ga ne morem videti, bom z njim sodeloval korektno.	osebna nota, izključevanje, korektno sodelovanje	način dela
K	Če so pa drugi vzorci, v smislu, da ko se vidiva,	Vzorci, grožnja s tožbo, napredek, predlog za	način dela

	je vsaka druga beseda "tožba, tožba, tožba", potem pa nekega napredka ne bo, če se bova samo o tem pogovarjala,... in se poda predlog za spremembo pedagoga	spremembo pedagoga	
K	Sigurno je težko [izključiti osebno noto] v določenih primerih, po drugi strani pa se moramo potruditi, saj ni kaj.	težko izključevanje, trud	način dela
K	Nas vseskozi že od začetka zanima, kje bo obsojenec živel po prestani kazni, da vidimo, ali je to okolje za njega primerno oz. ocenjujemo, če je primerno	obsojenec, kraj bivanja, prestana kazen, ocenjevanje primernosti okolja	način dela
K	To lahko obsojenec zaprosi sam; če je njegova žrtev žena, ima on po zakonu tako ali tako možnost imeti z njo določene stike in mu jih ne moremo onemogočiti, razen če obstaja nevarnost, da bi se kaj zgodilo	zapositev obsojenca, omogočanje stikov, obstoj nevarnosti	stiki povzročitelj . žrtev
K	Ampak če si žena to želi, mi tega ne moremo preprečiti.	žena, želja, preprečevanje	stiki povzročitelj . žrtev
K	Res pa je, da mi pred tem zahtevamo razgovor v smislu, da obsojenec sam izrazi pobudo, da se vsi skupaj pogovorimo.	zahteva po razgovoru, pobuda obsojenca	stiki povzročitelj . žrtev

K	Lahko jim tudi omogočimo obiskovanje [delavnic] in podpiramo te zadeve.	omogočanje obiskovanja delavnic, podpora	stiki povzročitelj . žrtev
K	Če se to pojavi že prej ali kasneje, da se želi svojec pogovoriti z nami glede določenih stvari, je prava pot ta, da obsojenec da vlogo, pove, kdo bo prišel in kdaj bo prišel in se dogovorimo, če je to izvedljivo ali ne in se potem vsi skupaj – odvisno v kakšnem obsegu, ali sem to jaz ali psiholog ali socialni delavec – pač pogovorimo in spet odvisno za kakšno problematiko gre.	svojec, pogovor, podaja vloge, dogovor, psiholog, socialni delavec, problematika	stiki povzročitelj . žrtev
K	Pogovori oz. ta srečanja se dogajajo redno in za zapisovanje novih obiskovalcev in za svojci izvedo, kaj se z njimi tu dogaja ali pa načrt za vnaprej, ker jim ne zaupajo v določeni meri, in za reševanje kakšne problematike (npr. odvisnosti)...	redni pogovori, novi obiskovalci, načrt za vnaprej, reševanje problematike	stiki povzročitelj . žrtev
K	Večina teh pogovorov teče v tej smeri, da se nasilnež želi prikupiti žrtvi, da bi imel neke stike, ugodnosti zunaj.	Pogovori, nasilnež, prikupiti žrtvi, stiki, ugodnosti zunaj	stiki povzročitelj . žrtev
K	Tu potem mi poskušamo prepoznati dvome v tej žrtvi: ali je žrtev sigurna	Prepoznavanje dvomov, žrtev, podvprašanja, onemogočenje stikov	stiki povzročitelj . žrtev

	v to ali ni s podvprašanji; se je že zgodilo, da določenim nismo omogočili stika, ker je bila žrtev v dvomih.		
K	Na obisk žrtev lahko pride, če si to želi, vendar jima pa ne damo garsonjere, da bi bila ločena od ostalih	obisk žrtve, podelitev garsonjere, ločitev od ostalih	stiki povzročitelj . žrtev
Nasilje - odvisnost			
K	Je pa potem tu še problem kakšne odvisnosti; npr. je bil zunaj pijan in takrat je agresiven, drugače pa ni	problem, odvisnost, pijan, agresiven	vpliv odvisnosti
K	Potem se ga usmeri v reševanje prvo odvisnosti, če se oceni, da je to problem (posebej če je bil alkohol v družini, naj bi se pod vplivom alkohola stopnjevala nasilnost).	reševanje odvisnosti, alkohol v družini, stopnjevanje nasilnosti	način dela
K	Absolutno [povezava med alkoholom in nasiljem v družini]	povezava, alkohol, nasilje v družini, potrditev	vpliv odvisnosti
K	alkohol je eden izmed največjih povzročiteljev nasilnega vedenja v Sloveniji, če se gleda statistiko.	alkohol, povzročitelj nasilnega vedenja, Slovenija, statistika	vpliv odvisnosti
Sodelovanje z drugimi institucijami in organizacijami			
K	Ta program je v sodelovanju z Društvom za nenasilno komunikacijo iz Ljubljane. Približno 2 leti že sodelujemo z	Sodelovanje pri programu, DNK, čas in kraj sodelovanja	DNK

	njimi pri sestavljanju tega programa in smo se tudi srečevali 1x mesečno ali 1x na dva meseca na njihovem sedežu		
K	Trenutno delujemo intenzivno z DNK in takemu človeku vežemo izhode na obiskovanje obravnav pri njih.	Intenzivno sodelovanje, obiskovanje obravnav	DNK
K	Ja. [izobraževanje na DNK]	izobraževanje, DNK	DNK
K	S CSD-ji sodelujemo redno, že zaradi samega vključevanja obsojencev v življenje po prestani po prestani kazni, po potrebi pa tudi vmes.	CSD, redno sodelovanje, vključevanje obsojencev, življenje po prestani kazni, vmesna potreba	CSD
K	Ko se začnemo pogovarjat, ko se začne po možnosti koriščenje zunajzavodskih ugodnosti, je CSD tu aktiven; v določenih primerih obsojenca spremlja, ko je zunaj, obsojenec se mora javljati na centru, na CSD-ju imajo tudi kakšne delavnice, kot so družinske svetovalnice.	pogovor, zunajzavodske ugodnosti, aktivnost CSD, spremljanje obsojenca, javljanje na CSD, svetovalnice	CSD
K	V primeru, ko center oceni, da ne bi bilo ustrezno, da se oseba vrne v okolje, v katerem je živel in izvajal nasilje, pa mu na podlagi tega lahko za čas prestajanja kazni to tudi preprečimo.	ocenjevanje, ustreznost vrnitve v prejšnje okolje, izvajanje nasilja, čas prestajanja kazni, preprečevanje	CSD

K	Tudi cca 6 mesecev pred iztekom kazni se CSD povabi na razgovor, skupni, če obsojenec želi sodelovati s CSD in se tu pogovarja o možnostih po prestani kazni: kam bo šel, kako si on to predstavlja, če ve, da je problem v tem, kaj bo delal...	CSD, vabilo na razgovor, želja obsojenca, možnosti po prestani kazni	CSD
Izobraževanje			
K	Ja. [izobraževanje na DNK]	izobraževanje, DNK	izven zavoda
K	Se vključujemo tudi v razne seminarje.	vključevanje, razni seminarji	izven zavoda
K	Nismo na vseh prisotni, se pa skušamo vključevati v čim več.	prisotnost, čim več vključevanja	izven zavoda
K	Tudi pri nas imamo v službi različne seminarje: mediacija, obvladovanje stresa... vsega, res različnih stvari	Služba, različni seminarji, mediacija	znotraj zavoda
K	Preko združitve vseh teh seminarjev skušamo potegniti čim več.	združitev, seminarji, potegniti čim več	namen izobraževanja
Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji			
K	...imamo pa pomanjkanje pedagoškega kadra, pravosodnega, policistov, tudi psihologov. Tako da se ne da zaštatat.	pomanjkanje kadra, začetek programa	pomanjkljivosti v ZPKZ
K	To, da se ta program dejansko začne izvajati, da vidimo, kje so napake v programu in da potem	Izvajanje programa, napake v programu, izboljšave	predlogi za izboljšanje v ZPKZ

	tisto izboljšamo.		
K	Hm...zakon v določenih vejah; absolutno, ker te žrtve niso zaščitene.	zakon, določene veje, zaščita žrtev	predlogi za izboljšanje v Sloveniji
K	po drugi strani pa dokler do nečesa ne pride, že do fizičnega kontakta, policija tu ne more nič	fizični kontakt, policija, dejanje	pomanjkljivosti v Sloveniji
K	Sicer se stvari izboljšujejo, tudi javnost je vedno bolj seznanjena s tem, ker je DNK dosti močno v tej zadevi, a še vseeno premalo prepoznavno.	Izboljšanje, seznanjanje javnosti, premajhna prepoznavnost	pomanjkljivosti v Sloveniji
K	V teh odročnih krajih, recimo v kmečkih družinah, je stopnja nasilja v družini še vedno ogromna	odročni kraji, kmečke družine, stopnja nasilja v družini	pomanjkljivosti v Sloveniji
K	Premalo organizacij, ki se s tem ukvarjajo.	premalo organizacij	pomanjkljivosti v Sloveniji
K	Premalo je programov in vse skupaj je pogojeno z denarjem.	premalo programov, finančna stiska	pomanjkljivosti v Sloveniji
K	...in ni še toliko močnega kadra; mi se ravno s tem ukvarjamo	močen kader, ukvarjanje	pomanjkljivosti v Sloveniji

10.1.12. Model analize podatkov pridobljenih na ZPKZ Dob pri Mirni

Programi

- odsotnost programa

- načrtovanje programa:

~ 2 leti v pripravi, čakanje na verificiranje in zagotovitev kadra

~ sodelovanje z DNK

~ potek: pripravljalne obravnave, vključitev v skupinsko obravnavo, po potrebi

intenzivna individualna obravnavo, možnost sodelovanja z DNK

- cilj programa: uvid povzročitelja v svoje težave, reševanje svojih težav

Delo s povzročitelji nasilja v družini

- način dela:

- ~ individualne obravnave oz. pogovori
- ~ princip nagrajevanja z zunajzavodskimi ugodnostmi
- ~ izključevanje osebne note ali predaja primera sodelavcu/sodelavki
- ~ delo za življenje po odhodu iz zavoda
- ugodnosti:
 - ~ ugodnosti: obravnave zunaj zavoda (na DNK), odpusti, nočitve, garsonjere s partnerko
 - ~ koristi ugodnosti: zunanja motivacija, učenje strpnosti za dosego ugodnosti
- vpliv spola na delo s povzročitelji nasilja v družini:
 - ~ (ne)sprejemanje avtoritete glede na spol
 - ~ nasilje nad žensko: nesprejemanje ženske avtoritete
 - ~ nasilje očeta nad povzročiteljem: nesprejemanje moške avtoritete
- stiki povzročitelj – žrtev:
 - ~ če obsojenec zaprosi za stike z žrtvijo, če si žrtev tega želi
 - ~ podaja vloge za skupni razgovor
 - ~ vsebina pogovorov: načrt za vnaprej, reševanje problematike, prikupovanje povzročitelja žrtvi, preverjanje želja žrtve, ocenjevanje nevarnosti
 - ~ ukrepi: onemogočanje stikov v primeru nevarnosti, ne-podelitev garsonjere

Nasilje – odvisnost

- vpliv odvisnosti: alkohol v družini, stopnjevanje nasilja v družini
- način dela: reševanje odvisnosti

Sodelovanje z drugimi institucijami in organizacijami

- DNK: sodelovanje pri programu, obiskovanje obravnav, izobraževanje
- CSD: redno sodelovanje in ocenjevanje, aktivnost pri zunajzavodskih ugodnostih, vabilo na razgovor, želja obsojenca (prostovoljno)

Izobraževanje

- izven zavoda: DNK, razni seminarji
- znotraj zavoda: mediacija, obvladovanje stresa, različni seminarji
- namen izobraževanja: naučiti čim več

Delo s povzročitelji nasilja v družini na področju socialnega varstva v Sloveniji

- ZPKZ: ~ pomanjkljivosti: pomanjkanje kadra
 - ~ predlogi za izboljšanje: izvajanje samega programa, izboljšanje programa
- Slovenija: ~ pomanjkljivosti: premajhna prepoznavnost nasilja v družini, visoka stopnja nasilja v družini v odročnih krajih, premalo organizacij/programov za povzročitelje nasilja v družini, finančna stiska, pomanjkanje kadra
 - ~ predlogi za izboljšanje: izboljšati določene veje zakona, povečati zaščito žrtev